

מתבוננים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

מצורפים העלונים:

- תורה אור - עמ' י"ג
- אור לישרים - עמ' ט'
- עניני חיים - עמ' ט"ז
- בחרת בחיים - עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה - עמ' כ"ז
- ספיר והלום - עמ' כ"ג

גליון רצ"ג
פרשת חוקת
תשפ"ו

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

על המדף <<<

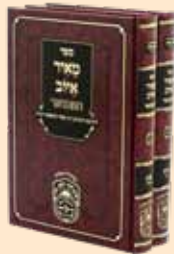
זוהר המבואר בראשית ט (וישלה וישב)

'זוהר הקדוש' ערוך מחדש, מוגה ומזוקק בדקדוק רב עפ"י דפוסים ישנים. מבואר עם ביאור נכון ומדויק, בשפה ברורה ונעימה, המשולב בתוך תיבות הזוהר הק'. הביאור נערך עפ"י מפרשי הזוהר, עם הערות וצייונים רבים, הפניות לפירושים רבים אחרים, להרחבת העניינים ולתועלת הבנת הלומדים. ובסופו ליקוטי אביר יעקב על העניינים הנלמדים בכרך הזה.

סט מאיר איוב המבואר (2 כר)

מאיר איוב המבואר על ספר איוב, חברו החכם המופלא אשר מעייני חכמתו נפוצו חוצה ונודע שמו בשערים החכם הקדמון רבי מאיר עראמה זיע"א. ועתה יוצא לאור עם ביאורים יקרים משולבים בדבריו המאירים, בתוספת מקורות וצייונים, והרחבת העניינים הנושאים ונותנים בדבריו. הכל במהדורה חדשה ומפוארת, מאירת עיניים.

תהלים באר החיים (הרב בידרמן)

דברי תורת הגאון החסיד רבי אלימלך בידרמן שליט"א, הכוללים אמרות אמונה ובטחון המעוררים את הלבבות ומציתים בהם את האמונה. בספר תהלים זה הוכנסו מיטב אמריו הנעימים של המשפיע, בתוספת סיפורים נאים שסיפר במהלך השנים. הספר בא בכריכת דמוי עור מהודרת בגודל 14 ס"מ.

על מי שבכוחו לשלוט על עצמו ולהעביר על מידותיו.

וכה פירש האמרי חיים, 'עשה לך שרף ושים אותו על נס', 'שרף' הוא הצדיק המשפיע אור וחמימות להדבקים בו, והקב"ה אמר למשה רבנו עליו השלום - 'עשה לך שרף', תמנה על בני ישראל מנהיג וצדיק, ושים אותו על נס' - שיהיה במדרגה גבוהה למעלה מעשיית מופתים גרידא, והיינו 'על נס' - למעלה מנסים ומופתים, אלא שמדרגתו תהיה במה שמתגבר על מידותיו.

(שרפי קודש ח"א עמ' תרנ"ט)

מדוע לא נזכר ניצחון ישראל על ל"א מלכים

וישלה ישראל מלֹאֲכִים אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הַאֲמֹרִי לְאֹמֶר (כא, כב).

שח מרן ה'בית ישראל' מגור ז"ע, שהקשה מרן האמרי אמת' ז"ע לאביו מרן השפת אמת' ז"ע, דבתפילת שחרית בשבת ויר"ט אומרים 'לסיחון מלך האמורי - כי לעולם חסדו, ולעוג מלך הבשן - כי לעולם חסדו', וקשה דהרי הנס שהיה אחר כך כשניצחו וכבשו כל ל"א המלכים בהיכנסם לארץ, היה יותר גדול, שכאן רק שני מלכים ושם ל"א, וכלל לא מזכירים זאת?

והשיבו השפת אמת', שהקב"ה הרי הבטיח כבר לאבות הקדושים שנתן לעם ישראל את ארץ ישראל, והארץ תיכבש בפניהם, והקב"ה אף נשבע על זה, ואיתא בגמרא (ראש השנה י"ח) שגזר דין שיש עמו שבועה - אינו נקרע, ובגמרא (ברכות ל"ב) איתא שהקב"ה אינו יכול לחזור מהבטחת ארץ ישראל - משום שכבר נשבע על כך לאבות, לכן לא שייך להזכיר בענין ל"א מלכים - 'כי לעולם חסדו', כי זה מגיע לבני ישראל בתור זכות ולא בחסד, מה שאין כן המלחמות שלפני כניסתם לארץ, הם בחסד.

ואמר ה'בית ישראל' שלאחר שנים מצא שפירוש זה נמצא אמנם ברד"ק על תהלים שלא היה מצוי לשפת אמת'.

וזה לשון הרד"ק (תהלים קלו, כא): 'וכן נתן להם את ארץ עוג מלך הבשן, וזה היה חסד מאתו לפיכך לא זכר בזה המזמור ממלכות כנען - כמו שזכר למעלה ממנו, לפי שאומר בזה המזמור 'כי לעולם חסדו', וממלכות כנען שנתן להם - אמת לא היה חסד, כי כבר נתנה לאברהם אבינו, אבל ארץ סיחון ועוג שלא נתנה לאברהם ונתנה להם - זה היה חסד', עד כאן לשונו.

(אמרי שמואל (זילברברג) - בפרשתנו)

אצל הבאר היו עצי פרי - המנינים פירות מדי יום

וּתְאֵנָה וְגִפְן וְרִמּוֹן וּמִים אֵין לְשִׁתּוֹת (כ. ה).
מה שהזכירו אלו ג' מינין דוקא עיין בספר אגרא דכלה. ובפשוט יש לומר לפי מה דאיתא בילקוט ראובני, ז"ל, אצל הבאר היו נטועים תאנים ורמונים וגפנים ותפוחים, והן עושים פירות בני יומן כשם שהיו בברייתו של עולם עכ"ל, ולכן כיון שנסתלק הבאר היו מתרעמין על אלו המינים שחסר מהם. ומה שלא התרעמו על תפוחים, כי הם אינם מז' המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, וגם המרגלים הביאו אשכול ענבים ומן הרמונים ומן התאנים, ולכן היו מתרעמין שחסר להם זה במדבר.

(ליקוטי אמרי יוסף - בפרשתנו)

הירות בדרכים - בלי התחכמות

וַיֹּאמֶר אֵלָיו אָדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי (כ. יח).
בעת ביקורו של האדמו"ר בעל ה'בית ישראל' מגור זצ"ל בחיפה, הגיע לרמזור אדום בשעת בוקר מוקדמת, ולמרות שלא נראו מכוניות בכביש הורה למלווי להמתין עד שהרמזור יתחלף לירוק, כשהוא מזכיר על זה את הפסוק 'וַיֹּאמֶר אֵלָיו אָדוֹם - לֹא תַעֲבֹר בִּי, פֶּן... כלומר: רמזור אדום לא תעבור בו! פן... ויש אומרים שהזכיר על זה את הפסוק (בו מוזכר גם שמו) וַיִּמָּאֵן אָדוֹם נִתְּן אֶת יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בְּגִבְלוֹ.

(נתיבות חיים עמ' תרע"ד)

התפעלות ממי שמעביר על מידותיו יותר ממי שיכול להחיות מתים

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שִׁרְף וְשִׂים אֹתוֹ עַל נֵס וְהָיָה כָּל הַנְּשֻׁפָּה וְרָאָה אֹתוֹ וְחָי (ח. ה).
פעם אחרי שסיפר הרה"ק בעל ה'אמרי חיים' מוידוניה ז"ע את הסיפור הידוע מהרה"ק רבי מיכל מזלוטשוב ז"ע שמסר את התפילין היקרות בעבור קניית אתרוג, ואחר כך כשנפסל האתרוג אמר: 'אמנם, אתרוג כבר אין לי, אך לכל הפחות תהיה אצלי שמחת החג כראוי, ולא אכעוס על פסילת האתרוג, שאז גם שמחה לא תהיה לי'.

כשסיים הרבי לספר עובדה זו, הוסיף ואמר: 'רבונו של עולם, אילו יספרו לי כי הרה"ק מזולאטשוב החיה מתים - אין בכך חשיבות כה גדולה, כמו המעשה הזה לשלוט על עצמו ועל מידותיו, שלא להתרגז ולא להראות שום שמץ של כעס במצב כזה, מדרגה זו - גדולה מלהחיות מתים. אינני מתפעל ממי שהחיה מתים או הראה מופתים, אני מתרגש לשמוע

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← אקטואלי:

האם מותר להחזיק תוכי בבית | עמ' ח'

האור החיים הק': עיקר קדושת ישראל בזכות התורה הק' | עמ' ב'

הקמע של הטורי זהב בשנת ת"ש בירושלים | עמ' ו'

פניני אביר יעקב | עמ' ה'

כח הדיבור - בדברי תורה

וְיָרֵם מִשָּׁה אֶת יָדוֹ וַיָּךְ אֶת הַסֶּלַע בְּמִטְהוֹ
פַּעֲמָיִם וַיִּצְאוּ מֵיָם רַבִּים (כ יא)

ב'תפילת גשם' אומרים על משה רבינו, "על הסלע הָךְ וַיִּצְאוּ מֵיָם". ומקשים העולם, וכי מה שבח הוא זה, הלא הכאת משה רבינו על הסלע היתה בחטא מי מריבה, אשר מחמתו נגזר עליו שלא יכנס לארץ, וכי בזה באו לשבחו על שהיכה את הסלע.

אך הנה מצינו בכח הדיבור אשר יש בכוחו להכניע את הסלע ולנקבו, שהרי עיקר הדיבור הרצוי הוא בדברי תורה, ותורה נמשלה למים, אין מים אלא תורה (ראה בבא קמא יז.), ואבנים - שחקו מים (איוב יד יט), כמו שהבחין רבי עקיבא בדבר בהליכתו ללמוד תורה (אבות דרבי נתן פרק ו משנה ב), כי יכול הרך לפסל את הקשה, וכח גדול יש למים.

מעתה יש לפרש, כי באמת אין כוונת הפייטן להכאת הסלע של מי מריבה, אלא שכל ימיו היה משה רבינו משבר הרים ומפרק סלעים בכח התורה שנמשלה למים.

זהו כח הדיבור בתורה, אשר יש בכח המים שבו לפורר סלעים, 'מילה - בסלע'.
(ענינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

דבר האמונה:

יהיה תלוי אך ורק בקדוש ברוך הוא, שברצונו ישלים לו די מחסורו אשר יחסר לו.

הבוטח בה' אינו דואג בשום מצב

גדולה מעלת האדם אשר עיניו נשואות לשמים תמיד, וכל ימיו הוא חי בהרגשה שהוא תלוי ביד ה' המפרנסו מדי יום ביומו. אדם כזה לא יהיה לו שום ניסיון בשמירת המצוות, אף בדברים שצריך לפזר עליהם ממון הרבה, מאחר שאינו מחזיק את ממונו כשלו אלא מבין שכל ידו היא רק "מידך נתנו לך", וממילא שווה אצלו בין כשיש לו הרבה ובין כשאין לו כלום ואינו יודע מה ילד יום מחר, כי תמיד הוא נשען רק על אביו שבשמים.

ולכן נחשב הדואג מה יאכל מחר - כשאין לו לצורך מחר - מקטני אמנה, שהרי אם היה לו ממון לא היה דואג, ונמצא שאינו בוטח בה' יתברך אלא בצירוף הממון שבידו, וכביכול רוצה שיהיה לו משכון מאת הקדוש ברוך הוא ואז יבטח בו. ודבר זה יכול לגרום לו שירד ממדרגה למדרגה, עד שיבטח בכוחו לבדו ויבוא לידי כפירה חס ושלום, ויהיה לו ניסיון גדול בקיום המצוות, שהרי חושב הוא שנותן משל עצמו. עד כאן דבריו החוצבים של הגאון הנודע רבי משה פיינשטיין ע"ה.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

חובת הביטחון בה' המפרנס בכל רגע ורגע

יסוד גדול במידת הביטחון הוא, שהאדם יחיה בתחושה מתמדת כי הקדוש ברוך הוא הוא הנותן ומפרנס אותו בכל רגע ורגע, ובידו יתברך ליטול ממנו את קניינו בכל עת שיחפוץ.

על דרך זה הוסיף הגאון רבי משה פיינשטיין ע"ה (דרש משה, דרוש כ) לפרש את כפל הלשון שאמר דוד המלך ע"ה: "כִּי מִמֶּךָ הִכַּל וּמִיָּדְךָ נִתְּנוּ לָךְ" (דה"א א, כט, ד), שכוונתו לומר על הכלל כולו: לא זו בלבד שהנתינה הראשונה היא מאת הקדוש ברוך הוא, אלא אף לאחר מכן, בכל פעם שהאדם משתמש בדברים שתחת ידו, עדיין עליו לידע שזוהו רק מידו הרחבה של ה' יתברך. ואף כשהממון מונח בתוך כיסו, יודע הוא שאין זו כמתנה חלוטה שהיית לאדם לגמרי באופן שיהיה בטוח שלא יקחנה ממנו, אלא כל ממון שבעולם - בבית האוצר של הרחמן הוא מונח, והוא יתברך משפיע לאדם בכל רגע ורגע את מה שצריך לו.

ואכן, אף הלהכה ולמעשה תיקנו חז"ל להגיד וידוי בערב יום הכיפורים קודם הסעודה המפסקת, על אף שעדיין לא הגיע זמן החיוב. וטעמם ונימוקם עמם: שמא יארע דבר קלקלה בסעודה. הרי לנו, שאפילו אדם שכבר נמצא בעיצומה של אכילת לחמו, אינו מובטח שיזכה לברך על המוגמר בלי עזרה וסיוע מן השמים. וכן האדם הבריא אינו יכול לבטוח בחייו ובשלומו שיהיה בריא אף בעוד רגע, אלא כל ביטחונו

ווארט מהאור החיים הק'

עיקר קדושתנו בזכות התורה הק'

זאת חֻקַת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְאִמֹר (יט ב).

באור החיים הקדוש (ד"ה זאת) עמד על כך: למה כינה למצווה זו בשם כללות התורה? שהרי היה לו לומר "זאת חוקת הטומאה" או "זאת חוקת הטהרה", כדרך שנאמר "זאת חוקת הפסח".

וכתב האו"ח הקדוש לפרש על פי מה שאמר חז"ל (גזיר סא): שמתי עובדי כוכבים ומזלות אינם מטמאים באוהל, והנה, ההבדל שבו נבדלו עם בני ישראל משאר הגויים הוא באמצעות קבלת התורה, שעל ידי כך נבדלו מכל הגויים ונתקדשו בקדושה של מעלה; ועל ידי קדושה זו, הרוחות הרוחניות השפלות תאבות להידבק בהם. מה

טומאה וטהרה - לטהר טמאים ולפעמים לטמא טהורים - אינו אלא "באומר קדוש", כלומר: דווקא במקום שיש לומר בו "קדוש", והכוונה היא במקום שישנה קדושה, דהיינו בינינו, עם ישראל. אבל באומות העולם, שאין ביניהם שום קדושה, לא שייך כל זאת, ואתי שפיר והבן.

ובדרך זו אפשר לפרש גם את דברי רש"י ז"ל על הפסוק "ויקחו אליך" - לעולם היא נקראת על שמך, פרה שעשה משה במדבר. היינו, כיוון שכל ענייני פרה אדומה הוצרך רק בשביל שידבקו עצמם בקדושת התורה, ודבר ידוע הוא שהתורה ניתנה לישראל על ידי משה ונקראת על שמו, שנאמר (מלאכי ג, כב) "זכרו תורת משה עבדי", על כן הוצרך משה לתת להם גם את ענייני הפרה האדומה, וממילא נקראת היא על שמו, ואתי שפיר וקל להבין, עד כאן דבריו ודברי פי חכם חן.

שאינו כן בשאר הגויים, שלא נמצא בהם לחלוחית קדושה, ועל כן החיצונים אינם נדבקים בהם, והמשיל לזה שם משל נאה, עיין שם.

נמצא לפי זה, שכל דין טומאה וטהרה שישנו בישראל, מסובב אך ורק על ידי קדושת התורה. על כן שפיר נקטה התורה כאן "זאת חוקת התורה", ולא אמרה זאת חוקת הטומאה או זאת חוקת הטהרה, יען כי עיקר הטומאה והטהרה מסובב מהתורה, עד כאן תוכן דבריו, עיין שם שהאריך בנועם אמריו ואתי שפיר.

ובספר "משנה שכיר" מוסיף בזה: ועל פי דבריו נראה לומר ככוונת הפייטן בפרשת פרה: "לטהר טמאים ולטמא טהורים באומר קדוש". ולכאורה דבר זה תמוה ובלתי מובן, אבל על פי האמור לעיל יובן היטב, והן הן דברי האו"ח הקדוש הנ"ל. והיינו, שהפייטן משמיענו שכל ענייני

זמני כניסת וציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
כניסת השבת: 19:12	כניסת השבת: 19:27	כניסת השבת: 20:12	כניסת השבת: 21:06	כניסת השבת: 22:46
ציאת השבת: 20:30	ציאת השבת: 20:33	ציאת השבת: 21:20	ציאת השבת: 21:42	ציאת השבת: 22:36
רבי חכם: 21:05	רבי חכם: 21:02	רבי חכם: 21:20	רבי חכם: 21:42	רבי חכם: 22:46

מחברים
את החיים! והנה היום נבנית עוז אהדו - אור לישרים
שירות לטליל האיש | להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה
02-803-9999
או במייל: **rav@abiryaakov.com**
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

מחברים
העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סינפי
"ספרי אור החיים"

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

נְקִי כַפַּיִם וְגֵר לֵבָב:

הנכס שעמד שמים חודשים, והעברה הבנקאית המסתורית שהזניקה את התשואה. הוא החזיק בנכס נדל"ן מבוקש בלונדון שלא הניב פרוטה, בזמן שבאמתחתו שכבו אלפי פאונדים של הנחת תיווך שקיבל בחלוקה ספק-חוקית. סיפורו המרתק של ר' י' שוורץ, שבעקבות שיעור הלכתי חד הרגיש צריבה בלב, מיהר להחזיר את הכסף כדי לשמור על ניקיון כפיים מוחלט - ונדהם לגלות שעות בודדות לאחר מכן שוכר שהציע מרצונו תוספת מדויקת של 2,500 פאונד, לצד חצי שנה מראש.

מדבר ר' שוורץ מלונדון:

רגע לפני שאתם מחליטים להחליף איש מקצוע שעושה לכם עבודה טובה, כדאי שתחשבו עוד פעם. קשר רציף עם אותו בן אדם מעניק לכם עדיפות. אני, לשם דוגמה, פונה תמיד לאותו מתווך, שישגי לי את הנכס שאני מעוניין לקנות עכשיו. זהו מתווך מקצועי ואמין שלא שולף נכסים מהשרוויל לפני שהוא בודק לעומק עד כמה הם מתאימים למטרה שלי, ומעסקה לעסקה אני קולט שהעסקה הטובה ביותר היא הקשר שלי איתו, ברוך ד'.

הוא מצידו מעריך את ההתמדה שלי, את ההקפדה לפנות דווקא אליו, ובאחת הפעמים שהוא תיווך לי נכס, הוא עשה לי הנחה ענקית על דמי התיווך: הנחה גדולה ומשמעותית של 2,500 פאונד. זה היה נחמד למדי, והיה נחמד עוד יותר, כאשר התברר שההנחה הזו לא הייתה חד פעמית. כאשר פניתי אליו שוב בבקשה לתיווך של שני נכסים, הוא נתן לי גם עליהם הנחה כזאת. אלא שהפעם הזו הייתה קצת שונה: הנכסים נרכשו בעבור מכר שלי, שידע שאני מתעסק בנדל"ן, וגם שמע ממני שיש לי מתווך מוצלח. הוא חשב, ובצדק, שאם אני אהיה זה שיפנה למתווך, הוא יתייחס לעניין ביתר רצינות.

עשיתי חשבון כזה: אילו המכר היה פונה ישירות למתווך, הוא לא היה מקבל את ההנחה, שהרי אני הוא הלקוח הוותיק ולא הוא. אם כך, ההנחות האלה מגיעות לי באופן אישי לגמרי, ומן הראוי שאהנה מהן!

אמרתי למתווך: "אני רואה שאתה מוכן לתת לי הנחה, אז אולי תיתן לי הנחה גדולה יותר על הנכס שלי, ולאחרים תיתן הנחה יותר קטנה?"

הוא הסכים בשמחה, ואמר שאין לו שום בעיה לחלק את ההנחה בכל צורה שהיא. ובכן, ביקשתי ממנו שיסדר את ההנחה כך, שמחציתה תהיה לי, ומחציתה למכר שקנה את הנכסים בפועל. הרגשתי עם זה בסדר גמור. השיקול שלי הרי היה הגיוני לחלוטין, ההסבר נשמע ממש טוב, ויכול להיות שגם יהיה מי שיגיד שלתווך בין קונה למתווך, גם זה משהו ששווה תשלום.

הכול היה טוב ויפה, עד שהשתתפתי בשיעור 'עסקים כהלכה'. אני משתדל ללמוד את הנושא, כי משא ומתן באמונה

כִּי אֲשַׁמְרָה שַׁבַּת אֶל-יִשְׁמְרֵנוּ:

הסוד מאחורי כד הנחשת הישן שנמכר פי מאתיים ממחירו הריאלי: מה גרם לקונה עקשן לחזור פעם אחר פעם לחנות כלים סגורה למחצה בשבת, ולמה סירבה המוכרת הצעירה להוריד אפילו זלוטי אחד מהמחיר המופרז שקבעה? מנט ממוקד על תושיית הגבורה של תלמידת "בית יעקב" בעיירה בריסק, ועל התשובה המוחצת שהעניק הגרי"ז זצ"ל לחברי המוסדות לגבי כדאיות הפעילות התורנית במקומות רחוקים.

גוי סמוק צוואר עמד בפתחה של חנות הכלים וטפח על הדלפק בזעם, תוך שהוא מסנן: "היה לא תהיה!". בתגובה, נשמע חלושות קולה של בת ישראל כשרה שהצביעה על כד פשוט למראה שעמד בפינת החנות ואמרה נחרצות: "מחירו של הכד הוא לא פחות ממאה זלוטי".

הויכוח העיריני משך את תשומת ליבם של העוברים ושבים שנהנו לראות את חושה המסחרי המפותח של הנערה הצעירה, כיצד אומרת היא לקונה את מחיר הכד ולאחר מכן נפנית לעניינה כאילו אין היא מעוניינת כלל שיקנה אותו.

הקונה הזועם פנה אל קהל הסקרנים שהתאסף בפתח החנות

ושיתף אותו במתרחש: "אני מבקש לקנות את כד הנחשת הפשוט הזה שמחירו אינו עולה לכל היותר על חצי זלוטי, והיא ברוב חוצפתה מהינה לבקש עבורו מאה זלוטי!". "אין זאת אלא שהשתבשה עליה דעתה" ניסו להרגיעו כמה משועממים תוך שהם נדים בראשם לעבר החנות. "שוב מאוחר יותר, אני מכיר את הוריה בעלי החנות, הם יתנו לך את הכד במחירו הסביר" הוסיף אחד מהם.

הגוי נכנס אל החנות, הניף אל על את הכד הזעיר והראה לכל הנוכחים את המחיר הרשום בתחתיתו "רבע זלוטי, הלא כן?" פנה אל הנערה, והיא בשלה: "אדוני הנכבד, מאה זלוטי, לא פחות אפילו לא בתשעים ותשע זלוטי אמכור לך אותו".

משנאש הגוי מהויכוחים עם הזבנית הרהר בלבו: "ילדה

זו משוגעת היא, אחזור בעוד שעה כשהוריה יהיו בחנות ואקנה את הכד במחיר המתאים". הנערה מצידה פנתה אל פינת החנות וכשסידור בידיה עמדה והתפללה תפילת מנחה של שבת.

טעות היתה בידו של קוסטנטין הגוי. הנערה לא היתה משוגעת כלל, היה זה תוצאה של החינוך אותו קיבלה בבית הספר. הוריה, יהודים שלא שמרו תורה ומצוות היו, אולם משנודע להם שבעיררתם - בריסק - עומד להיפתח בית ספר, רשמו אותה אליו, למרות היותו בית ספר אורתודוכסי "בית יעקב" וחשבו לעצמם "נו מילא שתלמד הצל החשוכים, העיקר שתעשה משהוא", וכשנפלה ההחלטה הוסיפה האם ואמרה לבעלה "ביני לביני, אולי גם תהיה יותר מתורבתת עקב החינוך האיכותי".

מעולם לא חלמו על התוצאות שיעילו להם מצעד זה. הבת "תפסה את העסק ברצינות" ובגיל התבגרות החליטה, "אני שומרת מצוות". באותה שבת בה אנו עוסקים, נסעו הוריה למרחצאות ואמרו לה "טוביעלה הבוקר את מנהלת את החנות במקומנו". הילדה לא יכלה לסרב להוריה וגמרה בליבה "אפתח

<<<

זה אל"ף-בי"ת של יהודי. בשיעור עלה הנושא של הונאה מכל מיני כיוונים, והובאו דוגמאות לדברים שעל פניהם נראים ממש בסדר. לובנו שם עניינים שעוסקים בתחום שלי, עד שבסוף השיעור הרגשתי לא בנוח. כבר לא הייתי בטוח שההתנהלות שלי נכונה. הבנתי שיכול להיות שההנחה כולה מגיעה למכר שלי, ושהמשחק שלי עם חלוקת ההנחות בצורה שנראית לי, גובלת בגזל.

אמרתי לעצמי: מחר אני מתקשר לדיין ושואל אותו האם מה שעשיתי היה כדין! אבל, אחרי שישינתי לילה כבר ידעתי בעצמי מה אני עושה, ולפנים משורת הדין, עוד לפני שהתקשרתי לדיין התקשרתי למתווך.

אמרתי לו: "תודה שהסכמת לחלק לי את ההנחות, אבל חשבתי על זה עוד פעם, ואני עושה לך עכשיו העברה של אלפיים וחמש מאות פאונד, ואת הסכום הזה תיתן למכר שלי, שתיווכת לו את שני הנכסים".

זהו, החזרתי את הכסף. לא יודע האם הייתי חייב, אבל הרגשתי שעשיתי מעשה טוב. הרי הקב"ה יכול לשלוח לי 2,500 פאונד בדרכים אחרות, באופן חלק, בלי שאלות ולא על חשבון אף אחד. ואכן, הקב"ה שלח לי.

בין הנכסים שקניתי יש נכס מוצלח במיוחד, חדש ויפה, הנמצא במקום מבוקש ביותר. בעת הרכישה הייתי בטוח שמיד יימצאו לו שוכרים, אך לא. הוא עמד לו ריק, יבש כעץ, ולא הטיף טיפה אחת של רווח. כלום.

זה היה מוזר. לא הצלחתי להבין מה חסר בנכס, שככה הוא שמם. גם חברת השיווק שטיפלה בו לא מצאה לזה הסבר. והנה, בדיוק באותו יום שהחזרתי את ההנחה, אחר הצהריים התקשרו אליי מחברת ההשכרה וסיפרו לי בשורה טובה: **נמצא שוכר!**

לא סתם שוכר, אלא אחד שיוודע להעריך את הנכס שהוא נכנס אליו. הוא בעצמו הציע 2,500 פאונד יותר מהמחיר המבוקש, ואף הקדים לשלם שישה חודשים מראש!

אני לא נכנס לדיון ההלכתי בנוגע למה שעשיתי. יש צדדים שונים בעניין, ובתנאים מסוימים זה בסדר לחלק את ההנחה, אבל אני נהגתי לפנים משורת הדין, והקב"ה הראה לי כמה הוא שמח עם ההחלטה שלי.

(גליון השגחה פרטית)

תדהמת ההורים
גברה כשראו את
בתם אורזת את
הכד השווה חצי
זלוטי, אותו כד ביש
מזל שמתגלגל
בחנותם ממדף
למדף זה שנים
רבות בלא שיש לו
דורש, לא פעם אף
שימש כפח אשפה
קטן לימים מספר,
ועתה נרכש הוא
ב"מאה זלוטי!"

ואהביו כצאת השמש בגברתו:

הוא יצא מבית המדרש הלום רעם, לאחר שספג חרפה נוראה לעיני מאה מתפללים. סיפורו המרטיט של האב לבת מבוגרת, שהביאה שבירת צלחת בתוך שבוע וחצי.

מדבר יהודי מבית שמש. כשקמתי בבוקר והלכתי לתפילה, לא חשבתי לרגע שהיום הזה הולך להיות שונה מהימים האחרים. לא העליתי בדעתי שמשוהו טוב הולך לקרות. אני מוכרח לציין, שכבר הרבה ימים אני מחכה לדבר טוב שיקרה. הרבה לילות, הרבה חודשים ושנים. יש לי בת בת עשרים ושמונה. בבית.

נכון שלא צריך לומר עוד שום דבר? אתם כבר מבינים טוב מאוד למה מחכה אבא לבת בכזה גיל. אולי אתם הרבה פחות מודעים לכאב שכרוך בהמתנה המאוד-מאוד ארוכה הזאת. אבל, בשביל מה לדבר? כבר התרגלתי לכאב שנוגס בליבי יום-יום, שעה-שעה. גם באותו בוקר לא חשבתי שהוא הולך לעזוב אותי.

התפללתי שחרית במניין של כמאה מתפללים, ואז זה קרה: מישוהו זיהה אותי כאחד שמתעסק בנושא שאינו לרוחו, ופנה אליי ברעש גדול ובעצבים שפוכים. איני יודע מה עבר עליו, ומה קרה עכשיו. מדוע לא יכול לברר את העניינים בדרך כבוד?!

אילו היה רוצה, הייתי יכול להסביר לו דבר או שניים. אבל הוא היה חדור קרב, סוער כים, לוהט כאש, והמילים שיצאו לו מהפה היו בלתי אפשריות בכלל. עד אז בכלל לא ידעתי שקיים אוצר מילים שכזה. הבושה והחרפה מילאו אותי מכף רגל ועד ראש. וכל זה לעיני קהל צופים נכבד ביותר, הן בכמות והן באיכות.

זה היה עלבון נורא, אני אומר לכם. זה היה קשה, זה היה נורא ואיום, זה היה משהו ששווה להיטמן באדמה בשביל לא לעבור את זה.

זהו זה היה. עבר. אני יוצא מבית המדרש הלום רעם, מבויש עד לשד עצמותי, ובחסדי שמיים נזכר שברגע זה שלח לי ד' סגולה נפלאה: אם אני, העלוב והמבוזה עד דכדוכה של נפש, אסלח לפוגע, אוכל לנצל זאת כדי לפעול ישועה.

אמרתי לפני אבי הרחום שבשמיים: "ריבוננו של עולם, אתה יודע מה עברתי עכשיו. ראית את הביזיון הנורא שנחלתי. אני יודע שהכול ממך יתברך ואין עוד מלבדך. אני מוסר בזאת מודעה ומצהיר שאני מוחל לפלוני שפגע בי מחילה גמורה, ואין לי עליו כלום. ריבוננו של עולם, אתה יודע שמחילה זו היא למעלה מדרך הטבע, ולכן אני מבקש ממך מידה כנגד מידה שתשלח לי ישועה למעלה מדרך הטבע ותושיע את בתי הממתנת לזיווגה בשידוך נאה משורש נשמתה. אנא!!!"

בליבי ניצתה תקווה.

למחרת (!!!) הגיעה הצעה טובה ומעניינת, ושבוע וחצי לאחר מכן נשברה צלחת. בתי הייתה לכלה!!! מזל טוב, יהודים, מזל טוב.

(גליון השגחה פרטית)

את זהב בסופה:

הוא המתין שנים לזרע של קיימא, עד שסבו הפתיע אותו באמצע סעודת החג בדרישה חד-משמעית: "עליך לבקש מחילה מהכלה". סיפור השגחה נדיר על טעות של שדכן שהובילה לפגיעה קשה בבת משפחה אחרת, ועל התביעה המסתורית שלא הרפתה מהנכד עד שביצע את הפיוס המדויק שהביא לחגיגת הקידוש ההיסטורית.

סיפר אחד מנכדי הגאון רבי אליקים שלעזינגנר זל"ה, ראש ישיבה הרמה לאנדאן:

"בשביעי של פסח תשפ"ה זכיתי לסעוד על שולחנו של זקני הגדול, והנה באותה עת כבר היה חלוש ביותר, ואחי היקר עמד לשמשו ולסעדו במסירות. והנה באמצע הסעודה הזכיר אותי אחי לישועה לאחר שכבר עברו כמה שנים מנישואי ועדיין לא נפקדתי בזרע של קיימא, אך במקום ברכה הפטיר זקני ואמר: 'ער זאל איבערבעטן... ער דארף מפיס זיין די כלה'..."

אחי לא הבין כלל על מה הוא מדבר, אך אני הבנתי היטב: כמה שנים קודם לכן בהגיעי לפרקי התחילו להציע לי שידוכים שונים. והנה למעשה היו ב' שידוכים טובים על השולחן, והשדכן טעה ונתן אישור בשם אבי שליט"א לשידוך א', בעוד שבאמת מסר אבי את הסכמתו לשידוך ב', וככה יצא שכאשר נעשיתי חתן בשעטומ"צ נפגעה המשפחה הראשונה, כי הם הבינו שאנו הסכמנו כבר להשתדך עמיהם ופתאום ברחנו מהם בלא הודעה מוקדמת.

בשעתו לא ידעתי מאומה מכל זה, ורק לאחר כמה שנים נודע לי הדבר, וכבר אז צלצלתי למחותן הראשון לבקש את מחילתו על אף שהיה זה שלא באשמותי, והוא אמר שהוא מוחל לי בלב שלם. ובכך הבנתי היטב על מה מדבר סבי, אך גם ידעתי שכבר עשיתי את המוטל עלי וכבר ביקשתי מחילה.

עברו כמה חדשים וביום בהיר אני מקבל טלעלפאן מזקיני והוא דורש בתביעה: 'הלא סיכמתי אתך שתבקש מחילה?!'

'כבר בקשתי מחילה!' טענתי לעומתו.

אך זקיני לא הסכים: 'לא! עוד לא בקשתי!'.

לא ידעתי מה לעשות. מצד אחד עומד זקני הגדול שראשו מגיע השמימה ואומר לי שלא ביקשתי מחילה, אך מצד שני אני יודע שכבר ביקשתי מחילה. חשבתי שוב בדבר ופתאום קבלתי הארה מן השמים, את המדוברת בעצמה לא פייסתי!

תיכף ומיד צלצלתי אל אבי המדוברת, ספרתי לו על השתלשלות העניינים וביקשתי ממנו שיפייס את בתו בשמי, ואכן תיכף אחר כך נושעתי ובהג הפסח שנה זו עשיתי קידוש לבתי הנולדה לי במוז"ט.

(גליון המאיר - הגאון רבי מאיר צויבל שליט"א)

<<<

את החנות, אך מאומה לא אמכור ויהי מה."

משום מה היה נראה שקוסטנטין החליט שהוא דווקא יכריחה למכור נגד רצונה. כל שעה שעתיים נכנס הוא אל החנות ושאל: "הוריך עדיין לא הגיעו?" והיא בפרצוף תמים ענתה: "לא, לצערי לא". והוסיפה ואמרה לגוי העקשן "לא תקבל את העציץ בפחות ממאה זלוטי", יודעת היא ש"רצון הבורא קודם לרצון ההורים", ומשתדלת היא לעשות זאת בחכמה.

חמתו של קוסטנטין בערה בו "וכי מי לימד את היהודנות להתחצף כל כך". הוא ניסה בשידולים רכים ובצעקות רמות והילדה בשלה "הכד קטן והמחיר גדול" לא תקבלו בפחות ממאה זלוטי טבין ותקליין!"

כך חלפה לה השבת כשככל שעה הגוי מעלה על פניו סבר פנים נעימות, נכנס אל החנות ומשתדל לשכנע את המוכרת למכור ויוצא ועצבני וכעוס. הנערה פסעה שלש פסיעות לאחוריה וסיימה בדביקות בתפילת "עלינו לשבח". לאחר שעה קלה, משנצצו הכוכבים בשמים, הופיעו בפתח החנות הוריה המדושנים של "טויבעלה" שחזרו מהדאצ'ה, והנה שומעים הם משפטים מוזרים שמשמיע גוי העומד מול דלפק חנותם.

האב היסה את ילדיו והמשפחה כולה עשתה אוזניה כאפרכסת. "אומר לך את האמת" אמר הגוי, "בניתי בית חדש, ריהטתי את הסלון ברוח פאר והדר, והבוקר, הבוקר כשעברתי ליד החנות ראיתי את הכד שבדיוק מתאים לשולחן הסלוני הנמוך העומד ליד מכתבתי הסלונית, או אז החלטתי כי כד זה יהיה שלי. אין אני רגיל לוותר על החלטותי" נאנח קוסטנטין, ומשום כך אכנע לדרישתך המופרזת. הביאי את כד הנחושת הפשוט ואשלם לך תמורתו מאה זלוטי כדברך."

תדהמת ההורים גברה כשראו את בתם אורזת את הכד השווה חצי זלוטי, אותו כד ביש מזל שמתגלגל בחנותם ממדף למדף זה שנים רבות בלא שיש לו דורש, לא פעם אף שימש כח אשפה קטן לימים מספר, ועתה נרכש הוא ב"מאה זלוטי!"

מאז אותו יום כשראו ההורים מהו שכר שמירת שבת, נפתח ליבם אט אט עד שהפכו לבעלי תשובה גמורים.

סיפור זה סיפר הגרי"י סלוביצקי רבה של בריסק, בתשובה לאדם שהסתפק האם יש לעשות פעילות תורנית במקום שבקושי יש סיכוי שיבואו אנשים שכן רוב תושבי המקום אינם שומרי תורה ומצוות. אכן, מסיים הרב ל.י. את סיפורו, אנשים רבים שאינם שומרי תורה ומצוות ולא היה ניתן להאמין שילמדו תורה, הצטרפו לשיעורים ושינו את אורח חייהם אט אט.

(גליון מאורות דף היומי)

עצות וסגולות:

חצות לילה (א')

מעלת העוסק בתורה בחצות

דידוע שהלילה הוא זמן שליטת הקלפות (הא צב: ח"ג כא), ויותר צריך האדם לזהר בלילה יותר מהיום, לפי שהוא עת שליטתם. וצריך לזהר הרבה להרבות בתורה קדם שישן, ולקרות קריאת שמע על המטה, ולקום אחר חצות לעסק בתורה. ועסק התורה אחר חצות אין למעלה הימנו, כמו שהאריך בזהר הקדוש על ענין זה בכמה מקומות (ח"ג כא-כב).

(אלף בינה, אות ו' י"ז)

ק"ש שעל המטה חסייעת לקום בחצות

והנה הנהגה בקריאת שמע בכל לילה שלא לישן עד שיקרא קריאת שמע, זה יהיה לו לעזר להתגבר ולקום אחר חצות לעסק בתורה, משום דמצוה גוררת מצוה. וכשיעשה המצוה בתחלת הלילה למד קדם שישן ולקרות קריאת שמע, היא מסיעתו לקום אחר חצות לעסק בתורה. (אלף בינה שם)

צריכים להשתתף בצער השכינה בחצות

והנה הצער הגדול שיש לשכינת עזנו הוא בכל לילה ולילה, שגדחית ממקומה הקדוש עליון, שהוא עולם האצילות, ויורדת לעולמות בריאה יצירה עשיה, ששם אחיזת הקלפות. וכשיוורדת שם היא בצער גדול, ובחצות הלילה היא שואגת ומקוננת על שגפרדה מדודה, וצריכים יראי ה' וחושבי שמו להשתתף עמה בצערה ולקום באותה שעה לקום ולבכות על צערה. ואחר כך יעסק בתורה, כדי לתת לה סיוע לעלות בבקר על ידי התפלה למקומה. ועל זה הדבר צריך האדם להתאמץ ולהתחזק בכל לילה, ובפרט מאחר שאנחנו גרמנו לה, חובה עלינו להתאבל עמה.

(אלף בינה, אות ח' י"ז)

הקם בחצות - חלקו עם הצדיקים בן עדן

מי שקם אחר חצות לעסק בתורה, דאותה שעה עת רצון שבה הקדוש ברוך הוא משתעשע עם הצדיקים בגן עדן (הא פב: ח"ב קעג). והקם באותה שעה נוטל חלקו עם הצדיקים אשר שם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנינה י"ב:) כל העוסק בלילה בתורה חוט של חסד משוך עליו ביום, שנאמר (תהלים מב ט) 'ימים יצוה ה' חסדו' משום ד'בלילה של שירה עמי', והחוט של חסד הזה עקר משעשוע הצדיקים אחר חצות.

(פירושיו חותם פרשת חוקת, ד"ה על כ"ג)

פנינים על הפרשה:

בכל יום הקב"ה מסייע ללומד לחדש בתורה

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר (ט. א).

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי (תהלים קיט צז). הכונה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ובא להלן) דבכל יום ניום הקדוש ברוך הוא נותן בלב לומדי תורה לשמה לחדש חדושים בתורה, ולפיכך ברכת התורה נקבעה בלשון הנה 'ברוך אתה ה' נתן התורה', ולא 'ברוך אתה ה' אשר נתן התורה'.

ואפשר דזה נרמז בחבת 'אנכי' הנאמרה בתחלת עשרת הדברות, ד'אנכי' ראשי תבות 'אני נתן כל יום', רמז להם הקדוש ברוך הוא, שלא תאמרו נתינת התורה וזקא כי אם ביום זה, דעו שבכל יום ניום אני נתן לכם תורה מחדש, רק חזקו ואמצו ולא תרפו ידיכם מן התורה:

לזה רמז משה באומר 'ראה אנכי נתן לפניכם היום' ואפשר דלזה גם כן רמז משה רבנו עליו השלום במשנה תורה באמרו (דברים יא טו) 'ראה אנכי נתן לפניכם היום', דתבת 'אנכי' ותבת 'היום' נראו כמיתרים, כדי באמרו 'ראה נתן לפניכם ברכה', אלא דבא לעוררם שיחזיקו בתורה ולא ירפו ידיהם ממנה, כי על ידי זה בכל יום מתחדש להם דבר חדש. וכמו שכתב שלמה המלך עליו השלום (משלי יט) 'אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירוך בכל עת באהבתה תשנה תמיד', משמע דבכל עת מתחדש לאדם בה, ואמר משה רבנו עליו השלום לישראל, התבוננו במלת 'אנכי' הנאמרה בתחלת עשרת הדברות, דשם נרמז דבכל יום נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל חכם לב תורה מחדש, וזהו שאמר 'ראה אנכי', דהינו ראו והתבוננו במלת 'אנכי', ושם נרמז שאני נתן לפניכם בכל יום ברכה מחדש שהיא התורה, לפיכך חזקו ואמצו, דאם תחזיקו בה הרי ברכה, ואם לאו בהפך חס ושלום:

נמצא, כשאדם אינו מתעצל בדברי תורה, הקדוש ברוך הוא נותן לו חכמה מחדש. וזהו שאמר מה אהבתי תורתך, והאהבה שאני אוהב אותה ודבק בה הועילה לי הרבה, שהתורה היא משיחה לי ומוסיפה לי בכל יום חכמה כאמור. וזהו שאמר כל היום היא שיחתי, כלומר, היא משיחה לי ומוסיפה בי רוח חכמה חדשה בכל יום, וזה מרב אהבתי בה, שאני דבק בה לשמה:

(אלף בינה, תהלים קיט אות ט)

ברכות התורה בשחר, מסייעים לחדש בתורה

בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך. ברוך אתה ה' למדני חקיך (תהלים קיט יא-ט). ענין ברכה זו כאן, אפשר לומר דכוננו בה משום דבסמוך לזה אמר בלבי צפנתי אמרתך, ובקש מהקדוש ברוך הוא שיודיעהו סודות התורה כמו שכתבנו. ועכשו בא לומר שיש לאדם צור מחמת ברכת התורה שאנו מברכים בכל בקר, והחתימה של ברכת התורה היא 'ברוך אתה ה' נתן התורה', ונדקדקו הראשונים ז"ל דכיון דנסת החתימה בלשון הנה שהוא 'נתן התורה', ולא אמר 'אשר נתן' שהוא לשון עבר רק 'נתן' שהוא לשון הנה, מזה משמע דבכל יום ניום הקדוש ברוך הוא נותן חכמה בלב לומדי תורה לשמה לחדש חדושים אמתיים, וכל מה שמחדש האדם נחשב לו כאלו באותו יום קבל תורה מחדש. ולפיכך נחקקה חתימה זו בלשון הנה, והנה גם כן החתימה ד'והערב' חותמים 'ברוך אתה ה' המלמד', גם זה לשון הנה, מורה

באצבע דבכל יום ניום נתן בלב בני ישראל למוד מחדש: נמצא דברכות התורה שאנו מברכים בכל בקר ובקר הם סיעתא דשמיא להולכים בתמים לחדש בכל יום חדושים אמתיים בתורה. וצריך האדם כשמברך בכל יום ברכות התורה שיכון כונה זו במחשבתו. כשמברך 'המלמד תורה', יכון שהקדוש ברוך הוא יתן לו באותו יום למוד חדש, וכן נמי כשמברך 'נתן התורה' יכון שהקדוש ברוך הוא יתן לו באותו יום תורה חדשה, וכן יכון בכל יום ניום:

יבקש בזכות ברכות התורה לחדש חידושים אמתיים וזה שאמר בלבי צפנתי אמרתך, הם סודות התורה, ואני מבקש ממך שלא תסתיר ממני סודות התורה כדי להבין כונת כל דבר ודבר, למען לא אחטא לך, שאם אכונ בשום דבר הפך מן האמת, חטא גדול הוא בידי. ויש לי סיעתא דראוי לתן לי לב להבין סודותיה, שהרי בכל יום אני מברך ברוך אתה ה' למדני חקיך, דהינו ברכות התורה שאני מברך שנים לפניך, אחת 'ברוך המלמד תורה', והשנית 'ברוך אתה ה' נתן התורה'. כי לא להנחם צוית לנו לברך ברכות אלה בלשון הנה, כי אם להורות לנו שבכל יום ניום חדשים מקרוב באו, ויכל כל חכם לב אתה נתן בכל יום חכמה חדשה, ובכח ברכה זו אני בא לפניך שתודיעני סודות תורתך:

(אלף בינה, תהלים קיט אות ט)

העוסק בתורה לשמה, תפילתו נשמעת

ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמעו קולי נשי למך האננה אמרתי כי איש הרגתי לפעמי וילד לחברתי (בראשית ד נב-כד). הרמז בזה, דהעוסק בתורה נקרא חתן מלך, לפי שלקח בתו של מלך. באמת, אינו דומה מי שעוסק בה שלא לשמה לעוסק בה לשמה, שהעוסק בה לשמה מקרי באמת וישר חתן המלך, שהרי עושה לכת המלך כל תכשיטיה ועל פיה יצא ועל פיה יבוא. לא כן מי שעוסק בה שלא לשמה, אין בו מלתא מוכחא דלקח בת המלך. אבל אמרו חכמים (סנהדרין קה) לעולם יעסק אדם בתורה אפלו שלא לשמה, דמתוך שלא לשמה בא לשמה. והנה פשוט הוא דאניה דומה תפלת שאינו עוסק בה לשמה לתפלת שעוסק בה לשמה, דזה שעוסק בה לשמה תפלתו קרובה להקדוש ברוך הוא, ומי שאינו עוסק בה לשמה תפלתו רחוקה מהקדוש ברוך הוא. והנה השמיעה רחוקה וההאננה קרובה:

והנה האדם הזה שזכה לתורה שבכתב ותורה שבעל פה ומתחלה היה עוסק בה שלא לשמה ועכשיו חזר לעסק בה לשמה, שמח בחלקו ונתן הודאה להקדוש ברוך הוא, ואומר החלוק שבין עת שהיה עוסק בה שלא לשמה לעכשיו שעוסק בה לשמה:

וזהו שאמר ויאמר למך לנשיו, הוא מלך האדם הזה, שמלך בשתי תורות, לנשיו קרי בה 'על נשיו'. ומה אומר עליהן, כשהייתי עוסק בכך שלא לשמכם עדין לא נקראתן נשי, רק עדה וצלה דעלמא, ולפיכך תפילתי היתה מרחוק לפני הקדוש ברוך הוא כשמיעה שהיא רחוקה, וזהו שמעו קולי. אבל עכשיו שאני עוסק בכך לשמכם, עתה נקראים 'נשי' באמת, וזהו נשי למך, אם כן עכשיו האננה אמרתי, תעשו והאננה לתפילתי להקדוש ברוך הוא שתהיה קרובה לו, כי כבר נצחתי יצר הרע והרגתי אותו בשביל שהמתי עצמי על דברי תורה, וזהו כי איש הרגתי, איש שהוא יצר הרע, הרגתי, בשביל שפציתי וצערתי עצמי על דברי תורה באמת. וילך, שהוא יצר הטוב שנקרא (קהלת ד יא) 'ילך מסכן', הוא לחברתי, שנתחבר עמי ומסיעני:

(פירושיו חותם, פרשת בראשית)

הגאון רבי יעקב שיש שליט"א: עלינו להתייחס לכל דקה בחיינו לכל הפחות כמו לדקה שמנפיקה עשרים אלף דולרים. אמנם לא מצופה מאיתנו לא לעצור לרגע בשביל לשתות כוס קפה. אחרי הכל האדם צריך לחיות בצורה נורמלית, אבל בד בבד עלינו לדעת לייקר את הזמן.

ואחבר את הקומקום לחשמל, אפסיד ארבעים אלף דולר. כמה עולה כוס קפה במסעדה הכי יוקרתית בעולם? אולי מאה דולר, אולי מאתיים דולר... רק משוגע יוציא ארבעים אלף דולר על כוס קפה אחת! האיש הרפה מיד מתקע החשמל והמשיך לנצל כל דקה שנותרה לו להדפסת השטרות שהתעתדו לשנות את חייו.

סיפור זה שאירע מן הסתם בדמינו של סופר פורה, מהווה משל לחיינו בעולם הזה ולערכה של התורה. ה"חפץ חיים" זצ"ל לימדנו שבכל דקה ניתן להפיק מאתים מילים, ונאמנים עלינו דברי חז"ל במשנה (פא"מ א"א מ"א) ש"תלמוד תורה כנגד כולם".

מאתים מילים של תורה שוות לאדם הרבה יותר מעשרים אלף דולרים, שיורשיו יריבו עליהם בזמן שהוא יתהפך בקברו. בדקה אחת יכול האדם להוציא מפיו מאתיים מילים של תורה, שיקנו לו שכר כביר לנצח נצחים.

עלינו להתייחס לכל דקה בחיינו לכל הפחות כמו לדקה שמנפיקה עשרים אלף דולרים. אמנם לא מצופה מאיתנו לא לעצור לרגע בשביל לשתות כוס קפה. אחרי הכל האדם צריך לחיות בצורה נורמלית, אבל בד בבד עלינו לדעת לייקר את הזמן. יש לנו 'שקע' אחד של חיים, והשאלה הגורלית היא מה אנו מחברים לשקע הזה: עוד עולם הזה, הנאות ובלויים, או עוד דבקות בה', עוד תפילה ועוד לימוד תורה.

(הגאון רבי יעקב שיש שליט"א - נאה דורש)

מכונה משוכללת המדפיסה דולרים אוריגינליים באישור הבנק הפדרלי האמריקאי.

לא להאמין, אך האיש שזכה בהגרלה היה לא אחר מאשר מיודענו, בעל הדירה הזעירה. האיש קיבל את המכונה שמפיקה מאתיים שטרות בני מאה דולר בכל דקה, ולא בזבו זמן יקר. הוא שלף בזריזות את תקע המקרר בלי להקדיש מחשבה למוצרי המזון שעשויים להתקלקל, חיבר את המכונה לחשמל והחל להדפיס ערמות של כסף.

לאחר מספר שעות הדפסה רצופות, הרגיש האיש שהוא חייב כוס קפה חם שיחיה את נפשו. הוא לא אכל ולא שתה מהבוקר וחש שהוא חייב להרטיב את הפה ולחמם את הגרון. האיש ידע שכדי להכין את כוס הקפה הוא יאלץ להשבית את המדפסת, אבל אחרי הכל לא היה מדובר במכונת כביסה שפעולתה אורכת לפחות חצי שעה. כל מה שנדרש ממנו זה לחבר את הקומקום החשמלי לשקע, להרתיח מים תוך שתי דקות, ולחזור מיד להדפיס כסף בלי גבול.

האיש כבר הניח את ידו על כבל החשמל, ועמד לנתק את המדפסת ולחבר את הקומקום, כשלתע הבליחה בראשו המחשבה הבאה: "כמה תעלה לי כוס הקפה הזה?!"

האיש ערך במוחו חשבון זריז: "הרי אמרו לי שהמדפסת מדפיסה מאתיים שטרות של מאה דולר בכל דקה, כלומר עשרים אלף דולר לדקה. זאת אומרת שבשתי הדקות בהן אשבית את המכונה

להמית את עצמנו באוהלה של תורה

אָדָם פִּי יְמוֹת בְּאֶהָל (י"ט, יד).

בספר "בארה של תורה" מובא סיפור מאלף המלמד אותנו את חשיבותה של כל שנייה מחיינו, ואת החובה להקדיש כל רגע פנוי ללימוד התורה הקדושה.

מעשה באדם קשה יום, שחי בדירת חדר זנוחה בעיירה נידחת בארצות הברית. היתה זו דירה פחותה מארבע אמות על ארבע אמות, שפטורה אפילו ממוזון, והיה בה שקע חשמל אחד בלבד. מובן שהדייר לא היה יכול לחבר בבת אחת גם את המקרר, גם את התנור, את הקומקום, המיקרוגל ומכונת הכביסה. ברוב שעות היממה, הותיר האיש את המקרר מחובר לשקע כדי שמוצרי המזון שלו לא יתקלקלו, ומעת לעת, על פי הצורך, ניתק את המקרר מהשקע והדליק את הקומקום, התנור, המיקרוגל או מכונת הכביסה.

באחד הימים בישר מושל העיירה על הגרלה קוסמת, שתיערך בקרב העשיריון התחתון של העיירה. הפרס המובטח היה מתנה נדירה וייחודית, שלא היתה צצה גם בחלומות הכי ורודים שלנו. לא היתה זו דירת פאר וגם לא רכב יוקרתי, היתה זו הטבה השווה הון עתק. רק אמריקאים יכולים לחשוב על רעיון יצירתי שכזה! הזוכה המאושר התעתד לקבל בהשאלה למשך שבועים שעות,

כ"ק אדמו"ר מטעמשוואר שליט"א מאלעד: לגודל הצלחת הקמיע, היה אחד מבני ירושלים שרצה להעתיקו ככתבו וכמתכונתו (ולא ידע שבפתיחת הקמיע נפסדת סגולתו) ובפותחו מצא שכתוב בו בזה הלשון: "אני דוד בן שמואל הלוי, עמלתי על התוס' בחולין דף צו. ובזכות זה יעזור ה' שכל העקרות תיושענה, וכל החולים יתרפאו". - הרי שכל סגולת הקמיע הזה שנושעו בו רבים כ"כ, היתה בזכות עמל התורה בלבד.

ארכיון עזר ויהודר

בזכותה של התורה.

לעשות את הניתוח כלל. כאשר חזר הבחור אל הרופאים ומסר להם את דברי החזו"א שאין לו צורך כלל בניתוח, התרעמו הללו עליו כי בזה מאבד הוא עצמו לדעת, אך הוא עמד על שלו, ולפליאתם הרבה כעבור תקופה בא אליהם לבדיקות חוזרות, ולנגד עיניהם ראו את אשר לא האמינו כי הבחור בריא חזק כאחד האדם.

מעשה בבחור שהרגיש חולשה, ופנה אל בית החולים שערי צדק בירושלים שיבדקוהו, והם בדקו ומצאו כי יש לו חולי קשה, ומן ההכרח לנתח אותו. בשמעו כן, אמר להם הבחור כי ברצונו קודם כל להיוועץ בחזון איש ולשמוע את דעת תורתו, ואף שהרופאים השתדלו למנעו מנסיעת קשה כזו ומטלטולי הדרכים כבימים ההם, הוא לא אבה לעשות מאומה לפני שישמע את דעת החזון איש.

וכן מסופר, כי בירושלים בשנת ת"ש לערך, היה קמיע אחד שכתב הט"ז והרבה סיפורי מופת טובבו סביב קמיע זה, על הרבה עקרות שנפקדו ועל הרבה חולים שהתרפאו. לגודל הצלחת הקמיע, היה אחד מבני ירושלים שרצה להעתיקו ככתבו וכמתכונתו (ולא ידע שבפתיחת הקמיע נפסדת סגולתו) ובפותחו מצא שכתוב בו בזה הלשון: "אני דוד בן שמואל הלוי, עמלתי על התוס' בחולין דף צו. ובזכות זה יעזור ה' שכל העקרות תיושענה, וכל החולים יתרפאו".

בלית ברירה הכינו הרופאים לבחור את התיק הרפואי עם כל פרטי הענין, והוא קם ונסע אל בית החזון איש, והעלה בפניו את שאלתו האם לעשות את הניתוח או לא. לאחר שעיין החזון איש בתיק הרפואי אמר לו כי אכן אין מנוס מהניתוח, ובירכו שיהיה לרפואה ובהצלחה.

פנה הבחור אל החזון איש ואמר לו כי בהזדמנות זו רוצה הוא ללבן כמה עניינים בסוגיא הנלמדת בישיבות, וכך עשו, ושעה ארוכה התפללו בדברי התורה לאסוקי שמעתתא. בגמר שיחתם, שיחת תלמידי חכמים, אמר החזון איש לבחור כי במחשבה שניה אל לו לעשות את הניתוח ובעזר ה' יתרפא לגמרי מכל וכל. כאשר תמה הבחור בפניו מדוע השתנה דינו בשעה האחרונה, אמר לו החזו"א, כי באמת עפי" דרך הטבע דברי הרופא נכונים, אך מאחר וראיתי כי התורה היא משוש חיים, והרי העוסק ושקוע בתורה יש בכוחו להתפלל אל השי"ת ולבקש מלפניו שיעשה עמו ישועה למעלה מדרך הטבע, ומשכך שוב אינך צריך

סגולת עמלה של תורה לבטל גזירות ולרפאות חולים. זאת התורה אָדָם פִּי יְמוֹת בְּאֶהָל (י"ט, יד). אמר ריש לקיש מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אָדָם פִּי יְמוֹת בְּאֶהָל (ברכות סג, ב). וזאת יש לדעת כי חשיבות ומעלת האדם היושב ועוסק בתורה, גדולה היא מחשיבות ומעלת הכהן הגדול הנכנס ביה"כ לשמש לפני ולפנים, וכמו שדרשו חז"ל (הוריות יג, א) עה"פ 'יִקְרָה הָיָא מְפִינְיָנִים' (משלי ג טו), שהתורה יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים, היינו שהלומד תורה חשוב הוא יותר לפני הקב"ה מכה"ג שנכנס ביה"כ לפני ולפנים. ויתבונן האדם שהרי המקום המקודש ביותר הוא קודש הקדשים, והיום המקודש ביותר הוא יום הכיפורים, והאיש המקודש ביותר הוא הכהן הגדול, וא"כ בוודאי שבימים זה פעל הכהן גדול ישועות מעל לדרך הטבע ככל הנצרך, ואף על פי כן העוסק בתורה, יקר וחשוב הוא יותר מהכהן גדול הנכנס ביה"כ לפני ולפנים, ובעת שאדם יושב ועוסק בתורה בכל עת ובכל זמן הריהו יושב במקום המסוגל ביותר אף יותר מקודש הקדשים, ובכוח לפעול את כל הישועות, ככל הצטרכויותיו, בכל ענייניו, רוחניים וגשמיים כאחד, ואף מעל לדרך הטבע.

(כ"ק אדמו"ר מטעמשוואר שליט"א מאלעד - אמרי אמונה)

סגולת עמלה של תורה לבטל גזירות

ויותר מכך איתא במדרש (ויק"ר כא ו) עה"פ 'בְּזָאת יִבָּא אֶהָרִן' (אחרי יז טז) מאי 'בזאת', בזכות התורה כהא דכתוב (דברים ד טז) 'וזאת התורה'. הרי לנו מדברי המדרש, שכל מה שפעל אהרן הכהן בעת תפילתו ביום הכיפורים בקודש הקדשים לא פעל אלא

השבוע במדור:

חלק מהתושבים רוצה שאוטובוס יכנס לשכונתם וחלק מתנגד | האם מותר לזכות את הרבים בשיעור באוטובוס ציבורי כשחלק מתנגדים | כדי לעודד את שכנו, כתב על תיבת הדואר שלו תואר "הרב" | האם מותר לנהג מונית לאסוף נוסעים מתחנת אוטובוסים | ברכת 'שהכל' בשתיית מים באמצע דרשה | ריבית בנוטל הלוואה מהבנק לצורך חברו | החזקת תוכי בבית

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

דעת רוב העולם, ועל דעת זה לא נשתתף עמו בדירה זו, אם לא שהתנה מתחילה, עכ"ל. לפי זה יש מקום לומר שהאוטובוס דומה לבית חורף אחד, שאפשר למחות ביד המלמד.

אלא דיש לחלק, שדברי הלבוש נאמרו על דבר שאין דעת רוב העולם סובלתו, דהיינו להיות יום ולילה עם מלמד התינוקות, אבל לימוד באוטובוס למשך כשעה, נראה שרוב העולם סובלו, ומאד

נהנה מכך, על זה לא אמר הלבוש את דבריו, והדבר חוזר לעיקר הדין, שאי אפשר למחות על מילי דמצוה. ועוד יש לחלק, דאם לא ילמדו התינוקות בבית בחורף, ידאגו להם שילמדו במקום אחר, משא"כ באוטובוס שהזמן נשחק לבטלה ולפעמים לדבר שיחות בטלות ואסורות. לכן הדעת נוטה שמיעוט הנוסעים, לא יכולים למחות ביד מגיד השיעור לומר את שיעורו.

ומעשה בתלמיד ישיבה שחשקה נפשו בתורה ולמד בישיבה בקול רם והשכנים מסביב מחו בידו, והורה החזו"א שאי אפשר למחות בידו, כי אין התורה נדחית מפני גול שינה. ויעוין במסכת שבת (דף ק"ח ע"ב) אמר ר' יוסי יהא חלקי ממושיבי בית המדרש ולא ממעמידי בית המדרש, ופרש"י ממושיבי בית המדרש חזנים מאספי תלמידים בכל יום לבוא. ואל יהא חלקי ממעמידי ממונים לעת האוכל, לומר הגיע עת לעמוד ולאכול. ויעוין ביעב"ץ בשבת (דף קכו ע"א) שביאר מושיבי בית המדרש אף על פי שהם עצמם אינם לומדים, רק משמשים. ובפרט באוטובוס שהשטן מקטרג בדרכים, אין למחות בידו הלומדים, וזכות גדול הוא ללמוד תורה ובצוותא.

כדי לעודד את שכנו, כתב על תיבת הדואר שלו תואר "הרב"

שאלה: לראובן היה שכן בשם שמעון, הוא היה מדוכדך וקצת נוטה לדיכאון, וכדי לרומם את רוחו הדפיס ראובן מדבקה, ובה כתוב הרב ר' שמעון, והדביק אותה על תיבת הדואר, שמעון לא ידע מי עשה לו זאת אולם נהנה, וכנראה תרם לו למצב הרוח, האם עשה ראובן כדיון?

ארכיון 'עוז והדר'

בלילה, ואין החולה יכול לעכב עליו, דהרי אינו חייב לצאת מדירתו, עכ"ל. ולפי זה נראה אם האוטובוס אינו חלק מתשמישי השכונה, ולעומת זאת שכונה שקטה, הנמצאת בפאתי העיר, השקט שלה הוא חלק מהמהות של השכונה, אם כן צודקים השכנים שלא רוצים את האוטובוס, והשכנים הרוצים אותו יטרחו קצת ויגיעו אליו.

האם מותר לזכות את הרבים בשיעור באוטובוס ציבורי כשחלק מתנגדים

שאלה: ישנם ת"ח המזכים את הציבור באמירת שיעור בקול רם באוטובוס ציבורי, והרבה מהנוסעים נהנים ומשתתפים ולומדים תורה ומתעלים, אך לפעמים ישנם נוסעים הטוענים, אנחנו רוצים לישון כי השעה מאוחרת, או שרוצים ללמוד נושאים אחרים, והשיעור מפריע להם. האם מגיד השיעור צריך להתחשב בהם ולבטל את השיעור? (הרב חיים בנימין קירשנבויס תלמיד כ"ק אדמו"ר מקאלבי שליט"א).

תשובה: נאמר במסכת ב"ב דף כ"א ע"א ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך... התקינו שיהיו מושיבים מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר. ועל סמך זה נאמר במשנה דף כ"ב ע"ב שהדר בחצר לא יכול למחות בקול תינוקות הלומדים, ואיננו יכול לומר אינו יכול לישון, ובשו"ע (ח"מ סימן קנו ס"ג) נאמר: יש ללמד תינוקות ישראל תורה בתוך ביתו, ואין השכנים יכולים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולים לישון מקול התינוקות של בית רבן, והוא הדין לכל מילי דמצוה שאינם יכולים למחות בידם. לאור זאת היה נראה שאין לך מצוה גדולה מללמוד בצוותא באוטובוס, שיש בזה זיכוי הרבים, וברוב עם הדרת מלך, וחוסך דברים בטלים ודברים אסורים, ולכן אין למחות ביד המגיד שיעור.

אך בפתחי תשובה (שם סק"ב) כתב בשם הלבוש: אותם הגרים בבית חורף אחד, נראה ודאי שכל אחד יכול למחות בחברו מללמד תינוקות באותו בית החורף שהוא דר שם עמו, שזה ודאי אין

חלק מהתושבים רוצה שאוטובוס יכנס לשכונתם וחלק מתנגד

שאלה: שכונה שקטה, שחלק מהתושבים רוצים שאוטובוס יכנס ויסיע אותם לכל חלקי העיר, וחלק מהתושבים מתנגד בגלל הרעש. התברר שלכן הם מתנגדים, משום שיש לכל אחד רכב פרטי. האם יש ממש בהתנגדותם?

תשובה: ידועים דברי המשנה בפאה (פרק ד משנה א - ב) הפאה ניתנת במחור לקרקע, בדלית ובדקל בעל הבית מוריד ומחלק לעניים... אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואומר לבוז לזה שומעין שאמר כהלכה. ובתיו"ט הוסיף שאפילו אם הוא בריא וחזק יותר מחביריו, ולכן הוא רוצה לבוז, בכל זאת שומעים לו, כי הוא אמר כהלכה. ולפי זה אף בענייננו, אם השכנים שלא מעוניינים באוטובוס טוענים כהלכה, אין זה משנה שאומרים כן בגלל שיש להם רכב פרטי. ואם כן יש לדון למעשה איזה תושבים אומרים כהלכה.

והנה נאמר במסכת ב"ב דף כ"ב ע"ב חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישון מקול הנכנסים ומקול היוצאים, ולכן נראה שאם השכונה נבנתה בתור שכונה שקטה, שלא נמצאת במרכז העיר אלא בקצה, יש לשקול מי יסבול יותר, האם אותם הרוצים את השקט, או אלה שרוצים את התחבורה הציבורית, [וכעין דברי המאירי הנ"ל שהבאנו לעיל בע"א]. ולכן אם יש אוטובוסים במרחק מה, והטרחה של אלו הרוצים את האוטובוס לא תהיה גדולה, ולעומת זאת הנוק של הרוצים שקט גדול יותר, אולי יש להתחשב עם המתנגדים למרות שיש להם רכב פרטי, כי בגלל זה שהשי"ת העניק להם רכב, לא מגיע להם קנס שיתבלו רעש.

והנה יעוין בחזו"א (ב"ב סימן ג) שכתב: והא חולה יכול לעכב [רעש] כמבואר בריב"ש הביאו הב"י (סימן קנה) י"ל דכן הוא שורש נוקי שכנים, שבעושה דבר שאינו עיקר דירה, כמו בעושה אריגה וכיו"ב, שאין זה מצוי בכל אדם ולא ברוב בני אדם, אבל אם עושה דברים שרוב בני אדם עושים, ולפעמים תשמישן ודיבורן משמיע קול שמפריע לחולה, אינו יכול [החולה] למחות אף אם החולה קדם. ורשאי אדם לבנות בית אצל חברו, ולהכניס את העוללים ויונקים שצועקים

תשובה: במסכת ביצה דף לג ע"ב כתב רש"י (ד"ה מוסתקי): "כך אמר לי רבי שמואל המכונה חסיד". וכתב על כך ר' אלחנן וסרמן בקובץ מאמרים (עמ' 5): יש לדקדק למה הוסיף רש"י תיבת "המכונה" ולא כתב "חסיד", והרי ידוע שברש"י התיבות ספורות ומדודות אין בהם שפת יתר. אבל נראה שלימדונו רש"י בזה דבר גדול, דהנה מבואר דאיסור לשון הרע הוא כל שעל ידי דיבור גורם היוק לחברו שלא כדת, ולפי זה י"ל דגם המגדיל מעלת חברו יותר מכפי שהוא באמת, גם זהו בכלל לשון הרע, כי יגרום היוק בדיבורו, ולדוגמא אם יפליג בשבחיו של אחד יותר ממידתו באמת, יטעו בו, וימנו אותו למשרה שאינו ראוי לו, או ישתדכו עמו בטעות ונמצא שמזיק להן, וזה חוץ ממה שמזיק לאותו אדם בעצמו שיסבור על עצמו שהוא אדם גדול וחשוב, ויהיה איש חשוב בעיניו, ויתכן דרש"י לא הכיר בעצמו את רבי שמואל, אם הוא חסיד או לא, ואילו היה כותב ר' שמואל חסיד היה מזיק לרבי שמואל על הצד שאינו חסיד, עכ"ל.

ובענינו, מסתבר שלא יזיק לאדם, ומה שהוא עצמו יחשיב עצמו לרב, הוא לתועלת, וכשם שמותר לדבר לשון הרע לתועלת גם זה מותר.

ובעצם דברי רש"י יעוין בספר חוט שני (ר"ה י"ב עמ' שטא) שביאר באופן נוסף וז"ל: ואולם מה שכתב רש"י המכונה חסיד יש עוד לפרש כוונתו שמודיע

שכולם אומרים שהוא חסיד ולא רק אני רש"י אומר שהוא חסיד דהיינו לא רק רש"י סובר שהוא חסיד אלא הדבר מפורסם שהוא חסיד, יעו"ש.

האם מותר לנהג מונית לאסוף נוסעים מתחנת אוטובוסים

שאלה: האם מותר לבעל מכונית, או מונית לעצור ליד תחנת אוטובוסים, ולאסוף את הנוסעים הממתנים לאוטובוס, או שמה הדבר אסור?

תשובה: אמרינן בבבא בתרא דף כא ע"ב מרחיקים מצודת הדג מן הדג כמלא ריצת הדג... עד פרסה. כלומר דייג הפורס מצודה, אסור לחברו לדוג באותו שטח. ומבארים התוס' במסכת קדושין (דף נט ע"א) שאדם העומד לקנות חפץ וחברו מקדים וקונה, נקרא רשע, כי למה הקדים לקנות חפץ שטרם חברו לקנותו, ילך ויקנה במקום אחר, אבל עני שעמד לזכות בחפץ שהוא הפקר, מותר לחברו להקדימו ולזכות בו, כי לא ימצא במקום אחר חפץ הפקר. כמו כן אם עני עומד לקנות חפץ שאי אפשר להשיגו במקום אחר, מותר להקדים ולקנותו. ומה שאסור לפרוס מצודה באותו אזור שהצייד הראשון פרס מצודתו, כתב רבינו מאיר אביר ר"ת, שמדובר בדייג שהניח

במצודתו דג מת, ודרך הדגים להתאסף סביב אותו דג. נמצא שעל ידי מעשיו של הדייג הראשון התאספו שם הדגים. הרי שהדייג השני כאילו גזול מהראשון, זה הראשון זרע, והשני בא לקצור, וכן פסקו השו"ע והרמ"א (חו"מ סימן רלו ס"א).

כך גם בענייננו: הרי בעלי האוטובוסים הקימו סככה ותחנה, כדי שיתאספו כאן הנוסעים, נמצא שבעלי האוטובוס השקיעו כאן ממונם, ולכן התאספו הנוסעים, ובעל המונית כאילו גזול מחברת האוטובוסים. ולא מבעיא בעל מונית שגובה תשלום עבור הנסיעה, ואינו משלם מס, שהרי הוא גם משיג גבול בעלי האוטובוס, אלא אפילו בעל מונית הגר באותה עיר, שאין עליו איסור השגת גבול, בכל זאת נחשב כגזול שגזול את לקוחותיו של בעלי האוטובוס.

אך אם האוטובוס אינו עומד בלוח הזמנים שלו, וכבר עבר הזמן והאוטובוס לא בא, או שהוא רגיל להגיע מלא בנוסעים ואין מקום ישיבה, מותר לבעל המכונית לאסוף את הנוסעים, והדבר דומה למבואר בפתחי תשובה (יו"ד סימן רמה ס"ק יב) דאם הזמינו רב לסדר קידושין ואיחר, ולא שלח אחר במקומו, מותר לרב אחר שהוא אורח במקום, לסדר קידושין, ואין להשגיח על כבוד הרב המקומי ולא על השגת גבולו, מאחר ועשה שלא כהוגן, ולא בא בזמן. וכך גם בענייננו ביחס לאוטובוס ולמונית.

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א נאב"ד רמת שלמה ובעל נתיבות אדם

ארכיון 'עוז והדר'

החזקת תוכי בבית
שאלה: האם מותר להחזיק תוכי בבית.

תשובה: עדיף להימנע. דהנה מבואר בספר נגיד ומצוה (ריש תכ) שלא לגדל בני יונה ותורים, ואף כי יש מקום גדול לומר שזה דווקא בני יונה ותורים, וכן נוטה לומר בשו"ת בצל החכמה (חלק ה, סימן לה) שזה משום שהם קרובי דלות, וכן רצה לומר בשו"ת אפרקסתא דעניא

(סימן קסג), אך יש לעיין בזה. וכן יש חוששים בגידול עופות המשוררים משום המבואר בגמרא (סוטה, דף מח עמוד א) זמרא בביתא כו', ועיין שם במה רש"א שהכוונה ל'עופות המצפצפים בחלונות', ועיין עוד בשו"ת באר משה (חלק ב, סימן כב), אפרקסתא דעניא (שם), ולבושי מרדכי (חלק ג, סימן ק). הגם שיש לימוד זכות וראיה מהא דדנו על טלטולן בשבת, בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן פא), משמע דבלאו הכי אין חשש, וכי כן משמע לכאורה מדברי הבית יוסף (יורה דעה, סימן קיז), אך עיין בשערי הלכה ומנהג (יורה דעה חלק ג, סימן פב). ולכן משום כל הנ"ל ראוי להימנע מזה. (זולת כשיש צורך גדול לטובת ילדים מתקשים וכדומה, יעשו שאלת חכם).

תשובה: יש בזה ריבית קצוצה, וזהו איסור גמור, דאמנם שמעון לוהה הכסף מהבנק ב'היתר עיסקא', אך כשנותן הכסף לחברו הרי זה הלוואה חדשה שהוא מלווה לו, שהרי הכסף שייך לו משעה שקיבלו מהבנק והוא המלווה האמיתי של חברו. ובאותה הלוואה, שנעשית בלא 'היתר עיסקא', קוצץ שמעון עם ראובן שיחזיר לבנק קרן וריבית, דהיינו שהוא יחזיר במקומו לבנק סכום שהוא גבוה מקרן הלוואה,

והוי ריבית גמורה. ואף על פי שאינו נתן כלום ביד המלווה אלא נתן לבנק, מכל מקום כיוון שהתשלום לבנק נעשה על פי הוראת שמעון המלווה, הרי זה כאילו נתן בידו קרן וריבית, כמבואר בשו"ע (סימן קס, סעיף יד), וכדי למנוע חשש זה צריכים המלווה (מהבנק) והלווה לעשות 'היתר עיסקא' ביניהם. ואם כבר עשה כן לפני כמה שנים ונכשל באיסור ריבית, צריך אותו אדם שלקח את הלוואה מהבנק לטובת חברו, להחזיר לו כל הריבית שפרע לבנק במשך הזמן. (הכירינא ששמעתי לפני הרבה שנים ממו"ח מרן הגרי"מ הלברשטאם זצ"ל שזהו איסור ריבית דאורייתא נפוץ ביותר שנכשלים בו הרמנא ליצלו, ויש להזהר טובא).

ברכת 'שהכל' בשתיית מים באמצע דרשה

שאלה: הדורש לרבים ויבש גרונו ולכן הוצרך לשתות מים, האם צריך לברך 'שהכל'.

תשובה: צריך לברך, ואף שלכאורה אינו שותה 'לצמאוי' והרי נפסק בשו"ע (סימן רד, סעיף ד) שאינו מברך, מכל מקום נראה מדברי השעה"צ (שם, ס"ק לד) שכל שהוא מרגיש איזה הנאה מהשתייה צריך לברך, ובנידון דידן הרי ודאי נהנה משתיית המים, ומה גם דמסתמא גם צמא קצת.

ריבית בנוטל הלוואה מהבנק לצורך חברו

שאלה: מצוי הדבר שהבנק מציע הלוואות בתנאים נוחים ללקוחות מועדפים, ופעמים שאדם הזקוק להלוואה פונה לחברו או קרובו שידוע לו שיכול לקבל אותה הלוואה מהבנק, שיקח ההלוואה עבור עצמו, ולאמיתו של דבר ההלוואה מיועדת עבור אותו ידיד או קרוב, והוא מתחייב לשלם תשלומי ההלוואה במועד. או ייתכן א' שהוא מסורב לקבל הלוואה מהבנק ופונה לרעהו שיקח הלוואה וכנ"ל, האם אריך למיעבד הכי.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעטי הצדיקים ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אורה

לעצמית

רבי שמחה בונים אלתר - הלב שמחה מגור יומא דהילולא - ז' תמוז

ולהתפתל, וברגע אחד נפתחה חסימת המעים, הכל השתחרר והבעיה נפתרה. "מתי היה הדבר", שאלתי בהתרגשות, "לפני חמש דקות בדיקו", "לא יאומן לפני חמש דקות עמד הרבי וברך את הילדה שתיושע ותתרפא בלי ניתוח..." וזה לא היה מאורע נדיר, פעמים רבות היה הרבי הופך עולמות במילים קצרות, ממשיך ישועה ורחמים על חסידי וועם ישראל כולו.

סגולה לעשירות

מעשה מרתק מובא בספר 'תפארת בניס על קיצור שולחן ערוך' אותו כתב רבי בונים יואל טויסיג ממטרסדורף:

רבה של אנטוורפן רבי חיים קרייזוויטרה פגש פעם את הרבי הקדוש הלב שמחה, ושאל אותו: "מתוקף תפקידי וזכה אני לשמש פעמים רבות כסנדק בבריתות, והרי ידוע שסנדקאות הינה סגולה לעשירות ממש כמו הקטורת. כיצד יתכן שאחרי כל כך הרבה בריתות עדיין לא זכית לעשירות?"

הרבי השיב ללא שהיות: "ענין נא בהגות רבי עקיבא אייגר על דברי השולחן ערוך (יו"ד סי' רסה ס"ה) 'שאבי הבן או המוהל או אחד מן העם מברך על הכוס בורא פרי הגפן'. ומציין הרבי עקיבא אייגר בשם התורת חיים בסנהדרין שכותב שהסנדק שהחזיק את הילד על הברכיים בזמן הברית מילה, יחזיק אותו גם בזמן הברכה וישתה מהיין.

ואכן התורת חיים במסכת סנהדרין (פט): מרחיב בעניין, בגמרא בסנהדרין מובא שבעת היגמל את יצחק עשה אברהם סעודה גדולה, ובא השטן וקטרג, אמר 'אברהם איבנו עשה סעודה לכל אוהביו, אולם מה עשה לכבוד הקב"ה?' השיב לו הקב"ה: גם אם אומר לו לזבוח את בנו לפני הוא לא יחסס.

ממשיכה הגמרא ומספרת על חילופי דברים בין יצחק אבינו לישמעאל קודם העקדה, 'ישמעאל יתגרה ביצחק ואמר לו 'אני ערכתני בברית מילה בגיל שלוש עשרה, היה באפשרותי להתנגד ולא עשיתי זאת, מסרתי את גופי למען הבורא יתברך. ואתה... לך ערכו ברית מילה בגיל שמונה ימים, לא שאלו אותך, לא היה בך את האפשרות להתנגד, זה לא חכמה גדולה'.

מה השיב לו יצחק? "באיבך אחד אתה מיראיני, אם הקב"ה אומר זבח את עצמך לפני לא הייתי מעבך, אני מוכן למסור את חיי ואת לו גופי למען כבוד הקב"ה".

אומר התורת חיים למדים אנו מדברי הגמרא שהברית מילה שקולה כמו קרבן, 'כדמשמע במדרש רבה ריש פרשת וירא (פרשה מח) 'לוי פתח, 'ושרו ואילו לשלמים לזבוח לפני ה' (ויקרא ט ד), אמר, מה אם זה שהקריב שור ואילו לשמי הריני נגלה עליו ומברכו, אברהם שמל עצמו לשמי על אחת כמה וכמה'. ולכן בשעה שמל אברהם ילידי ביתו והעמיד גבעת ערלות והתליעו, עלה ריחן לפני הקדוש ברוך הוא כעולה שהוא כליל לאישים כדאיאת במדרש רבה סוף פרשת לך לך'.

וזוהי הסיבה שאנו עורכים את ברית המילה בצידו הצפוני של בית הכנסת, מאחר שברית מילה הינה קרבן עולה, מקום שחיסת העולה הינו בצפון.

ממשיך התורת חיים: אם כן, מאחר שהילד שהנימול נחשב כקרבן, רגלי הסנדק עליו מליט את הילד הם נחשבים מובח. ולכן נוהגים לתת לסנדק לשחות כוס של יין של ברכה, מאחר ויחד עם קרבן עולה קרבן עולה מביאים נסכים. והיה שהילד דומה לקרבן עולה, והסנדק דומה לזמבח, נותנים כוס יין של ברכה בגרונו של הסנדק וזהו נחשב לניסוך יין על גבי הזמבח. [מוסיף עוד התורת חיים ואומר איתח ביומא 'אמר ר' ברכיה הרוצה שינסך יין על גבי הזמבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין שנאמר (משל ח ד) 'עליכם אישים אקרא'. נדיק את לשון הגמרא, כתוב 'ימלא גרונו' יין' ולא כתוב 'ישקה יין לתלמיד חכמים'. למה דווקא גרוני? בגמרא בסוכה מובא (מט): שבמזבח היה כמו נקב שזה היה

נולד בכ"ד ניסן תרנ"ב בעיירה גור, לאביו הגדול הרבי הקדוש מגור בעל האמרי אמת, ולאמו הרבנית חיה ראדא יהודית. בצעירותו למד הרבי אצל רבי ברוך מרדכי טרייסטמן בעל הברכת מרדכי. בשנת תרע"ה נישא הרבי למרת יוטא הענא, בת דודו - רבי נחמיה אלתר.

בחודש אלול תרצ"ד עלה לארץ הקודש ושהה בה כחמש שנים. בשנת תרצ"ח, שנה לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה חזר הרבי לפולין על מנת לשכנע את אביו לעלות לישראל. שנה לאחר מכן פרצה המלחמה והרבי נאלץ להימלט לארץ ישראל מאימי הנאצים יחד עם אביו הגדול.

בשנת תשל"ז נסתלק לבית עולמו, הרבי הקדוש הבית ישראל אחיו הגדול של הרבי, והרבי מונה לממלא מקומו. כעשרים וחמש שנה הנהיג הרבי את העדה, עד לפטירתו בז' תמוז בשנת תשנ"ב, ונקבר במערת גור בהר הזיתים. הרבי הקדוש השאיר אחריו את אחיו הצעיר הפני מנחם מגור אשר מילא את מקומו, ואת בנו יחידו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מגור, אשר ממלא את מקום אביו, אחר פטירת דודו, עד ביאת גוא"צ בבי"א.

מהו הסבר של יומא דהילולא?

הגמרא בברכות אומרת: 'אמר רב אשי: אגרא דביה הילולא מילי. ובפשטות הכוונה ששכר החתונה הינו 'מילי', ומהו אותו מילי? כתב רש"י: 'לשמח את החתן בדברים'. אך בליקוטי הש"ס לאיריז'ל מבואר יסוד נפלא, 'אגרא דביה הילולא' הכוונה לסוד ההארה של כוחו של הצדיק בעולם, והעיסוק בתורתו ובמעשיו מסוגל להשפיע על האדם מכוחו והארתו של הצדיק. וזהו סוד 'אגרא דביה הילולא מילי', מילותיו ודבריו של הצדיק אשר חידש בחי חיותו, הם הם שכר הילולא של צדיק.

לכך שאנו באים לעסוק בדברי תורתו של הרבי הקדוש מגור בעל הלב שמחה עליו לזכור את משמעות הדבר, ואת סגולתו העצומה. רבות ניתן לדבר על קדושתו של הרבי הקדוש, ועל המופתים הרבים אשר התגלגלו תחת שולחנו. אנו ננסה לעמוד על מעט מהם, נטעם על קצה המטה מאותה יערת הרבש, נעסוק בשלושה עניינים 'בני חיי ומזוני'.

בני חיי ומזוני

מעשה זה סיפר הגאון רבי יצחק ישעיה ווייס, רבה של שכונת נווה אחיעזר בבני ברק, מעשה מופת אשר זכה לראות בעצמו, ולהיות השליח הטוב לפעול ישועה עבור קרובת משפחתו למעלה מדרך הטבע.

שמחה בבית משפחת ווייס, בביתו של אחד מקרוביו של הרב ווייס נולדה בת בשעה טובה ומוצלחת. אלא שהשמחה לא הייתה שלמה, התינוקת היכה בכלה מבעיה רפואית מסוימת. בתחילה לא ניכרה השפעתה של הבעיה, אך בעת שהגיעה הילדה לגיל חצי שנה הבחינו ההורים שילדם סובלת באופן נורא, הקיאה את כל אשר אכלה, התפתלה בכאבים, ובקושי הצליחה לאכול.

ההורים שידעו שילדתם חולנית הבינו שזוהי הסתבכות נוספת, לכך מהירו נטלו את רגליהם ונסעו במהירות לבית חולים. לבית החולים יש קצב משלו, שעות ארוכות המתניו ההורים במיון עד שהרופאים נגשו אליהם, לאחר כמה שעות של סבל התפנו הרופאים אליהם, ולאחר בדיקה רפואית איבחנו הרופאים שהילדה סובלת מחסימת מעיים חריפה. זאת הסיבה שהיא לא יכולה לאכול, ומקיא את כל מה שהיא מכניסה אל הפה.

לרפואה יש מספר דרכים לשחרר חסימת מעיים, הרופאים ניסו כן, ניסוח אחת, אך כל מה שעשו לא הועיל, ורק גרם לה לכאבים חזקים יותר ולסבל נורא. לאחר התייעצות הגיעו הרופאים למסקנה 'אין מנוס מניתוח דחוף', בתחילה ניסו הרופאים להימנע מכך עקב הסיכונים הרבים אשר יש בניתוח פולשני, ובמיוחד בילדה חולנית. אולם אין ברירה, לאחר שראו שלא ניתן לשחרר את הסתימה בדרכים גליות, הבינו שמוכרחים לבצע ניתוח דחוף. 'כעת שעה מאוחרת', אמרו הרופאים, 'ניתן לחכות לאור הבוקר'.

וכבכול ניתוח נדרשת הסכמה וחתמה של ההורים, אך ההורים המבוהלים חששו לחתום, מאוד רצו לשאול ולהתייעץ עם הרבי הקדוש הלב שמחה מגור, אך הדבר לא התאפשר להם

"איננו יכולים לעזוב את מיטת ילדתנו הרכה". החליטו ליצור קשר עם קרוב משפחתם הרב ווייס שליט"א ובקשו שיפנה בשליחותם אל הרבי ויזכיר את התנוקות לרפואה שלימה, 'ביקש את ברכתו ועצתו לניתוח החירום.

"כאשר שמעתי את בקשתם של ההורים" סיפר הרב ווייס, "הבנתי שאני בבעיה, שעת לילה כעת, עד שאגיע לירושלים אל הרבי השעה תהא מאוחרת מאוד, ולא אוכל להיכנס אל רבי. החלטתי לפנות לבנו של הלב שמחה, הרבי מגור שליט"א, שבאותם הימים היה גר ברחוב רש"ם בבני ברק, ושאלתי אותו מה ניתן לעשות".

"עתה שעת לילה, מאוד מאוחר", ענה לי הרבי שליט"א, "לא תספיק להגיע אל הרבי קודם שיעלה על יצועו. אני מיעץ לך שתקום מוקדם, וסע באוטובוס הראשון שיצא מבני ברק לירושלים לפנות בוקר. רד בתחנה מרכזית, ותלך במהירות לבית של הרבי הלב שמחה ברחוב אלפנדי, תעמוד מול הבית ותחכה עד שתראה שהתריסים נפתחים, זה יהיה זה יהיה סימן עבורך שניתן לדפוק על הדלת. דפוק על הדלת ואמור למשמים שמדובר במקרה חרום, ואתה מבקש להיכנס אל הרבי באופן מידר".

"בשעת בוקר מוקדמת", סיפר הרב ווייס, עמדתי ברחוב רחוב אלפנדי, מול ביתו של הרבי הקדוש מגור וממתין. באותו הזמן לא היו נפוצים טלפונים סלולריים בכל כים, אבל בסמוך גר קרוב משפחתי, עליתי לביתו ביקשתי ממנו להוציא שיחת טלפון".

"אני עומד כעת מול ביתו של הרבי", אמרתי לאב הלחץ, "מחכה לרגע שיתפחו את התריסים ברחוב אלפנדי". האב נאנח, "לא הייתה לנו ברירה, מאחר ועדיין אין תשובה מהרבי אישרנו לרופאים להכין אותה לניתוח... רופאים אומרים שמדובר בניתוח חירום, סכנת חיים של ממש, אי אפשר לחכות יותר".

ידדתי חזרה אל הרחוב, מביט שוב על ביתו של הרבי, הנה! התריסים נפתחו, דילגתי במהירות על המדרגות ובלב פועם הקשתי על דלת הבית, ובמילים קצרות סיפרתי למשמש את העניין. המשמש נעלם לרגע, ולאחר מספר רגעים יצא אלי הרבי הלב שמחה בכבודו ובעצמו, יוצא לחדר המדרגות כדי לשמוע במה העניין.

הרבי הקשיב לדברי דקות ארוכות, את הרבי לא עניין האם היהודי שמחה בחוץ בשעת בוקר מוקדמת שכזו הוא חסיד גור או לא. יהודי במצוקה הוא יוצא אליו.

דקות ארוכות הררה הרבי בדבר, ואחר מכן נשא אלי את עיניו הסתורות ואמר לי 'בוערת השם הילדה תחלים, אין צורך בניתוח, ה' יעזור בלי ניתוח!'

"דבריו של הרבי הפליאו אותי", סיפר הרב ווייס, "הן זה עתה שמעתי מאביה של הילדה שבתו כבר בחדר ניתוח".

"רבי", אמרתי, "הילדה כבר בחדר ניתוח, אנחנו מבקשים ברכה שהניתוח יעבור בשלום". אולם הרבי כאילו לא שמע את דברי, 'ה' יעזור בלי ניתוח!' ירדתי לרחוב הקר כאשר כולי מהורהר, רצתי שוב לביתו של בן משפחתי ניסוחי להשיג את האב שוב. "לא תאמין!" נשמע קולו הצולח של האב, "הרופאים הכניסו את הילדה לחדר הניתוח, אולם רגע לפני שהחל המנתח במלאכתו החלה הילדה להתכווץ

נראה כמו גרון של בן אדם, ומשם היה היין יורד לשתיך, לתהום. ואמר ריש לקיש שבזמן שהיו מנסכים היו פוקקים את השתיך לקיים מה שנאמר (במדבר כח ז) 'ב'קודש הסך נסך שיכר לה'. מסביר ר"ש שם, 'פקקו את הנקב שהנסכים יורדים שם, כדי שהיין יישא באותו צינוק שנראה כמו גרון מלא ושבוע'. 'אמר רב פפא, שמע מינה כי שבע אינש חמרא מגרוניה שבע', לכן כתוב 'גרונו של תלמידי חכמים יין', משום שהוא דומה לגרונו של המזבח.

מסיים התורה חיים ואומר, מאחר ששתיית הסנדק נחשבת כניסוך של יין על גבי המזבח, לכן נראה שעל הסנדק המחזיק את הילד בשעת ברית מילה, יאחז אותו גם בזמן הברכה, ומיד לאחר מכן ישתה מהכוס של יין. ולא חלק את הכיבודים הללו למספר יישא, אלא הסנדק יאחז את התינוק כל מהלך הברית. "שמע לי נא", סיים הרבי את דבריו, "נראה לי שהסגולה להתעשר פועלת דווקא אם הסנדק מחזיק את התינוק גם בשעת הברכה, וגם שותה מהיין לאחר מכן, זוהי סנקא מושלמת, זוהי הסגולה לעשירות".

מספר רבי חיים קרייזווירטה: תקופה קצרה לאחר מכן כובדיה בסנדקאות וביקשתי לשמש כסנדק גם בזמן הברכה, ואף שלטות את היין לאחר הברכה. ואכן דבריו של הרבי הקדוש מגויר התאמתו, זמן קצר לאחר מכן הרווחתי כסום גדול ונאה.

"אתה תעמוד במטבח ואני אפעל עבורך..."

מאחר ועסקנו בישיעה בפרנסה, נמשך ונעסוק במעשה נוסף של ישועה בפרנסה. אחד הדברים שהעסיקו רבות את הרבי הקדוש היה רווחתם הכלכלית של כלל ישראל בכלל ושל חסידיו בפרט. הרבי כאב את כבודו הספיים הנעשה בשמחת החתונות, ואת הצורך לשלם הון עתק על דירות בבני ברק ובירושלים. הרבי היה הראשון שתיקן תקנות לצמצום הצאות בחתונה, יום ופיתוח את מפת ההתיישבות החרדית, שלח את חסידיו לגור באשדוד קריית גת חצור ועוד. אולם הרבי לא הסתפק בהוראה לחסידיו לנדוד למקומות חוקיים אלא גם נטל על הרבי הקדוש האחריות, לאור למוסדות, פריסה ולכל מה שדרוש בכדי להקל את התבססותם של החסידים במקום החדש.

אולם לא רק בזה, ראה השנה הינו אחד הזמנים המעטים ביותר בחצר הקדוש גור, הזמני המניח חסידים עולים לירושלים עיר הקדוש, מבקשים לשהות בצילו של הרבי ביום הקדוש, ולזכות להתברך מפיו. בעבר, היו החסידים הבאים מערים אחרות, צריכים לדאוג לעצמם כל צורכי החג, ועודות סימנים ועד מקום לילה. כמובן שהדבר עלה הון רב, והכבדו ביותר על כיסם של החסידים שגם כך היה מרוקן בתקופה זו...

הרבי הקדוש כאב את המצב והחליט לבנות ארגון גדול שיידאג לכל החסידים הרבים, ממקום אכסניה ועד מקום לאכול את סעודת החג בשמחה ובכבוד. הדבר לא היה פשוט, הוא הצריך התארגנות גדולה ועצומה זמן רב מראש, מטבח אחד היה צריך להוציא אלפי מנות בשביל כל החסידים הרבים.

שנה אחת, בבוקר ראש השנה התברר לאחראי על המטבח שישנה הקדוש, והעובדים היו הצלחו להארגן כמו שצריך לסעודה, ואין מספיק מנות עבור כל החסידים הרבים. בצורה כלשהי הגיע הרבי לאוזניו של הרבי, הרבי נדרך: "האם ייתכן שהמוני חסידים לא יאכלו את סעודת החג?" מיד זימן אליו את האחראי על המטבח והתעניין אצלו מה קורה. האחראי החל לגמגם, לא ידע מה לענות, "מקווה שהכל יסתדר".

"איך יסתדר", גער בו הרבי, "מעצמו?!" "אין צורך להתפלל עמנו, תתפלל ביחידות, ואני אדאג לבעל תוקע שיתקע לך את התקיעות, ולאחר מכן עמוד במטבח ותכין אוכל ליהודים".

האחראי נבוך לגמרי, רק ראש השנה הוא היום, עשה את כל הדרך מעריה הצנינית לשהות בצלו של הרבי, לא בשביל לעמוד במטבח. "תפילות ברוב עם! יום הדין היום", גמגם האחראי, "איך אעמוד במטבח כל היום?" אבל הרבי לא נתן לו רגע לחשוב, "עזוב הכל רוץ ומלא את תפקידך. לכל אחד יש תפקיד ועליו למלאו אותו! ולגבי מה שאמרת יום הדין, אני אשלים לך את מה שתחסר..."

מספר אותו יהודי, "שנה טובה כפי שהייתה לי בשנה הזאת, לא הייתה מעולם, לא לפני כן ולא אחרי כן. אומנם התפללתי ביחידות, שמעתי שולשים קולות בלבד, אבל הרבי עשה עבורי את העבודה".

הרבי הקדוש לימד אותנו שחזר אדם עושה את מה שהוא צריך לעשות, נאמן לתפקידו, זוהי הזכות הגדולה ביותר! זו הייתה דרכו הקדושה של הרבי בכל עת ועונה, "שיויית" עלו לנגדי תמיד, לחיות את הקביה בכל רגע ורגע, לחשוב מהו רצונו של הקביה ממני כעת, ולא מה אני רוצה לעשות. וכאשר מתנהלים כך, וזוכרים את הבורא יתברך בכל רגע ורגע, ניתן לזכות לכל הברכות ולכל המעלות הטובות.

הסתלקותו של הרבי הקדוש

תורתו של האור החיים

כעשרים וחמש שנה הנהיג הרבי את העדה באהבה וברחמים, דאג לכל יהודי ולכל חסיד מהגדולים ועד הקטנים, עד לפטירתו בו' תמוז בשנת תש"ב, יום בו עלתה נשמתו של הרבי הקדוש

בסערה השמימה.

הרבי הקדוש הסתלק ימים מספר קודם יומא הדילולא של אור העולם האור החיים הקדוש, ולא לחינם שמעתי מהרבי מגור שליט"א, שאביו הגדול הלב שמחה היה דבוק ביותר בתורתו של האור החיים הקדוש. הנהיג סדר קבוע ללימוד אור החיים הקדוש דבר יום ביומו. ואף היה מרבה לעסוק בתורתו ולהגות בדבריו הקדושים.

לכן בעת שאנו עוסקים באמרויות הטהורות של הרבי ניגע מעט בשולי אדרתו של האור החיים הקדוש.

ועלינו להקדים: בעת שאנו באים לעסוק באור החיים הקדוש עלינו לזכור שמי אנתנו לבוא אחרי המלך, אין לנו אפילו נגיעה קלה או הבנה כלשהי בדרכי איש האלוקים. אנו, דלי המעש השקועים בחומריות העולם הזה איננו מסוגלים להשיג אפס קצה קדושתו של אור החיים הקדוש. 'ובשפלנו זכר לנו' לולי שהאור החיים הקדוש השאיר לנו בריכה גדולה - את ספרו הקדוש, לא היינו יכולים להתחיל לעסוק בו בתורתו.

כל מי שזכה להתבונן בספר האור החיים הקדוש, יודע שדבריו הקדושים מלהיבים את הלב מקרבים אותו לאבינו שבשמים, מעוררים את הנשמה לחזור בתשובה לפני אדון כל העולמות. ואף יודע בשמו של הרבי הקדוש מרוזין: הלימוד בספר אור החיים הקדוש מסוגל לנשמה ממש כמו לימוד בזהר. וכל דבריו נאמרו ברוח הקדוש, כפי שמובא בתשובות דברי חיים.

ומוסיף הרבי מרוזין שבספר הקדוש אור החיים נמצאים כל עיקרי האמונה, וכל הסיודות שב פנימיות התורה, ואף כל עיקרי החסידות שעליהם השתית הבעש"ט הקדוש את דרכו הקדושה. הכל הכל פנוי בספר אור החיים הקדוש.

המשל נפלא יודע בשמם של תלמידיו הקדושים של הבעל שם טוב. מעט אחת שבו התלמידים לפני רבם הקדוש, הייתה זו עת רצון, הבעש"ט נעתר לחשוף טפח וטפחים ודברים המתרחשים ברומנו של עולם. "בכל לילה בעת שאני עושה עליית נשמה במתיבתא דרקינא, ואני מקדים את כל הצדיקים, אך יש צדיק אחד בארץ המערב שהוא מקדים את כל הצדיקים. וזהו האור החיים הקדוש, שמקדים ועולה לפני ומקדים את כל הצדיקים".

רבות דורנו ועסקנו בדבריו הקדושים של האר"י הקדוש בדבר 'אגרא רהי ליולא קדישא'. לכן עלינו לדבוק בתורתו הקדושה של האור החיים, לעיין וללמוד, הפוך בה והפוך בה דכילי בה; דברי אלוקים חיים המסוגלים לטהר את הנפש.

בגמרא ברדיושין (ל): איתא: 'אמר הקביה ל ישראל, בניי, בראתי יצי הרע בראתי לו תורה תבלין,

שהכוונה כאן שהתורה היא כמו התבלין המוכר לנו, המעטעט את האוכל והופך אותו לראוי לאכיל. אך מחשבה שניה הדבר נראה מוקשה ביותר, הרי כאן מולבד על יצר הרע, אנו איננו מעונינים לשפר את טעמו של היצר? צריך היה לכתוב 'בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תרופה?'

אולם התשובה היא כה פשוטה ומאירה, בעבר היו חכמי הרפואה רוקחים תרופה, מערבים את הסמים וצומחי הרפואה, ומגשים את התרופות לחולה כמות שהוא, לא אכפת להם האם זה טעים, האם זה מר או מוקח, העיקר שהחולה ייקח ויבריא.

היום הדברים התשנו, אנשים מפונקים, אינם מוכנים לסבול את המריחות הרעית של התרופה, לכן נאלצו הרוקחים ליצור תרופה עם טעם טוב, ולא זה בלבד, יש סירוף במספר טעמים, לא רק טעם אחד. אין ברירה, לא ניתן להגיש את התרופה כמות שהיא, חייבים לערב אותה בטעמים סוכר וצבעי מאכל. מתבלים את התרופה.

זוהי כוונת חז"ל הקדושים: 'בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין'. ודאי שהתורה היא תרופה ליצר הרע, אולם התורה הינה תבלין לתרופה. אבל זה לא תרופה מרה, להפוך: תורת חיינו כה מתוקה היא ועריבה, ערב וטעים ליטול אותה...

זהו שאמר בפסוק (דברים יא יח) 'ושמטם', אומרים חז"ל (קידושין ל): 'שמטתם - סם טם, סם התורה הוא טם, שלם ערב וטעים. ומתובל כמו שצריך, ערב לכל חיק, כל אחד מוצא את הרפואה שלו בתורה, כל אחד יכול לקחת אותה.

כך הם דבריו הקדושים של האור החיים, תורה של אור, תורה של חיים. תורה התאימה לכל אחד, וכלל משמשים וממשמשים בה מוצאים בה טעם, וטעם חדש מוטעים. בנוסף, לאור הטמון בלימוד תורתו של האור החיים, והמתקות המיוחדת הקיימת בה, לימוד זה הינו מסוגל ביותר לשפר וברכה!

מעשה מדהים סיפר הגאון מבראשוב רבי דוד שפרבר, מעשה המלמד אותנו על גודל כוחה של העיסוק בתורתו של האור החיים הקדוש. לאחר חתונתו עם רעייתו הובנית חיה שרה הדס, עברו עליהם כמה שנים קשות בהם לא היו להם ילדים. הלך הרב מבראשוב אל הרבי הקדוש האמרי יוסף מספינקא, והגיש לפניו קוויטל עם בקשה לעורר עליו רחמי שמיים שיזכה להיפקד בזרע של קיימא.

אמר לו האמרי יוסף, בוא אלי מחר בבוקר אחר תפילת שחרית, יחד נלמד קטע מתוך הספר הקדוש אור החיים, קטע המסוגל לבנים. ובעזרת חסם תבוא הישועה.

למחרת השכים הרב מבראשוב קום, התפלל בסילודין, ולאחר התפילה הגיע אל ביתו של הרבי מספינקא והשניים התיישבו ללימוד יחד מתוך האור החיים. זמן רב למדו והתעמקו בתורתו הקדושה ודבריו המעוררים של האור החיים, עד שלבסוף

עצר הרבי מספינקא ואמר "קח את הקטע הזה, תחזור עליו שוב ושוב בכל הזדמנות, ובקרוב תבוא הישועה".

"כשיוולד לכם בן", סיים הרבי, "תבוא הנה לבשר לי זאת, ואבוא לשמש כסנדק בשמחת הברית".

"וכן היה", סיפר הרב מבראשוב, "עשיתי כפי שהורה לי הרבי מספינקא בעל האמרי יוסף, פעמים רבות למדתי את אותו הקטע באור החיים, עד שהוא היה שגור בפי מילה במילה. ואכן, זמן לא רב לאחר מכן הגיע הישועה! הקב"ה פקד אותנו לטובה, נולד לנו בן זכר".

"כמובן שאני ביקשתי לרוץ לבשר זאת לרבי מספינקא, להזמין אותו לשמש כסנדק בברית, אולם אז הבחנתי שחוטני הצדיק רבי משה שטרן רוצה מאוד לשמש כסנדק, לכן החלטתי שלא להזמין לרבי מספינקא על הולדת הבן..."

שבועות חלפו, והאשה היולדת והתינוק נתקפו במחלה קשה! מצבם התדרדר והם היו על שערי מוות, בסכנת חיים ממשית. בזריות רבה שלחתי מברק בהול לספינקא, להזכיר לפני הרבי הקדוש את האם ובה לפרואת הנפש והגוף. עוד באותו היום קבלתי מברק תשובה ובו נכתב ברכת רפואה שלימה לרעייתי, אך את הילד הרבי לא הזכיר... ימים ספורים לאחר מכן שבק הילד חיים!

מספר חודשים חלפו, שוב הגיע הרב מבראשוב לפני הרבי הקדוש האמרי יוסף מספינקא וכשבפיו הבקשה להיפקד בזרע של קיימא, זרע שיישא...

הרבי ראה אליו את עיניו ואמר לו שכחבעת צער על פניו, "מה אעשה, אני התכוונתי לעשות לך טובה..." מינמת הדברים ניכר היה שהרבי חפץ לבוא את הברית בכדי להמתיק את דינים אשר שררו על הילד הקטן!

אולם לאחר רגע המשיך הרבי, "הקביה יעזור שמאך והילך יהיה לכם זרעא חיא וקיימא". ברכתו של הרבי התקיימה, ולרבי מבראשוב נולדו לאחר מכן שולשה ילדים קדושים וטהורים זרע קדוש שהאריך ימים.

"שנים חלפו", המשיך הרב מבראשוב בסיפורו, "פנה אלי יהודי חשוך בנים, ותינה על צערו הרב וכאבו העמוק, כאבתי את כאבו ביותר, זכרתי את השנים הקשות בהם אף אני התעניתי תחת צרה איומה זו. לכן ביקשתי להשתמש באותה הסגולה שנתן לי האמרי יוסף, אולם למרבה הפלא הדבר נשכח מזיכרוני, לא הצלחתי להיזכר בשום אופן באיזה קטע באור החיים מדובר. באותם השנים הרבי הקדוש מספינקא כבר לא היה בעלמא דין, לכן שיגרתי מכתב לבנו הקדוש החקל יצחק מספינקא, אולי ישמע מאביו הגדול מהו הקטע באור החיים המסוגל להיפקד בבנים.

אולם החקל יצחק מספינקא לא מה להשיב, 'מעולם לא שמעתי מאביו על סגולה שכזו'. או אז הבנתי שאת הסגולה הזאת מצא האמרי יוסף במיוחד בשבילי, במיוחד עבור ישועתי..."

מעשה זה סיפר לי נכדו של הרב מבראשוב, הגאון הרב שלמה פולק רבה בית חלוקיה. והוסיף, שבהלווייתו של הרב מבראשוב השתתפו הרבי הקדוש הלב שמחה מגור, ורבה של קוממויות רבי בנימין מנדלסון, ושם סיפרתי את המשנה הנפלאה הזו, וענה הלב שמחה ואמר: כל ספרו הקדוש של אור החיים מסוגל לבנינו! שלם בפר הקדוש חיים לא היו ילדים, ואת כל כוחו בזרע של קיימא הטמין בספר הקדוש אור החיים!

פנינים מתורתו

מיתה - טובתו של האדם

לאחר שלמדנו עד כמה גדול הלימוד והעיסוק בתורתו הקדושה של האור החיים, מתעוררת בנו הכמיהה לעסוק בדבריו הנפלאים. בתחילה נפתח ביסוד חשוב של האור החיים, ואחר מכן נתבונן כיצד מברא האור החיים את מעשה מי מרבה, וביאורו של הרבי הקדוש הלב שמחה לדברים שנשגבים אלו.

בפרשת חוקת, על הפסוק (במדבר כא כ) 'ומבמות הגיא' כותב האור החיים דברים נפלאים על משמעות המיתה, ופריית הנפש מן הגוף: 'תבאר על פי מה שקדם לנו, שעיקר תכלית שרר האדם במצותיו ואושריו אינם אלא בעולם העליון, אבל בעולם הזה אינו מקום הגשת אושר הרוחני, ומעתה הכרח הוא להסתלק האדם מן העולם הזה, להשתלם גמולו כי ה' הטובה.

ומה שאנו רואים שהמיתה נסמכה על חטא האדם, שה יגיד שזולת זה היה האדם חי תמיד, ותאמר אם כן יהיה האדם חסר גמולו הטוב? לזה אמרו בעלי הסוד, כי זולת החטא היה האדם עולה לרקיע ודר בעליה ובחצרו. וזה לך האות, אליהו הנביא שעלה השמימה גמולו גמולו לא טעם טעם מיתה, והגוף הן אמת שאינו יכול לעמוד בעליה העליונה, הגם שנודרך הגוף ועמד בגדר רוחני אף על פי כל בערך רוחניות עליון יחשב לגשם. שאמרו ז"ל (זוהר בראשית רט.) במעשה אליהו ז"ל, כי בהגיעו לגלגל חמה שם נפשט מגופו והניח אותו בגלגל חמה, וכשהוא יורד למטה לובשו ויורד בו.

האור החיים מלמד אותנו נקודה יסודית, בעקבות חטא אדם הראשון נגזרה מיתה על כל בריות העולם. מה היה קורא אילולי אותו הפגם? האם אנשים היו חיים כאן בעולם הזה לעולם? עולמים? וודאי שלא, עולם הנצח, הן עולם הנשמות נברא עוד קודם חטאו של אדם הראשון!

אומר האור החיים הקדוש: קודם החטא, יכול היה האדם לעלות לגן עדן אל העולם הנצחי כמות שהוא. ממש כמו אדם שיש לו בית, מעליו עליה, ומסביבו חצר. לעיתים הוא בבית, לעיתים הוא בעליה. כך היה העולם קודם החטא, האדם היה יכול לעלות לגן עדן כל שרפוץ, ולצאת ממנו שוב לעולם הזה. ממש כפי שמצינו שאלוהי הנביא עלה בגופו השמימי.

ממשך האור החיים ואומר, כאשר הקב"ה הניח את אדם בגן עדן היה בידו להבחין בטוב וברע, היה רואה את התוצאות ואת השפע הנוצר מכן שהוא הוא עצמו מצווה. ולהיפך, את ההרס הרב וחורבן העצום הנוצר ממעשה עבירה.

אולם לאחר החטא נוצר עירוב בין הטוב והרע, שוב האדם אינו יכול להשיג את גן עדן הנצחי כל עוד נשמתו שוהה נמצאת בתוך הגוף הגשמי, מחמת החטא התגשם הגוף ושוב אינו יכול לעלות למקום רוחני וזך כל כך. לאחר חטא עץ הדעת נוצר הכרח שהגשמה תיפרד מן הגוף בכדי היא תוכל ליהנות מהטוב הנצחי הצפון לה בגן עדן. ושם רק שם, תוכל הגשמה לראות את הפירות של מעשיה בכל אותם שנים של עמל כאן בעולם הזה, עולם העשייה.

אם כן, מיתתו של האדם, והסתלקות של הגשמה מן הגוף נעשתה לטובתו של האדם, בכדי שיוכל להשיג את כל התענוגות הנצחיות של המעשים הטובים שעשה, לקצור את פירות מעשי הטובים שעשה בכל ימי חייו.

מדוע התשובה לא ביטלה את הגזרה?

יסוד זה מובא אף בדברי השל"ה במסכת ראש השנה. לכאורה, תמה השל"ה, מדוע נקנסה מיתה על העולם כולו, הן אדם הראשון עשה תשובה שלמה, תשובה גמורה. מדוע לא נקרה גזר דיוני, כיצד יתכן שגזירת המיתה נשארה בעינה? עונה השל"ה מיתתו של האדם אינה רק עונש, היא כורח המציאות, לאחר החטא התגשם גופו של האדם, שוב הוא אינו כה קדוש ונעלה, אינו יכול להתקדש ולהתעלות, ומנוע מצד הטבע ומצד החומר להשיג את הנצחיות, כפי שהיה ניתן להשיג לפני החטא. ואף לאחר שעשה האדם תשובה, נשאר הדבר בעינו, לכן ישנו הכרח שהגשמה תיפרד מן הגוף, בכדי שתוכל להתעלות לשמי רום ולהדבק במקורה וליהנות מזיו השכינה.

נשוב לאור האור החיים הקדוש אשר מוסיף לנו נקודה כה נפלאה: כעת גנו יוכלים להבין את טעם הציון שלא לאכול מעץ החיים. מאחר שאדם הראשון אכל מעץ הדעת וגופו התגשם, לא כדאי לו לאכול מעץ החיים נכון, אם הוא יאכל מעץ החיים הוא יחיה לעולם, אבל יהיה אבוד מהעונג הנצחי והאמיתי הנמצא בעולם הגשמות, עונג שניתן להשיג רק לאחר פרידת הגשמה מן הגוף.

לכן גירש אותו הקב"ה מגן עדן, כדי שלא יאכל מעץ החיים! נמצא שהגירוש מגן עדן והשמירה על עץ החיים הייתה לטובת האדם, כדי שלא יפסיד אינו מייחד שמו על הצדיקים, והעונג הגדול ביותר בעולם הגשמות. ואף אם הקב"ה לא היה מצווה את האדם שלא לאכול מעץ החיים, היה השכל הישר מורה להימנע מכן.

זכינו לסיפור גדול ועצום, המוות של אדם אינו עונש! להיפך, הוא זכות עבורו... גופו של האדם מונע ממנו לקבל את השכר הצפון לו בעולם האמת, וההיפרדות של הגשמה מן הגוף הינה אפשרות היחידה בה הגשמה יכולה לשוב ולהסתופף תחת כנפי השכינה.

כיצד ייחד הקב"ה שמו על כלל ישראל?

כעת נלמד יסוד גדול ועצום, יסוד שני שכתב אור החיים הקדוש בפרשת תסוד (שמות כ א): הנה כתבו חז"ל (תנחומא תולדות ז) שהקב"ה אינו מייחד שמו על הצדיקים, לא נאמר 'אלוקי אברהם', בחיי חיותם, חז"ל: 'אמר רבי שמעון בר יוחאי אין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הצדיקים בחייהם אלא לאחר מיתתם, שנאמר (תהלים טז ז) 'לקדושים אשר בארץ המה' וגו', אמת! הן קדושים, כשהן קדושים בארץ. שכל זמן שהן חיים אין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו עליהן.

כל כך למה? שאין הקדוש ברוך הוא מאמין בהן שלא יטעה אותן היצר הרע, וכיון שמתים הקדוש ברוך הוא מייחד שמו עליהן.

מדברים, הקב"ה אינו מייחד שמו על צדיקים משום שאינו 'מאמין בהן שלא יטעה אותן היצר הרע'! שאל המדרש: 'יהי שמינו שיהיה הקדוש ברוך הוא שמו על יצחק הצדיק בחייו? שכן הוא אומר ליעקב (בראשית כח יא) 'אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק'.

עונה המדרש: 'רבי ברכיה ורובן, רבן אמרי, רואה את אפרו כאלו הוא צבור על גבי המזבח, ורבי ברכיה אמר הואיל ונתייחס בעיניו כאלו הוא מת, לפי שהיה גנון לתוך הבית ויצר הרע פסק הימנו. לכן כתיב (שם כ א) 'יהי כי זקן יצחק'.

שואל האור החיים, בזמן מתן תורה, בעת ששמעו בני ישראל את הדברות הראשונות, 'אנוכי', ולא היה להם, אמר להם הקב"ה 'אנוכי ה' אלוהיך', הקב"ה מייחד את שמו על כל ישראל.

כיצד יתכן הדבר, הן הקב"ה לא מייחד את שמו על הצדיקים בעודם כאן בעולם הזה?

מיישם האור החיים הקדוש בשני אופנים, האחד, 'אנוכי ולא יהיה לך' היו בתגבורת הדיבור, כמו שחז"ל אומרים מפי הגבורה ששמענו בדיבור קודם, מה שבן אדם לא יכול לומר ואף

ולא לשמוע. כאשר אדם מדבר יש לו סדר, הוא אומר מילה ועוד מילה, אבל כאן אירע משהו שאיננו מסוגלים להבין, הכל נאמר בדיבור אחר, לא היה את אחת שקדמה לשנייה.

כן אף היה בבריאת העולם, בפרשת בראשית (א א) כותב האור החיים שבריאת העולם הייתה בדיבור אחד, אין אות אחת שקודמת לחברתה, 'בראשית ברא אלוקים' - הכל היה ראשית, לא ש' למ' בשמיים ולא מ' ראשונה למ' אחרונה, הכל היה ראשית.

ומדוע ברא הקב"ה את העולם בדרך זו? להודיע את גבורותיו. בחינת 'אנוכי' בחינת שם 'אלוקים', והוא שאומרים חז"ל 'אנוכי' ולא יהיה לך' נאמרנו מפי הגבורה, בחינת שם 'אלוקים'. מאחר והם מגיעים מצד הגבורה, לכן הם נאמרנו בדיבור אחד. 'בתגבורת הדיבור השמיע את קולו'.

מה מיוחד בו? מהי המשמעות של אותה 'תגבורת הדיבור' לאותה 'תגבורת הדיבור' הפרידה מהם את הרע, את החומר העכור, אתה מבני ישראל את 'הזוהמה'.

באורה עתה, אמר האור החיים, כאשר בני ישראל כה קדושים וטהורים, אי הם ראויים שהקב"ה ייחד עליהם שמו למרות שהם בחיים, משום ובזמן הזה אין בהם רע, אין בהם משהו שלילי.

'נפשי יצאה בדיבור'

ביאור נוסף כותב האור החיים: חז"ל (שבת פח): מלמדים אותנו שבזמן מתן תורה, בעת ששמעו את קול ה' מדבר עמהם מתוך הארץ, לא היה להם כח לעמוד, ופרחה נשמתם. 'נפשי יצאה בדיבור', אמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שציא מפי הקדוש ברוך הוא יצאה נשמתו של ישראל, שנאמר (שיר השירים ו) 'נפשי יצאה בדיבור'.

שואלת הגמרא: 'ומאחר שמדיבור ראשון יצאה נשמתו, דיבור זה יאמר קיבלו היריב כל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם. שנאמר (תהלים ס ז) 'גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלחא אתה כוננתה'.

הרי לנו שבעת שאמר הקב"ה 'אני ה' אלוהיך' וייחד שמו על ישראל, היה זה זמן של יציאת נשמה, כבר לא היו כאן בעולם הזה, ולכן יכול היה הקב"ה לייחד שמו עליהם ולומר 'אני ה' אלוהיך'.

ביאורו של הלב שמחה לסיודו של האור החיים הקדוש

כעת, לאחר ששמענו מיערת הדבש, זכינו למעט מאורו של האור החיים הקדוש, וכילום אנו להעמיק לרובד נוסף, ולגלות כיצד דבריו משלימים זה את זה, מגלים לנו תמונה נפלאה ומאירה.

בפרשת חוקת עוסקת התורה באחת הפרשות הקשות ביותר בתורה, 'מה מריבה', ואכן רבו עליה כל מפרשי התורה, הנינים ומכארים מי הייתה השגנה של משה בענין הזה, מה הייתה התביעה עליו ומיה סיבת העונש החמור שקיבל.

אומר האור החיים הקדוש, ראיתי עשרה דרכים שנאמרו בענין הפרשת התורה, ולאחר שמיבאם ודוחה אותם אחד אחד, אומר האור החיים 'ותרתי לא נהנה בדברי הראשונים ז"ל, ואמצא במדרש (ילקוט שמעוני) זה לשונם: 'יען לא האמנתם וגו', ד' חטאות כתובים כאן, 'לא האמנתם', 'לא קדשתם', 'מעלתם', 'מירתם'. לא האמנתם - שלא אמרתי לכם להכות והכיתם, 'לא קדשתם' - לחבבי מים מכל סלע ויריבוים, מעלתם - שאמרתם 'המן הסלע הזה', מירתם - שאמרתם לכם 'ודברתם אל הסלע', שנה עליו פרק אחד, ועברתם על דברי'.

במדרש מבואר שחטאם של משה ואהרן בחטא מרי מריבה היה בכך שהם היכו את הסלע ולא דיברו אליו. שואל האור החיים קושיה עצומה, אם משה ואהרן נצטוו לדבר אל הסלע ולא להכות בו, מדוע נאמר להם (במדבר כ ח) 'קח את המטה', למה אמר להם 'הקב"ה יליט את המטה אם אין כל בו שימוש? האם היה זה בכדי להקשותם או לנסותם?

אומר האור החיים יסוד: 'כי מה שאמר קח את המטה הוא להורמנותא ומלכא, והוראת היות בידו כח עליון, ולא להכאה, אלא משה רבנו לא עשה כך, אלא היכה את הסלע במטה, זוהי הייתה הסעוה הראשונה. לאחר מכן נאמר 'ודיברתם אל הסלע' - שנה עליו פרק אחד, 'תדבר דברים רוחניים, זוהי הסעוה השניה. והשלישית, הקב"ה אומר למשה רבנו 'הוצאת להם מים מן הסלע', לא משנה איזה סלע, תוציא מים מכל סלע שהם ירצו, והוא חיפש דווקא סלע מסוים. זהו שאמר להם משה רבנו 'שמעו נא המורים'.

בני ישראל אמרו למשה רבנו, 'מה משנה איזה סלע, תדפוק על כל סלע והוא יוציא מים'. ועל כך השיב להם משה 'המן הסלע הזה', האם אתה חושבים שמכל סלע ניתן להוציא מים? ועל זה נאמר 'לא קדשתם', נחשוב איזה קידוש ה' היה אילו משה רבנו היה מוציא מים מכל סלע שהיו מבקשים.

חטא זה חלוק לשתיים, אומר האור החיים, הראשון שלא עשה את אשר נצטווה להוציא להם מים מכל סלע שירצו, והשני, שעל ידי כך הבינו שלא ניתן להוציא מים מכל סלע שהוא אלא רק מסלע מסוים...

וכאן מעמדי האור החיים את השאלה הכבדה ביותר: 'וחל עלינו חובת גברא לתת טעם לאיש האלהים על ארבעת השגנות, אשר אינו ראוי לאחת מהנה'. מהי הסיבה שמשה רבנו אדון

הנביאים נכשל בארבעה חטאים אלו?

אומר האור החיים הקדוש, משה רבינו הסתפק בחבנת הציווי שאמר לו הבורא יתברך, הקב"ה אמר לו 'קח את המטה', והיו בידו שתי אפשרויות, האחת - מטרתה של לקיחת המטה היא להכות בסלע, והשניה מטרת לקיחת המטה הינה להראות כח עליון בידו, שעל ידי שהמטה אשר חקוק עליו שם המפורש יאה הפלא הגדול.

ומשה רבינו הבין בדעתו שיותר הגיוני שהכוונתו של הקב"ה להכות בסלע, במאשר לומר שכל המטרה של לקיחת המטה להראות כח עליון. ומה שנאמר 'ודברתם' הכוונה שבתחילה צריך להורות לסלע להוציא מים, אלא שהדיבור לא יספיק, לכן צריך גם לעשות מעשה ולהכות. ולא חשב ש'ודברתם' הכוונה ללמוד עליו איזה פרק.

ומשה רבנו ידע שיש שתי אפשרויות לפרש את מאמר ה' 'קח את המטה' כפי שדיברנו, אבל לומר ש'דיברתם' הכוונה לומר פרק אחד עליו לא על עלה על דעת משה. לכן הוא רצה בידעתו, יש לפני שתי דרכים לעשות - דיבור לבד, בלי להכות עץ המטה. ולהכות. לכן אמר שניאה יותר הגיוני שעל ידי ההיכוך של המטה עם הסלע, ברגע שיהיה חיבור בין המטה לסלע, אזי הכח של השם המפורש יעורר את החלק הרוחני שיש בפנים ויוציא את המים, יתעורר הסלע ויוציא מים.

אולם כוונתו יתברך הייתה אחרת, 'לשנות עליו פרק אחד', לימוד התורה הקדושה הוא זה שיעיר את הכוח הרוחני שבסלע' מוסיף האור החיים נקודה חשובה ביותר: 'ידן בדעתו נביא ה' ואמר הנה לפני ב' דרכים, ואם אני עושה דיבור לבד ולא הכאה אני חושש שמא פירוש האמיתי הוא להכות, ומה גם שהוא יותר פשוט, ועוד שהוא רחוק פירושו יתעורר בדיבור בן אדם כמו שכתבתי בסמוך. לזה אם אני מדבר בלא הכאה שלא דרך שאמר ה', אין הסלע נוהן מימיו, ויחלל שם שמים חיולו גדול לעיני העדה אשר אני עושה הנס לעיניהם ואתחייב ראשי למלך, לזה יותר אבחר להכות ואטה לפירוש היותר צודק במשמעות מאמר 'קח את המטה', ויקיים גם כן מאמר 'הוצאת להם מים וגו'. משה רבינו בחר בדרך הכי בטוחה לפי הבנתו שחלילה לא יהיה ספק חיולו שם שמים.

מדוע נענש משה רבינו?

כעת שואל האור החיים אם כן, מדוע משה רבינו נענש, 'יען לא האמנתם בני להקדישני', הן הוא כיון לשם שמים? משיב האור החיים: נכון, אולם הכרעתם להכות בסלע מתוך חשש שמא יהיה חיולו השם כאשר הסלע לא ייתן מים, אבל לא האמנתם בני בשלימות שאוציא מים מאיזה סלע שירצו בלא כל הכאה, ואם היה קידוש ה' גדול יותר ועצום יותר. בני ישראל רואים את הווייתם את הסלע, משה רבינו מדבר אומר, עליו פרק אחד, מדיבור לבד הוא מתעורר ומוציא מים.

'ולא הכרעתם לצד קדושת שמי להקדישני - בהוצאת מים מסלע אשר ירצו הם ובלא הכאה, שבוה היה ה' מתקדש לעיניהם, כשיראו שאפילו הודמם כל שהוא מפליא לעשות בדיבור לבד, ובהערה בשנות עליה פרק אחד, והיה לכם לבטל המיחוש בעוצם האמונה שהייתם צריכין לעשות'.

מסיים האור החיים ואומר: אילו משה רבנו ואהרן היו עושים כך, היה מתקדש שמו ברוך הוא בעולם, ועל ידי כך היה משה ואהרן מצליחים להוציא מכלל ישראל את החלק הרע שבהם, והאמונה הייתה נשארת בהם לדורי דורות. וכך היו משה רבינו ואהרן הכותב נכנסים לארץ, חושב רבנו היה נכנס ובונה את בית המקדש אשר לא היה נחרב לעולם, וכך היה מגיע העולם לתיקון השלם.

אבל עשוי שהקידוש השם הזה נמנע, והרע נשאר פלוט בנו, אין כל אפשרות שמשנה רבינו יכנס לארץ, מדוע? גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה עולם שבני ישראל עתידים לחטוא בג' עוונות חמורות בבית ראשון, ומוכרחים להניש אותם, אולם הקב"ה רוב חסדיו והאבהו לכלל ישראל 'כילה חמתו בעצים ואבנים' אך אילו היה משה רבינו היה נכנס אל הארץ ובונה את בית המקדש, הבית הזה לא יכול היה להיחרב, ואז מה? בני ישראל היו חוטאים ולא היה נותר ברירה אלא לגזור עליהם כליה רח"ל! כאן הייתה ההזדמנות, לרום את בני ישראל, להסיר מהם את כל הרע, ואז היה חשש שהם יחטאו ויגיעו למדרגה כה נמוכה, ואז משה רבינו היה נכנס אל הארץ ובונה את בית המקדש אשר לא יחרב לעולם.

אך למרבה הצער והחמצה בשעה, בני ישראל לא זכו לראות את אותו קידוש שם שמים אשר יחקוק בהם את האמונה עמוק עמוק בלבם, לפיכך לא נותרה ברירה, משה רבינו אינו יכול להיכנס לארץ.

הייתה פה הזדמנות לשחרר אותם מהרע באופן מוחלט וסופי!

ההקשר בין חטא המרגלים למי מריבה

זהו שאומר משה רבנו בפרשת דברים, 'אם בני התאנף ה' בגללכם, מה זה בגללכם? בגלל חטא המרגלים. מה קשור מ' מריבה למרגלים? במעמד הר סיני אומר האור החיים, בני ישראל התרוממו ועמדו במעלת אדם הראשון קודם החטא, 'פסקה זוהמתן', בחטא המרגלים בני ישראל ירדו מאוד בדרגתם, והיה צורך בתיקון תיקון על ידי אותו קידוש שם שמים בסלע. אם אכן היו מצליחים להביא את המעשה של קידוש ה' הגדול והשם כפי שרצון ה'

היו יכולים להוריד את הסתרת הנורא, את הרע שנשאר, להסיר החומר העכור שנוצר על ידי חטא המרגלים, ואז משה רבנו היה יכול להיכנס לארץ לבנות בית המקדש אשר לא נחרב לעולם, מבלי לחשוש הדיבר בימי חורבן על בני ישראל.

כיצד יתכן שמעשה אחד גרם לחורבן כה גדול?
וכאן יש כאב שקשה לרבים, משהו שקשה מאוד לבלעיה בכל הענין של חטא מי מריבה. איך יתכן שעל ידי דבר אחד, מחמת פרק אחד שלא נאמר, נגרם חורבן כה גדול לדורי דורות?

היאך אפשר לומר שכל כל הרבה תלוי באותו 'שנה עליו פרק אחד' ואילו היה משה רבינו היה מקיים את רצון ה' בשלימות ומדבר אל הסלע, היו נחסכים מעם ישראל כל הגלויות הנוראות החורבנות הייטורים, היינו ניצלים מכל הצרות הרדיפות הגזירות. הכל היה נספק! כל השואה האנטישמייה גירושית, שמדות ופרעות אכזריות מהם אני סובלים עד ימינו אנו. הרבי הקדוש ר' אלימלך מליז'נסק שואל שאלה נוספת, מדוע נענש משה רבנו במי מריבה, הן הקב"ה הסכים על ידו, שהרי בסופו של דבר יצאו מים רבים למרות שלא עשה כרצון השם, אם היה משה לא בסדר, הסלע לא היה מוציא מים. כי עבדי רחמנא ניסא לשיקרא?!

אומר הרבי ר' אלימלך בוודאי חלילה לו לאיש האלוקים שלא לעשות רצון ה', אלא שהצדיק דרכו תמיד לחזר על טובתם של ישראל למרות שנראה לו שעושה דבר מעט שלא כהוגן, אבל אם דבר יש בו סוד, הצדיק עושה זאת למרות שידוע שקבל עונש על כך.

כיצד טמונה כאן טובת ישראל?

הנה צדיק יכול להמשיך את השפע על ידי הדיבור שלו, בלי שום פעולה גשמית. אך לעיתים הצדיק עושה פעולה גשמית על ידה פועל ישועה, משום שעל ידי הדיבור יכול הצדיק לפעול רק עבור אלו שמאמינים בכוחו, להושיע רק את אלו בעלי אמונת חכמה איננה, אבל אלו שאינם מאמינים...
למה הדבר דומה? לחולה יכול לבלוע תרופה, זה מר לו, הכדורים קשים לבלעיה. מה עושה הרופא? מחפש תרופה לפי טבע החולה, משהו שהחולה יוכל לסבול. נכון, לעיתים זה פחות טוב, ואילו החולה היה לוקח את הרפואה החריפה הקשה, היה מתאמץ יותר, הוא היה מקיים לגמרי ממחלתו, אך מאחר והוא לא מסכים לבלוע את התרופה, איך לרופא ברירה אלא לחפש דרכים להקל עליו, אולי מינון נמוך יותר, או בתוך מרקחת מתוקה.

זהו הביאור במעשה מי מריבה, משה רבנו היה סבור שאם הוא ידבר לסלע כפי רצון ה', יהיו אנשים צדיקים אשר יאמינו בכוחו של הצדיק לפעול בכוח הדיבור בלבד, אך יהיו רבים שלא... לכן אמר משה רבינו "עדיף שאעשה משהו יותר גשמי, בכדי שכולם יוכלו להנות מן הטוב שירד לעולם", והקב"ה הסכים אתו! לכן יצאו מים רבים.

משך הרבי ר' אלימלך אומר: זהו שנאמר בפסוק (במדבר כד ז) 'יזל מים מדליו ורועו בעיני רבים'. 'יזל מים מדליו' - הצדיק יכול להמשיך ישועה שפע ופרנסה על ידי הדיבור, הדיבור נקרא דל, וזאת משום ששמי שרועה לפעול בכוח הדיבור צריך להיות ננוע ועניו, 'תפילה לעני'. אבל 'רועו' - 'במים רבים', הפעולות גשמיות אשר נחשבות כוריעה, זה עבור 'מים רבים', עבור ריבוי שפע לא שאינם יכולים לקבל את השפע המגיע על ידי הדיבור. מה אנו לומדים מכך? הרבי ר' אלימלך מלמד אותנו, שמשה רבנו לגודל צדקותו וחסדיותו היה מוכן להכות את הסלע למרות שצטווה לדבר אליו, וזאת בכדי שהוא יוכל להשפיע גם למי שאינו בעל מדרגה, כדי שיוכל לפעול עבור אנשים שאי אפשר להשפיע עליהם בדיבור, ולמרות שמשה ידע שיש בכך קצת נדנדוד עבירה, משה רבינו ויותר על טובתו האישית למען טובת עם ישראל.

על פי זה אנו יכולים להבין את מה שאנו אומרים בתפילות גשמי. 'זכור משוי בתביעת גומא מן המים. נמו דלה והשקה צאן מים. גסולך עת צמאו למים, על הסלע הן יצאו מים', לכאורה הדבר תמוה. מדוע מזכירים 'על סלע הן יוצאו מים', וכי זה השפע של משה רבינו? הרי זהו חטא מי מריבה! אך לפני מה שהרבי ר' אלימלך אומר, תכל מובן, אדרבה! אנחנו מעוררים את הזכות של משה רבינו רועה נאמן, אשר ויתר על טובתו האישית בשביל בני ישראל, בכדי לפעול גם ליהודים ברמה נמוכה יותר.

אך עדיין נשארה לנו התמימה הראשונה, כיצד יתכן שכל כך הרבה היה תלוי במעשה אחד?!

'וכל העם רואים את הקולות'

וכאן מגיע הרבי הקדוש בעל החידושי הרי"ם בספר הזכות, ומכניס אותנו לרובד נוסף בחטא מי מריבה. בענין חטא מי מריבה נאמרו פירושים רבים שלא מיושבים היטב על הלב, והגם שזה חוצפה לעיין במה שנחשב חטא למשה ואהרן, כותב החידושי הרי"ם, אבל הקב"ה עשה מזה תורה ונתן לא אותה, לכן יש לנו רשות להתבונן בזה. ולא עוד, אלא שבכל דור ודור מתגלים פירושים כפי הדור וכפי מה שצריך להנהיגה של הדור ההוא.

ולאחר שמביא החידושי הרי"ם מביא את פירוש רש"י ואת פירוש רמב"ן, כותב כך 'אכתוב אשר חנן ה' יתברך מה שלי נפלי'. הקב"ה אומר לבני ישראל 'דיברתם אל הסלע לעיניהם' (פסוק ח), לכאורה הדבר תמוה. מה שייך 'לעיניהם' איך אפשר לדבר לעיני בני ישראל? להכות אפשר לעיניהם, לא לדבר.

אומר החידושי הרי"ם, מצאנו בתורה הקדושה בפרשת יתרו (שמות כ טו) 'וכל העם רואים את הקולות', במעמד הר סיני בני ישראל ראו דברים שלא ניתן לראות בעין רגילה, הם ראו את הנשמע! על ידי שבני ישראל הקדימו 'נעשה לנשמע' הם זכו להתרומם לדרגה עליונה ביותר, והכו לחוש דברים אשר למעלה מן החושים, והכו לראות גבוה מעל גבוה.

בספר הזכות לא נמצא הסיום של הדברים, אך הרבי ה'לב שמחה' מסביר לנו את דבריו הקדושים של החידושי הרי"ם: הנה מובא בתרגום יהונתן דברים מופלאים, 'כב ית חוטר ניסאי, וכנש ית כנישתא אנת ואהרן אחוך, ותומון תריכון ית כיפא בשמא רבא ומפרשא כד הינון חמין ויתן מוהי. ואין יסרב לאפוקי, מחי אנת לחורך ביה בחוסרא דבידך, ותהנפק להון מיא מן כיפא: ותשקי ית כנישתא וית בעיריהון'. אומר התרגום יונתן, 'קח את מקל הניסים, תאסוף את כולם, ואתה ואהרן תשיעו את הסלע בשם הגדול והמפורש, ואז הוא יוציא מים. אבל אם הוא יסרב להוציא מים תכה אותו במטה שבדי שלך'.

אומר הלב שמחה, משה ואהרן נצטוו להשביע את הסלע בשם המפורש. אבל הם לא רצו להזדקק להשבעת הסלע, ביקשו להימנע מהזכרת השם המפורש בפיהם. סבורים היו שמספיק להראות לסלע את המטה עליו חקוק השם המפורש, ואחרי שהוא יראה זאת הוא ייתן מימינו.

וכך נשאו, הראו לסלע את המטה שחקוק בו שם המפורש, אך והסלע לא נתן מים, משום שהציווי של הקב"ה היה אחרת, לדבר אל הסלע, ולומר את שם המפורש. אולם משה רבינו היה סבור שזהו המפורש - שאם הסלע יסרב לתת מים יש להכות אותו, ולכן נעשה משה רבינו כפי שהצטווה והיכה אותו במטה. אך לא זה היה רצון ה', רצון ה' שמשה ואהרן יזכירו את השם המפורש בפיהם, ואז כאשר משה רבנו יוציא מפייהם את שם המפורש בקדושה ובהנהיגה בני ישראל יראו את השם המפורש יוצא מהפה שלהם! יראו את המילים ממש כפי שהיה במתן תורה, 'וכל העם רואים את הקולות'.

מה פשר הדבר? מדוע היה צורך שבני ישראל יראו את שם המפורש יוצא מפייהם של משה ואהרן?
אמר הלב שמחה, 'ואף ציין ואמר 'וזהי' תורה' שאומר בשמיהם ואחר מאה ועשרים' הקב"ה רצה שבני ישראל יראו את הקולות', יראו את השם המפורש, ויהיה כאן מעמד כעין מעמד מתן תורה: מה הסיבה שה' רצה שיהיה המעמד הזה?

אם נוצח את דבריו הקדושים של החידושי הרי"ם מספר הזכות, ואנשים סבירי באופן מופלא, הרבי הלב שמחה, אל דברים שהקדמו ואמרו מהאור החיים הקדוש, אנו מקבלים שלימות נפלאה. אור חדש שנותן לנו הסבר מחודש לכל חטא של מריבה, כיצד היה כאן הזדמנות לתיקון השלם, וכיצד הדבר נמנע.

בפרשת יתרו אור החיים הקדוש מלמד אותנו ששם 'אלוקים' זהו תגבורת הדיבור, דברים מופלאים שהפה לא יכול לדבר, 'דיבור אחת', אות השנייה והשלישית והרביעית יוצאים יחד עם האות הראשונה בבת אחת.

עכשיו נשאל: למה לא לדבר נפלא, כאשר בני ישראל ראו במתן תורה את הקולות יוצאים מפי הגבורה, לא רק שהם שמעו את הדיבור בבת אחת מבלי שאות אחת תקדם לשנייה, הם ראו את הפלא הזה בעיניהם שלהם!

הם ראו בעיניהם את הקולות היוצאים בדיבור אחד ממש! כעת, אם נבוא ונשלב בין כל הדברים שלמדנו אפשר לומר בזה דבר נורא מאוד, אם משה רבינו היה מקדש את שמו יתברך, באופן שהיה אומר את השם המפורש אל הסלע, כמו שאומר הרבי 'לב שמחה', הדיבור היה יוצא באופן נורא מאוד, בתגבורת הדיבור כמו שהיה במתן תורה, והיה נאמר בבת אחת בלי שיהיה קדימה של אות אחת לשנייה, ולא עוד, כל העדה, כל בני ישראל היו רואים זאת במוחש שהוא נאמר בדיבור אחד ממש, לכן יש שתקדם אות לחברה, פלא עצום ונשגב שהשכל אינו יכול להבין.

כעת אפשר להבין מה שאור החיים הקדוש אומר, שאם משה ואהרן היו עושים כרצון ה' ומדברים על הסלע היה יוצא מבני ישראל חלק הרע, ולא היה מתגבר עליהם בחינת הרע לעולם. שכן אין השם המפורש את שם המפורש בדיבור אחד וכולם היו רואים זאת בחוש, היה כאן מתן תורה באופן הכי נפלא שיכול להיות. היו באים לידי התיקון השלם, והרע כבר לא היה יכול להתגבר בהם, הם היו נפרדים מהפסולת המזוהמה כמו שהאור החיים כותב בפרשת יתרו, וממלא בית המקדש לא היה נחרב.

אם הם היו אומרים את השם המפורש בתגבורת הדיבור, בני ישראל היו בדרגה של אדם הראשון קודם חטאם, גם הגוף שלהם היה מקודש, ולא היה צריך למיתת האדם, לפרידת הנשמה מן הגוף כדי לזכות לתענוג העליון.

רק בגלל המצב הזה, בגלל שמשה רבינו היכה את הסלע,

ולמה הוא הכה? מחמת מה שאומר לנו הרבי ר' אלימלך, שמשה רבנו דאג לטובתם של ישראל, דאג לאלו שאינם בדרגה מספקת, ומחמת אלו שלא האמינו בכוחו של הצדיק, נמנע אותו מעמד כעין מעמד הר סיני, ולא יזנו לתקן את הפגם של החטא אדם הראשון. כעת נוכל להבין את הכוונה של המדרש שמביא אור החיים הקדוש, ודיברתם אל הסלע ששנו עליו פרק אחד, מה קשור פרק אחד כאן? 'פרק אחד' הכוונה 'בדיבור אחד'! לומר את שם המפורש בבת אחת, ואם היו עושים את זה היו זוכים להביא את העולם לתיקון השלם.

מדוע נס זה נעשה דווקא במים?

אך יש כאן רובד נוסף, לא סתם נס זה, וההזדמנות להחזיר את העולם לתיקון השלם נעשה דווקא במים, בבארה של מרים, המים מסמלים את המציאות של תורה, את השפלות והענווה הנדרשת עבור לימוד התורה.

התורה נמשלה למים, 'היו כל צמא לכו למים', למה נמשלו דברי תורה למים? אומרת הגמרא בתענית (ז.י) 'מה מים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, גם דברי תורה לא מתקיימים אלא במי שדעתו שפילה עליו', ענווה.

כדי שכן אדם יהיה ראוי לקבל את התורה, הוא צריך להיות כלי מוכן, כלי ראוי בשביל לקבל את השפע של התורה. איך עושים כלי כזה? על ידי קיום המצוות.

מה עושה היצר הרע, לאחר שאחר עושה מצווה, מגיע אליו היצר הרע ולוחש לו באוזן: 'ואנו', עשית מצווה, איזה מרוסם אתה! מביא עליו ניסיון של גאווה בכדי להרוס את הכלי שקנה בנפשו.

אומר הרבי שם טוב הקדוש, אדם רוצה לעשות מצווה, מגיע אליו היצר הרע ומפתה אותו, נמנך את קומתו ואומר לו: 'מי אתה שתעשה מצווה? אתה כזה שפל וחוטא, מה שווה המצווה שלך...'. אבל אחרי שהוא עשה אתה המצווה, הבעל דבר מבקש להרוס את המצווה למפרע, לכן הוא אומר לו 'אתה רואה עד כמה אתה גדול וחשוב?'

אם אדם רוצה לזכות לתורה עליו להיות שפל ועניו, לכן נמשלה תורה למים, רק אם האדם יהיה נמוך, יוריד וישפיל את עצמו, רק אז יוכל לזכות לתורה הקדושה. לכן נס זה, אותה הזדמנות לגאול את העם ישראל מן הרע הייתה במים, משום שרק על ידי ענווה ושפלות ניתן לזכות לתורה ולכל המצוות הטובות.

'שמעו נא המורים'

ישנו פירוש נוסף בחטא של מי מריבה אותו כותב הרבינו חננאל, היחס במי מריבה היה מדברי של משה רבינו אמר 'שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים', לא אמר 'יוציא לכם מים', שכן המשמעות של המילה 'נוציא' כאילו משה ואהרן עושים פה איזו חכמה, להם יש כוח להוציא מים מן הסלע. אלא שהדבר נראה תמוה ביותר, איך אפשר לומר זאת על משה רבינו? הן התורה מעידה אליו 'והאיש משה עניו מכל האדם', כיצד יתכן לומר שהוא ייחס את הנס לעצמו?!

אבל לפי מה שהסברנו, אפשר לומר שזוהי הכוונה כאן, אין כל ספק משה ואהרן לא התכוונו לומר שהם מוצאים מים מן הסלע, שיש בכוחם לעשות ניסים. אלא מאחר והם לא מיראו את השם המפורש כמו רצון ה', זה נחשב שהם אמרו 'נוציא לכם מים'. משום כי הם לא אמרו את שם המפורש ולא ביררו את כוח הרע מכלל ישראל, לכן זה נחשב שהם עשו זאת מעצמם, ולא תלו זאת בבואר עולם.

מה אנו לומדים מכך?

אנו רואים מה זה 'דקויות', ומה המשמעות של כל מעשה, במעשה אחד ניתן להגיע לתיקון השלם ממש, היה כאן הזדמנות לעשות מעמד מתן תורה באופן נפלא על ידי אמירת השם המפורש. אך למרבה הצער הדבר נמנע. ומדוע? אומר לנו הרבי ר' אלימלך בגלל שהצדיקים היו מוכנים לוותר על דברים קודשים ונשגבים לבל ידח לבלתי ירח ממנו נידח, בכדי כולם יהיו קשורים, שכל ישראל יהיו שייך לקדושה.

הרי לנו מעט הישרה בהבנת הפרשה הנפלאה הזאת, דברים נשגבים מן האור החיים הקדוש, דבריו הקדושים של החידושי הרי"ם, וביאורו המתוק והנפלא של הרבי הלב שמחה.

דרך חדשה שלא הייתה מעולם!

בספר הקדוש שפת אמת, מובא דרוש נפלא שאמר הרבי בטיש שנערך לכבוד סעודת הברית של הלב שמחה. היה זה ליל שבת תורנית תרנ"ח, ובה אמר: מי שיש לו כח למעלה מן השמיים, כמו שכתוב אצל אברהם אבינו 'הבט נא השמימה' (בראשית טו ה), ואמרו חז"ל, 'השלה אותו הקב"ה למעלה מכיפת הרקיע, אדם כזה יכול להמשיך דרך חדשה לעולם.

ואכן אצל הלב שמחה היה חזק מאוד העניין של 'הבט נא השמימה', תמיד היה מסתכל כלפי מעלה, תמיד מדבר על השמות הקדושים של הקב"ה, לכן האישך דרך חדשה לעולם, דרך של תורה וחסדיות שלא הייתה לפניו.

נהרות

אורות של אמונה לדרך החיים

החזרה

מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

גיליון יג פרשת חוקת תשפ"ו

בצל האמונה

פרקי חיזוק לחיים של רונע ושלווה

מעשה קטן שבוקע רקיעים - כוחו העצום של דורנו

הזכות העצומה לעמוד בניסיון

החיים בדורנו, דור עקבא דמשיחא, רצופים בהתמודדות, בניסיונות ובקשיים יזמוימים. לעיתים אנו חשים את ההסתר הגדול ונדמה לנו שעבודתנו שפלה וחסרת ערך לעומת הדורות הקודמים. אולם מבט עמוק מלמד אותנו אמת מרוממת ומחזקת. עצם ההסתר הגדול נועד כדי לתת לנו זכות עליונה. השטן, שהוא היצר הרע (כבא בתרא טו ע"א), מנסה בכל כוחו לבטל את העדות שכל איש מיישראל מעיד על הקב"ה בעצם זה שהוא חי בעולם ומתנהג כרצונו ה'. היצר מנסה להכשיל את האדם בחטא כדי שיוכל לטעון שאינו יכול להעיד, וכפי שהעובר עבירה חושב 'מי רואני', ובכך מכחיש את מלכותו יתברך.

אך כאשר האדם, למרות כל החושך ונסינות היצר להכשילו, מתגבר, נשאר נאמן ומעיד עדות אמת שאינה נסחפת אחריו, הרי שעדותו גדולה פי כמה. ככל שיש יותר ניסיונות והסתרות, ובפרט בדור האחרון ואצל כל יחיד ויחיד, כך עמידתו בניסיון הופכת לאלף עדים, ושם שמים מתרבה ומתקדש על ידו בעוצמה שאין לה שיעור.

קרבת העני שנחשב למסירת נפש

לאור זאת נבין את חשיבותה העצומה של עבודת השם בדורנו, שהוא בבחינת עני. התורה הקדושה פותחת את פרשת הקרבנות בפסוק וַיִּפֶּשׂ כִּי תִקְרֵיב קָרְבָן מִנְחָה לַה' (ויקרא ב א). רבותינו בגמרא (מסות קד ע"ב) עמדו על השניו בלשון ושאלו מדוע נשתנית מנחה שנאמר בה וַיִּפֶּשׂ. אמר הקדוש ברוך הוא, מי דרכו להביא מנחה, עני, מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו לפני.

כשם שהדבר אמור בקרבנו של עני, כך הוא גם בדורות. ישנם דורות 'עשירים' בדעת ובהשגות עליונות, וישנם דורות אחרונים, בדורנו אנו, שהם בבחינת עני, שכן אין עני אלא בדעת (נדרים מא ע"א). הקדוש ברוך הוא מעלה על דורנו כאלו הקרבנות את נפשנו ממש לפניו, ועל אף כל המניעות, קטנות המוחין וההסתרות, עבודתנו חשובה לפניו לעיתים אף יותר מעבודתם של דורות הראשונים שדמו למלאכים.

מעשה קטן השקול בכמה מצוות גדולות

דברים מפורשים ברוח זו יצאו מפי קודשו של האר"י הקדוש ע"ה לתלמידו המובהק רבי חיים ויטאל ע"ה. כאשר שאל אותו כיצד הוא אמר לו שנפשו מעולה, והרי הקטן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסידי שאי אפשר להגיע לעקבו. ענה לו האר"י הקדוש (שער הגלגלים הקדמה לה), כי אין גדלות הנפש תלויה רק במעשה האדם, אלא בעיקר לפי הזמן והדור שבו הוא חי. בדורות שבו הקליפה גוברת מאוד לאין קץ, מעשה קטן מאוד שקול בכמה מצוות גדולות שנעשו בדורות אחרים שבהם לא הייתה התגברות כזו.

אמנם חז"ל אמרו (שבת קיב ע"ב) אם ראשונים בני מלאכים, אנו בני אָנָשִׁים, ואם ראשונים בני אָנָשִׁים, אנו כְּחֻמּוֹרִים, וככל שהולכים הדורות כך הם מתמעטים והולכים. אך דווקא משום שאנו חיים בדור של הסתר פנים, שבו חכמת החכמים תסרח (סוטה מה ע"ב), עבודה קטנה שלנו, בתוך הקושי והחושך, נחשבת עוד יותר מתעניות וסיוגים של דורות הראשונים.

המשך בעמוד הבא

נהירין

פניני דעת

לנתיבות חיי היום

גאוה של קדושה - כיצד לגשת לעבודת הבורא ולנצח את היצר

המלכות הכפולה של עבודת הנפש

במרוץ החיים ובהתמודדות היומיומית בעבודת השם, אנו מוצאים את עצמנו לא פעם מיטלטלים בין שני קצוות. לעיתים, רגע לפני שאנו ניוגשים להתפלל או לקיים מצווה, נופלת עלינו תחושת כבדות וייאוש, והקול הפנימי לוחש לנו שאינו ראויים כלל לעמוד לפני מלך מלכי המלכים בעיניים של חטאינו. מאידך גיסא, לאחר שהצלחנו להתגבר, ללמוד היטב או לעשות חסד, פושטת בנו לפתע תחושת זחיחות וגאוה כאלו כבשנו את הפסגה. חכמינו וזכרונם בברכה מלמדים אותנו כי תחושות אלו אינן מקריות, אלא הן עצתו המתוחכמת של היצר הרע, והדרך לנצח אותו היא להשתמש באותן מידות ממש, אך להפוך את הסדר לחלוטין.

לשמונה בחלקנו או לשאוף ליותר

שני כוחות מנוגדים אלו קיימים גם במידת התאוה וההסתפקות. חז"ל במסכת אבות (פרק ד משנה א) אומרים אִיזוֹנוֹ עֲשִׂיר הַשְּׂמִיחַ בְּחֻלְקוֹ. אולם מנגד מצינו כוח הפוך הקובע כי יש לו קִנְיָה רוּצָה מֵאֲתֵימִים (קהלת רבה א לב). האמת העמוקה היא שעל האדם להשתמש בשני הכוחות גם יחד לעבודתו יתברך. בעינינו העולם הזה ובגשמיות, עליו לאמץ את מידת ההסתפקות, להיות שמח בחלקו ולא לחמוד עוד ועוד. אך בעינינו רוחניות, בתורה ובמצוות, עליו להיות תמיד בבחינת יש לו מנה רוצה מאתיים, לשאוף, להתאוות ולעלות מעלה מעלה ללא שום הגבלה.

הגאוה הנחוצה לפני קיום המצווה

כך הוא גם לעניין מידות הענוה והגאוה. הענוה שורשה בקדושה וביראה, ואילו הגאוה מקורה במידות רעות של קנאה ותאוה. אולם לעבודת השם נחוצות שתיהן, כנאמר (דברי הימים ב יו) וַיִּבְנֶה לְבֹ בְּדַרְכֵי ה'. כאשר אדם בא לקיים מצווה, היצר הרע מנסה להחלישו בטענה שאינו ראוי לכך. על כן התירו חז"ל לאדם להתעטף במידה מסוימת של גאוה דקדושה לפני עשיית המצווה, שיחשוב וידע בגאון כי בנים אנו למקום ויש נחת רוח עצומה לבורא במעשה ידיו. אך מיד לאחר קיום המצווה, עליו לשוב אל הענוה שלא יעבה ליבו על הצלחתו, אלא ידע בנפשו שעדיין לא עשה כראוי מול כל הטובות שגומל עימו הבורא.

מלפנינו ומאחורינו

דרכו של היצר הרע היא להפוך את הסדר. קודם המצווה הוא משפיל את האדם כדי לייאשו,

ולאחריה הוא מכניס בו גאוה כדי לאבד ממנו את זכותו. הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן ע"ה פירש בכך את הפסוק זאת חקת התורה (במדבר ט ב). קודם המצווה בא היצר ואומר מה המצווה הזאת ומה פעלת בה שהרי אינך ראוי. התשובה לכך היא שזו חוקה וגזירה מלפניו יתברך, ועל אף חסרונותי ציווני בוראי לעשותה ולגרום לו נחת רוח. לאחר המצווה, כשמחפש היצר להחטיא בגאוה על הטעם והמתיקות ששרגיש, אומרת לו התורה ואין לך רשות להרהר אַחֲרֶיהָ, כדי שלא יבוא להתגאות. ועל פי דרך זו ביארו צדיקים את התפילה והסר שָׁטָן מִלִּפְנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, מלפנינו קודם עשיית המצווה שלא יביאנו לייאוש, ומאחורינו לאחר עשיית המצווה שלא יפיח בנו גאוה.

לשכוח את העיונות למען השמחה

משום כך מלמד הרה"ק רבי מאיר מאפסא ע"ה בספרו אור לשמים (פרשת פינחס), כי בשעה שאדם ניוגש להתפלל או לעשות מצווה, אל לו לשמוע לקול המזכיר את עוונותיו כדי לקרר את ליבו. בעת ההיא חובה עליו לשכוח מכל חטאיו ולעבוד את ה' בשמחה ובהתלהבות, כהבטחת הכתוב (ישעיה מט טו) גַם אֱלֹהֵי תִשְׁבְּחֶנָּה. רק בהיותו עוסק בצרכי חול עליו לזכור את שפלותו.

כעין זה הובא בשם הרה"ק בעל קדושת לוי מברדיטשוב ע"ה שביאר כי אם אדם שוכח את עוונותיו, הקדוש ברוך הוא זוכר אותם חלילה, אך אם האדם זוכר את חטאיו ומתחרט עליהם, אוי למעלה שוכחים מהם. וכן לעניין המצוות, אם האדם שוכח ממעשיו הטובים ולא מתגאה בהם הקדוש ברוך הוא זוכר אותם לנצח. ולכן ביודיו מעשר אנו אומרים ולא שִׁכַּחְתִּי (דברים כו י), כלומר אנו מתחטאים ומתוודים על כך שזכרנו את המצוות שלנו וחס ושלום החזקנו טובה לעצמנו, ולא שמנו אל ליבנו שכל מעשיו כאין וכאפס בעד חסדי הבורא.

הוראה למעשה:

בכל יום בקומוני לעבודת הבורא ניקח עימנו כלי יסודי זה, בגשמיות נשמח בחלקנו וברוחניות נשאף ללא גבול. בבואנו להתפלל, לשבת ללמוד או לקיים מצווה, נסלק מליבנו כל מחשבה של חולשה או זכר לעוונותינו. נתמלא בגאוה קדושה על הזכות העצומה שלנו כבני מלך לעשות נחת רוח לבורא עולם ונפעל מתוך שמחה טהורה. ומיד כשנסיים את עשיית הטוב, נשוב לענוותנו, נמחה כל שמץ של זחיחות ונזכר שחסדי ה' עלינו מרובים, משונבל אי פעם להשיב.

תפריס של חן - כוחה של הענווה

הקולו של הלב - סוד הערבות המבטיחה את שלמות העבודה

הערב שממלא את החסרונות שלנו

פעמים רבות אנו חשים רצון פנימי עז להתעלות בעבודת השם, להרבות במעשים טובים ולתקן את אשר פגמנו. הלב משתוקק לקבל על עצמו קבלות של מסירות נפש, לפזר צדקות ביד רחבה או לערוך תעניות כפי שעשו בדורות הקודמים. אולם מיד מתייצב מולנו קול המציאות המוכיח לנו את חולשת נפשנו או את דלות כיסנו. תחושת חוסר האונים הזו עלולה להוביל אותנו לייאוש ולמחשבה שאין ביכולתנו להגיע לשלמות. אך כאן מתגלה לנו סוד עמוק ומופלא הטמון בכוחו של הדיבור. התורה מלמדת אותנו כי גם כאשר הידיים כבולות מחמת אלוצי העולם הזה, עדיין מסור בידינו מפתח נעצם המסוגל לפעול בשמיים ולשמש כערב נאמן על כל כוונותינו הטובות.

מה באה המילה 'לאמר' להוסיף

פרשת חוקת פותחת בציווי זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר (במדבר טו ב). הרה"ק רבי יוסף דוד מסאטוב ע"ה עומד בספרו **עני לבנון** על כפל הלשון ומקשה, מה באה התורה להוסיף באמרה 'לאמר', והרי די היה לכתוב זאת חקת התורה אשר צוה ה' ותו לא. כן כבאר את זה חסידו הר"ק השר **שלוש מבעלי** ע"ה פירוש מאיר על הפסוק השמיניני את קולך ערב (שיר השירים ב ד).

שלושת עמודי התשובה והקול הערב

השל"ה הקדוש (כי תצא תורה אור אתו ו) מביא יסוד ידוע כי שלושת הדברים המעבירים את רוע הגזירה, שהם תשובה, תפילה וצדקה, עולים בגימטריא למילים צ"ם ק"ל ממו"ן. שלוש דרכים אלו, העולות יחד למניין המילה זאת, הן הדרכים שבהן יתרצה עבד אל אדונו. על כך הוסיף הר"ק השר **שלוש מבעלי** ע"ה פירוש מאיר על הפסוק השמיניני את קולך ערב (שיר השירים ב ד).

הכוח הפנימי שפותח את הלבבות במרוץ החיים אנו משקיעים רבות כדי להצליח, לשאת חן ולהתקבל בברכה בכל מעשה ידנו. אנו טורחים, מתכננים ומשתדלים לעשות הכל על הצד הטוב והמפואר ביותר. אולם פעמים רבות אנו מגלים כי דווקא כאשר אנו בטוחים בכישרונותינו ומרגישים תחושת נאווה על מעשינו, אנו נתקלים בחומה אטומה של חוסר שביעות רצון מצד הסובבים אותנו. צדיקי אמת לימדונו כי ישנו מרכיב סמוי מן העין שקובע את התוצאה יותר מכל פעולה חיצונית או מאמץ פיזי. הגאווה, גם כשהיא חבויה בלב, מעוררת דחייה אפילו אצל הרחוקים ביותר, ואילו הענווה והלב הנשבר, הם אלו שמושכים את אותו חן פלאי שפותח את כל השערים.

חמת זעמו של הפריץ

כמסופר בפי חסידים ואנשי מעשה על אחד מצדיקי הדורות, שבא אליו חייט יהודי לבקש רחמים ולהתחנן על נפשו. אותו חייט זכה לקבל זיכיון מידי הפריץ המקומי להפזר את כל בגדי בני המלוכה לקראת חתונה גדולה וחשובה. הוא שקיע את כל מרצו והכין את המלבושים ממיטב הבדים על הצד הטוב והמפואר ביותר. אך כאשר הביא את הבגדים אל הפריץ, משום מה הם לא נשאו חן בעיניו כלל. הפריץ התמלא חימה ובכעסו הרב רצה להשליך את החייט לבור השרייה ולכלות בו את זעמו. הוא נתן לו ארכה של ימים ספורים לתקן את מעשיו. החייט עמד אובד עצות מול הצדיק. הזמן קצר ואין באפשרותו להכין מלבושים חדשים, ויתרה מזאת, הבגדים שתפר נראים שלמים, מפוארים ומהודרים מאין כמותם, ואין לו כל מושג איזה חיסרון מצא בהם הפריץ וכיצד יוכל לתקן זאת כדי למצוא חן בעיניו.

העצה הפלאית של הצדיק

שמע הצדיק את דבריו ואמר לו שאין שום צורך לקנות בדים ולהכין בגדים חדשים. עצתו היא פשוטה, עליו לחזור אל בית המלאכה, לפורס את כל התפרים בבגדים הקיימים ולתפור אותם מחדש בדיוק כפי שהיו. הצדיק הבטיח לו כי אם יעשה כך, הבגדים יישאו חן בעיני הפריץ. החייט עשה כמצוותו, ישב שעות ארוכות, פרס כל תפר ותפר וחזר ותפר מחדש. וכאשר הביא את הבגדים שנית אל הפריץ, התפעל הלה מאוד מיופיים וקבלם בשמחה. מופתע ופלאי חזר החייט אל הצדיק כדי להבין את פשר הדבר שחווה.

ריחה של מידת הגאווה

נענה הצדיק ואמר לו כי אין כאן נס או מופת מעל דרך

הטבע. אלא שכפי שהענווה היא המפתח לכל המידות הטובות, כך המפתח לכל המידות הגרועות הוא מידת הגאווה. תכונה זו היא כה מאוסה, עד שאפילו גוי מנושם מרגיש בחיטתה מבלי לדעת להסביר זאת. בפעם הראשונה כאשר ניגשת למלאכה, גבה ליבך וחשבת בעצמך כי הנה מכל חייטי האזור בחר הפריץ דווקא בך. ריח הגאווה נספג בתוך התפרים והבגדים, ומשום כך הם לא נשאו חן בעיני הפריץ. אך בפעם השנייה, כאשר ייסבת להפזר את אותם הבגדים, לבך כבר היה שבור לרסיסים מרוב פחד. כל עבודתך נעשתה בענווה וברכנועה, וממילא נכנס באותם בגדים ממש החן המיוחד השמור לענווים, והפריץ יכול היה לראות את יופי מעשה ידך, וכפי שנאמר במשלי (פרק ג פסוק לד) וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן.

סודה של השמחה האמיתית

מתוך עובדה זו אנו למדים יסוד נעצם. פעמים רבות עלול האדם לחשוב כי אם ישפיל את רוחו, יכיר בעובדה שכל מה שיש לו הוא רק מתנה מאיתו יתברך, ולא יתהדר בכישרונותיו ומעשיו. הוא עלול לבוא חלילה לידי עצבות שהרי אין בידו מאומה. אולם האמת הפוכה לחלוטין. דווקא הענווה היא המביאה את האדם לשמחה האמיתית. הרה"ק **רבי אברהם מסלוני** ע"ה דורש זאת על הפסוק (קהלת ב ג) וְלִשְׂמֹחָהּ מֶה זֶה עֲשֵׂה. כיצד באים לידי שמחה בנפש, התשובה היא מה זה עשה, בחינת 'מה' שהיא מידת הענווה כמו שאמר משה רבנו וְנָתַנּוּ מֶה, היא ורק היא זו שעושה את השמחה. וכך אמר גם הרה"ק **רבי אברהם מקליסק** ע"ה כי הסימן המובהק לשפלות וענווה אמיתית הוא מידת השמחה (הובא בספר תורת אבות עמוד קט).

נקודה לחיים:

בחיי היומיום אנו משקיעים מאמצים רבים להצליח בעסקנו, בחינוך צאצאינו או בפעילותנו בקהילה. לעיתים אנו תמהים מדוע ענייה שהשקענו בה כל כך הרבה לא נשאה פרי או לא התקבלה בעין פיה. הסיפור על החייט קורא לנו לבדוק את התפרים הפנימיים שלנו. כשאנו פועלים מתוך תחושה של 'כוחי ועוצם ידי', הדבר מורגש ומעורר דחייה אצל הסובבים. אך כאשר אנו מבצעים את חובתנו מתוך ענווה והכרה ברורה שכל הצלחתנו היא מתנת חנם מאת הבורא יתברך, הנעשייה שלנו מתעטפת בחן מיוחד שפותח שערים ולבבות, וממלא את נפשנו בשמחה אמיתית ובשלווה.

בצל האמונה המשך מעמוד קודם

לוי נאה להושיע' - עבודה שתורה ללא כבוד

הרה"ק **רבי יחזקאל שרגא משינאווא** ע"ה (דברי יחזקאל אגדות ד"ה ראש השנה) מעמיק בכך על הפסוק דלוחי וְלִי הוֹשִׁיעַ (תהלים קטו). חז"ל דורשים (פסחים ק"ה ע"ב) אמרה נכנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אף על פי שדלה אני במצותך לוי אני, וְלִי נָאֵה לְהוֹשִׁיעַ. מדוע דווקא בגלל הדלות במצוות, לִי נָאֵה לְהוֹשִׁיעַ? הוא מבאר שדווקא הדלות והקושי הם המעלה שלנו. בדורות הראשונים, תורה ויראה היו מוערכות מאוד, ומי שעסק בהן זכה לכבוד והערכה, כך שמתוך שלא לשמה היה בא לשמה (פסחים נ"ג ע"ב). אך בדורנו בעקבתא דמשיחא, כשהתורה בזויה ולומדיה אינם זוכים לכבוד, מי שמתייגע בתורה ועבודה ואינו משגיח במלענינים, עבודתו יקרה בעיני הקב"ה יותר מבדורות הראשונים, שכן היא נקיה וטהורה ונעשית אך ורק לשם שמים. לכן אומרים אנו 'דלוחי', אף שהמצוות שלנו דלות ושפלות, דווקא לכן לִי נָאֵה לְהוֹשִׁיעַ, שהרי אנו עובדים אותך באמת, ללא שום כבוד והערכה חיצונית.

הנקודה שבלב המזדככת בדורות האחרונים

על דברי האר"י הקדוש שהבאנו לעיל, הוסיף הרה"ק בעל **ישמח ישראל** ע"ה (תוכה אתו ו) שאם דברים אלו נאמרו בדורו של האר"י, קל וחומר בדורנו אנו שירדנו כי כמה וכמה. בזמן הזה בחשכת הגלויות, אף צעקה ואנחה אחת אמיתית מישראל מעומק ליבו נחשבת כהתענינות של השנים הקדמונים.

לפיכך אמרו חז"ל במנחות (ק"ו ע"א) אָחַד הַמְּרַבֵּה וְאָחַד הַמְּמַעֵט, ובלבד שִׁיכֹּן אֶת לְבוֹ שְׁמֵימֵי. הקב"ה אינו בא בטרוניא עם ברייתו ודן כל אדם לפי כוחו וזמנו. וכפי שאמר הרה"ק **רבי שמחה בונם מפרשיסחא** ע"ה (הובא בפרי צדיק פרשת ואתחן אות כא), שאף שהמוחות מתמעטים בדורות, הנקודה שבלב מזדככת, ובדור זה של עקבתא דמשיחא, אפילו הארה אמיתית קטנה בלב חשובה לפני הקב"ה יותר מאור גדול בדורות ראשונים.

בעיצומו של שבוע העבודה או בתוך טרדות הפרנסה, כשאנו מרגישים עייפות או חושבים שאין ערך למעט שאנו מצליחים לפעול ברוחניות, עלינו להיזכר בכוחו הנעצם. כל התגברות קטנה על כעס, כל תפילה שנאמרת מתוך הלב, כל רגע של לימוד ואפילו אנחה אמיתית של השתקקות לקרבת ה', שקולים כיום למעשים כבירים של צדיקי הדורות הקודמים. במקום להישרב מריבי הניסיונות של דורנו, נראה בהם הזדמנות יקרה להעיד על בורא עולם. נייקר כל פעולה טובה, וְלוֹ הַקִּטְנָה בְיִתְּךָ, מתוך ידיעה ברורה שדווקא המעט שלנו, הנעשה במסירות בתוך החושך, בוקע רקיעים וגורם נחת רוח עצומה לאבינו שבשמיים.

הכוח השלם של המילה זאת

שלמות עבודתו של האדם היא לחבר את שלושת הכוחות הללו יחד. אם אדם מקיים רק חלק מהם וזונח את הקול, הרי הוא חסר. וכך נדרש הפסוק (תהלים צב ז) אִישׁ בְּעַר לֹא יִדַע וְכִסִּיל לֹא יֵבֵן יָבֵן אֶת זֹאת. המילה בער עולה בגימטריא צ"ם ממו"ן, ואילו המילה זאת עולה כמניין צ"ם ק"ל ממו"ן. הכסיל הוא זה שאינו מבין שנצרכים כל השלושה יחד. אך כאשר האדם אחוז במידת זאת בשלמות, הוא יכול להיכנס פנימה כפי שנאמר על הכהן הגדול (ויקרא טו א) בָּזֹאת יבא אָהָרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ. ובדרך זו דרש מרן הגדול **חיד"א** ע"ה (חומת אגן בראשית לב א) את הכתוב וְתָקוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בֹטֵחַ (תהלים כו ג), כשיש בידי את כוחה של זאת על כל שלושת מרכיביה, אני בוטח ויודע שהם יעמדו לימיני מול כל פגעי הזמן.

הוראה למעשה:

כשאנו עומדים מול קושי כלכלי שמונע מאיתנו להרבות בצדקה כפי שהיינו רוצים, או מול חולשה גופנית שאינה מאפשרת לנו להתאמץ מעבר להגיל, לא לנו ליפול לייאוש. במקומות שבהם ידנו חסרת, אנו צריכים להשתמש בכלי המופלא של הקול. נשקיע את כל הלב והכוונה בתפילה חמה, נפתח את הפה בלימוד תורה בהתלהבות, ונדבר דיבורים של אמונה. הקול שלנו יעלה למרום וישמש כערב נאמן, המעיד לפני בורא עולם על כל אותם מעשים טובים שאנו לעשות, ובכך יושלמו לנו כל החסרונות כולם. כאילו קיימנום בגופנו ובכמונו ממש.

ובהחזרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שביעי: רבינו בסאלי מעיינותיו נפוצים חוצה

סמוך על שולחנו של חותנו-קרובו הנגיד, ידע רבינו שנות שלושה והשקט, למרות חוסר השקט הכללי ששרר במרוקו תחת ידו הכבדה של מולאי איסמאעיל הרשע. הוא המשיך לעלות ולהתעלות בתורתו, בקדושתו העילאית ובהתנורותו ממנעמי העולם הזה. בשנים ההם גם החל להפיץ את תורתו על פני חוצות ולא הסתפק בתלמידים שבאו אליו, כי אם תר וחיפש אחרי בעלי כשרון, שהוא יוכל ללמד ולקדם בהתאם לכשרונותיהם.

"כי מלאכת שמים על שכמי שמתי מימי חורפי ללמד תורה לחפץ ללמוד, גם לחזר אחרי היכול להבין..."

רבינו סאלי שמחו לראות בו ממשיך נאמן לזקנו מורו ורבו רבי חיים הזקן. לימים כתבו עליו:

"והוא גם הוא הופיע והשפיע מחכמתו לתלמידיו ובני ישיבתו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ועליו תטוף מלתו..."

במקביל ללימודו עם תלמידים מובהקים וחברים מקשיבים היה גם דורש מידי יום ביומו [!] שתי דרשות להמון העם ולכל מי שלבו חפץ, ובימי הקיץ הארוכים אף שלש דרשות ביום. את הדרשות היה רבינו נושא בבית הכנסת שבחוקת משפחתו, "צלאת בן עטר".

"...נוסף על מעמסת פזור תורה בכל יום, שתי דרשות ערב ובוקר לכל בני העיר, וכי יאריכו הימים דרשות שלשה בכל יום". רבינו שימש גם כמוהל.

שבתותיו של רבינו

רישומי מעט מזעיר מהנהגותיו בקודש של רבינו נשתירו בידינו. סיפרו עליו כי למד בכל ערב שבת קודש כל הלכות עדות. "ואמר שידע שעל פי התורה וההלכה הוא ראוי להיות עד כשר ונאמן לעדות שבת". ובליל שבת קודש, עת נטל לידו את הכוס כדי לקדש עליה אזי "היה ברוב קדושה ובהתלהבות גדולה עד מאד מהרהר בתשובה, ובפרט על אותם העונות הפוסלים לעדות, ואח"כ מתחיל הקידוש..."

ומקובל אצל חסידים כי רבינו קיבל מפי אליהו זכור לטוב, שצריך לומר בליל שבת קודש "מזמור שיר ליום השבת" בעמידה.

תל תלפיות

נערץ ונקדש היה רבינו על בני סאלי עירו למרות שלא כיהן כרבה של העיר ועל אף שהיו בה בסאלי בזמנו גדולי תורה נוספים, תלמידיו ובני קהילתו ידעו כי קדוש האיש לאלקיו.

סיפרו כי פעם אחת היה רבינו שקוע במחשבות דבקות ובני קהילתו נזקקו לו בדחיפות, אלא שיראו לנגוע בו ולהפסיקו מדבקותו. עקב נחיצות הענין, הוחלט בין בני קהילתו לקחת תינוק קטן, שלא טעם טעם טומאה מימיו, וגם את תינוק הזה טבלו במקוה. הם הורו לעולל לנגוע נגיעה קלה בבגדו של רבינו ותו לא. אבל גם נגיעה זו, די היה בה כדי שירגיש רבינו בנגיעה גשמית קלה זו ויפסוק מדבקותו.

המשך בשבוע הבא

פניני אור החיים

זאת חוקת 'התורה'

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליה פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על: (במדבר י"ב)

פרשת פרה אדומה פותחת במילים 'זאת חוקת התורה'.

התורה לא אומרת סתם 'זאת החוקה', זאת חוקת 'הטומאה' או זאת חוקת 'הטהרה', אלא זאת חוקת התורה, זו החוקה של התורה כולה.

ומדוע נקראת התורה כולה על שם מצוה זו.

מבאר האור החיים הקדוש: למצוות רבות יש טעם נלה, פסח - זכר ליציאת מצרים, וכי"ב, ובוודאי מצוות שבין אדם לחבירו מוצא בהם האדם טעם.

האמנם אנו מקיימים את המצוות הללו רק כי אנו מבינים?

בוודאי שלא! אנו מקיימים את המצוות כי כך ציווה ה'.

ההוכחה לכך היא מצוות פרה אדומה, מצוה שאיננו יודעים את טעמה ובכל אופן מקבלים אנו אותה כפי שנצטוונו. מצוה זו מגלה כי גם את שאר המצוות אנו מקיימים בהצדקת האמונה והסכמת הנפש לקיים כל מצוות הבורא.

זאת - המצוה הזו - חוקת התורה, הוכחה על קיום התורה כולה.

דיני הטהרה המיוחדים לבני ישראל

זאת התורה אדם כי ימות באהל כל תבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים: (במדבר י"ד)

זאת התורה 'אדם' כי ימות באהל.

דין זה קיים רק בבני ישראל. אומות העולם אינם מטמאים באהל.

ומדוע בני ישראל נעשים יותר טמאים. האם זה מראה על חסרון תלילה?

אומר האור החיים הקדוש: להיפך. בגלל שזכינו לקבל את התורה, ובזכות התורה הקדושה מלא הגוף היהודי בקדושה מתוקה וערבה, משום כך - בצאת הנפש ומתרוקן הגוף, יתקבצו אליו הקליפות וכוחות הטומאה.

משל למה הדבר דומה:

לשני כלים, אחד מלא דבש, ואחד מלא אשפה. ופינה אותם בעל הבית אל מחוץ לחדר. אל מי יתקבצו יותר זבובים ורמשים, ודאי לכלי שהיה מלא בדבש.

התורה היא הדבש.

זה מה שהפסוק מלמדנו - זאת חוקת התורה, בגלל שזכינו לקבל את התורה הקדושה, לכן - אדם כי ימות באהל, הלים עליו דיני הטומאה האמורים.

התורה הקדושה היא המעלה אותנו לדרגות גבוהות ונשגבות.

צדיקים במיתתן קרויים חיים

ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צין בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים: (במדבר כ"א)

'ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צין בחדש הראשון, וישב העם בקדש ותמת שם מרים וגו'.

הרי כתוב במדויק היכן היו בני ישראל כשמרים נפטרה. ומיהו ההדגשה שוב ותמת 'שם' מרים.

אומר האור החיים הקדוש:

חש הכתוב על כבוד הצדקתו שהרי 'צדיקים במיתתם קרויים חיים'. האם שייך לומר לשון מיתה על מרים הצדקת?

לכן מוסיפה התורה את המילה 'שם', לומר - שם, במדבר, נפטרה מרים ונחסרה לבני ישראל, אבל במקום אחר היא נמצאת, בגוני מרומים בין הצדיקים.

המעשה והתוצאה

וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל: (במדבר כא"ו)

הגמרא מביאה במסכת תענית, שאלו את הנחש, האריה דורס בהמות ואוכל אותם, ונתנה באבילתו, אך אתה, הנחש, איזה רוח יש לך בהכשת אנשים. סתם להכיש ללא סיבה? השיב הנחש: תשאלו את 'בעל הלשון', זה שמספר לשון הרע, איזו הנאה יש לו. האם הוא מרוויח משהו מהדיבור הרע? ומדוע סתם לדבר.

מה בעצם ענה הנחש, שיש עוד משהו שנהג

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

גילוי האמונה בקיום חוקי התורה

דוד המלך התמודד בחייו עם אויבים רבים, מבית ומחוץ, וחלק ניכר מסיפור חייו עוסק ברדיפות שסבל מידם וסאת המרורים שהיתה מנת חלקו. ידוע במיוחד סיפורו של שמעי בן גרא, אשר לא זו בלבד שערער על סמכותו וכשרותו של דוד לכהן כמלך, אלא אף נקט בפעולה ממשית שהיה בה משום מרידה חמורה ביותר במלכות, על כל המשתמע מכך, כמתואר בנביא (שמואל ב' טו ה, ז): "והנה משם איש יוצא ממשפחת בית שאול ושמו שמעי בן גרא... ויסקל באבנים את דוד... וכה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבלעיל".

להצעתו הפרקטית של אביש בן צרויה: "אעברה נא ואסירה את ראשו" (שם פסוק ט), הגיב דוד בשלילה מוחלטת וציין: "כי ה' אמר לו קלל את דוד ומי יאמר מדוע עשיתו כן" (שם פסוק י').

יחד עם זאת, על שמעי בן גרא חל דין מורד במלכות, וככזה - חייב היתה מיתה. נדרש היה אפוא להרגו, אך לאחר תחנונים מצד שמעי, בחר דוד המלך להימנע מלהרגו בעצמו ואף נשבע לו כי לא יעשה כן, אלא הטיל את התפקיד על שלמה בנו, לאחר שדוד יסתלק לעולמו ושלמה ימלוך תחתיו.

בצוואתו לשלמה קודם מותו, דרש דוד מבנו כי יהרוג את שמעי. הוא הוסיף לכך משפט רב משמעות: "ועתה אל תנקה כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה לו והורדת את שיבתו בדם שאול" (מלכים א' ב' ט). דוד סמך אפוא על חכמתו הגדולה של שלמה, שידע כיצד ליישם את הציווי ולהשיג את המטרה בדרך החכמה ביותר.

דרכו של שלמה המלך למילוי רצון אביו מתוארת בנביא (מלכים א' ב' לו-לח): "וישלח המלך ויקרא לשמעי ויאמר לו בנה לך בית בירושלם וישבת שם ולא תצא משם אנה ואנה. והיה ביום צאתך ועברת את נחל קדרון ידע תדע כי מות תמות דמך יהיה בראשך. ויאמר שמעי למלך טוב הדבר כאשר דבר אדני המלך כן יעשה עבדך וישב שמעי בירושלם ימים רבים".

חלף זמן, והנה הגיע הרגע. שני עבדיו של שמעי ברחו לעיר גת, מה שהביא את שמעי לצאת בעקבותיהם ולהתחייב בראשו על הפרת התחייבותו לשלמה המלך - שלא לצאת מירושלם. בעקבות כך עמד שלמה בדברתו והרג את שמעי.

המעשה ידוע, אולם עיון בפרטיו מעלה אי אלו תהיות.

ראשית, הלא ברור כי שלמה המלך היטיב להבין את כוונת אביו, דוד המלך, בבקשתו ממנו כי יהרוג את שמעי בן גרא. לא מובן אם כן מדוע כל מה שעשה היה לצוות עליו לבל ייצא מירושלם, הרי כל מה ששמעי יצטרך לעשות כדי לחמוק מעונש - זה לשבת בירושלם, משוש כל הארץ ושכיית חמדה שיש בה כל טוב רוחני וגם גשמי.

שנית, אם נבחן את דברי שלמה לשמעי באזהרתו נמצא ביטויים חד משמעיים ותקיפים כמו: "וישבת שם", ו"לא תצא משם אנה ואנה", ולא נחה ועתה עד שהתרה בו בחומרה: "והיה ביום צאתך ועברת את נחל קדרון ידע תדע כי מות תמות", דמך יהיה בראשך".

ניתוח קר והגיגיו של הענין מעלה את התהייה - עד כמה יש במשפטים מעין אלו לגרום לשמעי לצאת מירושלם, ובכך להביא לכך שיומת? הרי לכאורה היה על שלמה לעדן את הביטויים ובכך אדרבה לגרום לו לצאת!

תמיהות אלה גוברות עוד יותר, לנוכח דברי דוד שהבהיר לשלמה היטב מדוע הוא בוחר דווקא בו לביצוע הענין המורכב: "כי איש חכם אתה, ועל פניו איננו רואים את החכמה העמוקה בכך".

אך יתירה מכך, מצאנו שהגיב שמעי על הגזירה באומרו: "טוב הדבר כאשר דבר אדני המלך כן יעשה עבדך", ומה גרם לו לשטות זו - לצאת מן העיר המסוכנת ומגוננת עליו ולברוח הישר אל גור הדין הממתין לו בחוץ?

הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, ראש ישיבת מיר, בספרו "שיחות מוסר" (תשל"א מאמר כה), שופך אור על הענין, תוך הפניית תשומת הלב לתכונת היסוד של האדם. תכונה אותה היטיב להכיר שלמה המלך, החכם מכל אדם, ובבואו להעניש את שמעי בן גרא עשה שימוש מושכל ונבון בהיכרותו המעמיקה את עולם הנפש.

אם שלמה היה מורה לשמעי להישאר בירושלם, אך מצווה עליו זאת בשפה רפה ובמילים רכות, לא היתה לשמעי כל סיבה לצאת מירושלם. כל טוב וטוב היה בעיר הקודש, בחוץ המתין לו גור דין בלתי ניתן לערעור, ואין מקום להתלבט.

אבל שלמה דווקא כן רצה שהוא ייצא, שימרה את פיו וימשך הישר אל תוך המלכות שטמן לו. אך כיצד עושים זאת?

הפתרון לכך, ידע שלמה, נמצא דווקא בציווי חמור לבל ייצא מירושלם. דווקא ההוראה התקיפה, האזהרות וההתרעות, הם אלה שיגרמו לשמעי בן גרא להמרות את פיו ולצאת מירושלם, כפי שאכן אירע בסוף.

כי טבע האדם להתנגד להגבלות, לציוויים. אי לכך, ברגע בו נצטווה שמעי שלא לצאת מן העיר, מיד לחש לו יצרו כי עליו לצאת. ככל שהקצינה ההוראה והפכה תקיפה ומאיימת יותר, כך התפתח הקרב הפנימי שבו והפך למחול-אימים המוחק כל שריד להיגיון ורק דוחף אותו לקום ולמרוד.

אתה לא תגיד לי מה לעשות? זו משנתו העיקרית של היצר כפי שהיא מכתוב לאדם, ואת זה היטיב שלמה המלך לנצל כדי לקיים את רצון אביו.

וביאר זאת הגר"ח בשם ה"אלשיך" הקדוש, על פי משל:

מעשה בלמך שביקש לבקר בעיר נכבדה אחת המרוחקת ממקומו. הכניסה לעיר היתה דרך גשר היוצא מתוך כפר קטן.

בבוא המלך לכפר בדרכו העירה, יצא לקראתו זקן בן שמונים שנה ותמה בפני המלך: "על מה טרח אדוני לבוא עד הנה? השיבו המלך: 'באתי לראות את העיר הנכבדה'.

נענה הזקן ואמר: "חיי ראשך, נולדתי בכפר זה ושמונים שנה אני יושב כאן, ומעולם לא עברתי את הגשר לראות את העיר".

גור עליו המלך: "מעתה, הנני אוסר עליך לעבור את הגשר, וביום עברך בו - מות תמות". לא עברו שעות מועטות, ולא נח הזקן ולא שקט עד שעבר את הגשר ביום ההוא.

כשנשאל על כך, השיב למלך: "כל זמן שהיתה הבחירה בידי, לא דחקני לבי לראות את העיר.

אולם, משנעשיתי ככלוא בבית האסורים על ידי גזרתך, החל לבי נוקפי, למה ימנע ממני לראות את העולם, ולא יכולתי להתאפק".

בזאת השכיל שלמה, שההכרח והגדרת התחום - הם המולידיים בלב האדם את היצר לפרוץ, וברגע שיאסר על שמעי לצאת מירושלם, יהפוך הדבר למשא כבד על נפשו עד שיחפש סיבה לצאת, ובכך יביא על עצמו את עונשו.

בדבריו על הפסוק הפותח את הפרשה: "זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר", עומד רבינו האור החיים הקדוש זיע"א על כך שדווקא מצות פרה אדומה זכתה לכינוי 'חקת התורה'. מובן מדוע היא נקראת 'חוקה', היות וטעמיה אינם גלויים לנו. אולם התורה לא אומרת סתם 'זאת החוקה', זאת חוקת 'הטומאה' או זאת חוקת 'הטהרה', אלא זאת חוקת התורה, לשון זו מעידה על כך שמצוה זו מהווה את כללות התורה הקדושה כולה, זו החוקה של התורה כולה.

ומדוע נקראת התורה כולה על שם מצוה זו?

מבאר רבינו: "ובדרך רמז ירצה באמרו 'חקת התורה' שאם קיימו מצוה זו הגם היתה חוקה בלא טעם, מעלה עליהם הכתוב כאילו קיימו התורה אשר צוה ה' לאמר. כי קיום המצוה בלא טעם יגיד הצדקת האמונה והסכמת הנפש לקיים כל מצות הבורא, וזה לך האות, ואולי כי לטעם זה רצה ה' שתתמסר להם המצוה בדרך חוקה".

למצוות רבות יש טעם נגלה, פסח - זכר ליציאת מצרים, וכיו"ב, ובוודאי מצוות שבין אדם לחבירו מוצא בהם האדם טעם.

האמנם אנחנו מקיימים את המצוות הללו רק כי אנו מבינים?

בוודאי שלא! אנו מקיימים את המצוות כי כך ציווה ה'.

ההוכחה לכך היא מצות פרה אדומה, מצוה שאיננו יודעים את טעמה ובכל אופן מקבלים אנו אותה כפי שנצטוינו. מצוה זו מגלה כי גם את שאר המצוות אנו מקיימים בהצדקת האמונה והסכמת הנפש לקיים כל מצות הבורא.

'זאת' - המצוה הזו, 'חוקת התורה' - הנוכח על קיום התורה כולה.

כל זאת משום שהטבע האנושי מעורר באדם את הצורך להתנגד להוראות ולחרוג ממסגרות כאלו ואחרות, ובמיוחד כשמדובר בציווי תמוה למראית עין, כזה שאין לו טעם הגלוי וידוע לאדם, כמצות פרה אדומה.

אם למרות זאת פועל האדם כמתבקש, עושה את המוטל עליו ללא ערעור ופקפוק, הרי שבכך הוא מראה כי איתנה אמונתו בבורא העולם אשר ציווה על כך, וכי נפשו שלמה עם קיום המצוות. זהו, למעשה, הבריוח התיכון של התורה כולה.

רבינו אברהם אבן עזרא היטיב לתמצת את המעלה הנשגבה הזו בפיוטו הקדוש 'לך א-לי', בשתי מילים המבטאות הכל: "לך אכף וְאֶפְרֵשׁ כֶּף". משום שכפיפות הקומה והשפלת הברך לפני השי"ת ומצוותיו, זהו היסוד לכל.

מעלת היהודי הפשוט מול הגוי החשוב ביותר בשנת תשכ"ט התקיימה מערכת בחירות סוערת לנשיאות ארצות הברית. נשיא ארצות הברית של אותם הימים "ניקסון", התמודד מול מתחרה בשם "יוברט האמפרי".

ובארץ ישראל כמו בארץ ישראל זה היה נושא

בלי הגיון? הרי שאלו אותו מדוע הוא מכיש בעוד שהוא אינו נהנה מזה.
מבאר האור החיים הקדוש: דחיתו של הנחש אינה סתם דחיה. הוא לא אומר בגלל שבעל הלשון מדבר לשון הרע בלי להרויח גם אני עושה כך. יש כאן עניין עמוק יותר.
יש עבירות שמהם יוצא המזיק. זאת פעולה ותוצאה. דיבור לשון הרע - בורא מזיק.
מדוע הנחש נושך, כי בעל הלשון גרם לו לעשות כך.
לכן - אומר האור החיים הקדוש - מפני שדיברו בני ישראל במשה, ויתירה מכך, וידבר העם 'באלוקים ובמשה', מיד 'ישלח ה' בעם את הנחשים השרפים'. זאת התוצאה, מהעבירה יוצא מזיק! מלשון הרע בורחים!

מהיום והלאה נצור לשונך

ויעש משה נחש נחשת וישמחו על הנס והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי: (במדבר כא ט)

הרבה דרכים למקום.
יכול היה הקב"ה לעשות שמי שנשך על ידי הנחש, יתרפא באורח פלא, גם ללא הבטה אל נחש הנחשות. ומה התועלת בהבטה אל נחש הנחשות.
מביא על כך האור החיים הקדוש שבעה טעמים.
הטעם השישי המובא שם, **להראות את כח התשובה**. וכמו שאמרו חז"ל שלבעלי תשובה נהפכים העבירות לזכויות.
את זה מראה הנחש.
אותו הנחש שגורם לנו, לנשיכה, כששבים בתשובה ומקבלים בקבלה גמורה לא לדבר יותר לשון הרע, נהפך הנחש עצמו לרפואה. תחת אשר היה רע, מעתה ואילך הוא נעשה טובה.
והביט אל נחש הנחשות - וחי!

אשורר שירה לכבוד התורה

אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה: (במדבר כא יז)

בקרעית ים סוף שרו בני ישראל את שירת הים, משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה.
והיכן היא השירה על התורה?
וכלשונו הנפלאה של בעל אור החיים הקדוש:
למה לא שוררו שירה חדשה, כשניתנה להם תורה מורשה, אשר לה נאווה תהלה.
אומר האור החיים הקדוש, הנה, כאן היא שירת התורה.
שירת הבאר, מרומת על התורה הקדושה, שנקראת באר מים.
באר - זאת התורה הקדושה.
הפרוה שרים, הצדיקים הראשונים שהיו במדרגה גדולה, והם האבות הקדושים, הם שחפרו את הבאר.
כבר אז, בזמן האבות, היתה ראיה התורה להינתן לישראל. ועדיין היו צריכים מי שיביא לנו אותה.
כרוה נדיבי העם - משה רבינו שקיבל תורה מסיני, ומסרה הלאה מדור לדור.
במחוקק במשענותם - מה שהוסיפו לחדש בתורה חכמי הדורות. אך הבלד יש, כי בעוד הראשונים חפרו וכוונו, החכמים שבכל דור ודור, הם יכולים רק לחקוק במשענותם של ראשונים, שכל דקדוק ודקדוק שידקדק החכם בתורה צריך שיהיה מותאם לדברי חז"ל. ומסיים האור החיים הקדוש "וכל דבר שלא יהיה מיוסד על פי דברי הקדמונים אין לסמוך עליו".
שירת הבאר, היא שירת התורה. נגיל ונשיש בזאת התורה, כי היא לנו עוז ואורה.

ביט למעלה ויכיר בניסו, ובזה יצדיקו השגחה הפרטית.
באמת כל רגע ורגע יש ניסים, רק שאין בעל הנס מכיר בניסו. ואמר הרה"ק **רבי מנחם מנדל מקאצק** זיע"א שלעתיד יהיה ספר זכרון מכל הניסים שעברו עלינו, ויתברר לנו שבכל רגע ורגע עברו עלינו ניסים (שי"ח שרפי קודש' מערכת אמונה ובטחון).

סיפר הרה"ק **רבי אברהם מפריסוב** זיע"א בשמו של הרה"ק **החזוה מלובלין** זיע"א: מעשה בשר אחד, שהיה שונא ישראל גדול, וביותר היה שונא בכל ליבו לאיש חסיד אחד שהתגורר בעירו והיה מתנהג בחסידות, והיה עוסק בתורה ובעבודת ה' יומם ולילה. אותו חסיד היה מדי יום ביומו משכים קודם אור הבוקר, בין בחורף ובין בקיץ, והולך כשהוא מעוט בטלית אל בית המדרש בכדי לעסוק בתורה. חשב השר תחבולות שונות איך להתנכל לאותו חסיד ולאבדו מארץ החיים, ועלה בדעתו רעיון נורא: הוא שלח את משרתיו לחפור בור עמוק על הדרך שהחסיד היה רגיל לעבור בו בכל יום לפנות בוקר בדרכו לבית המדרש.
סבור היה השר כי מפני אפולולית הבוקר לא יבחין החסיד בבור הכרוי לפניו והוא בטח יפול בו מבלי משים.

מה עשה הקב"ה? באותו לילה שבו שליחי השר חפרו את הבור, הגיע אל החסיד אורח חשוב, תלמיד חכם ונעים הליכות. ישבו החסיד ואורחו יחד בסעודת מרעים ושוחחו ארוכות בדברי תורה עד שעה מאוחרת בלילה. כיון שכן התעכב החסיד מעט לקום משנתו, ובשעה שהלך לבית המדרש היה זה כבר לאור היום. כמובן שהחסיד ראה את הבור העמוק וסבב את הילוכו מן הצד והגיע לבית הכנסת בשלום.

השר הרשע היה משוכנע שהחסיד נפל לבור, והוא מיהר ללכת אל הבור בכדי לראות את החסיד שוכב בתוכו חבול אברים, אולם להפתעתו הבור היה ריק, ורק קולו של החסיד נשמע עולה מבית המדרש. לא יכול היה השר להתאפק והוא נכנס אל בית הכנסת והתעניין אצל החסיד על דרכו לבית הכנסת. החסיד שלא הבין את כוונתו של השר סיפר לו כי הוא התאחר היום לבית הכנסת, כיון שאורחו חשוב היה אצלו אמש. שמע השר את הדברים והתרגש ואמר: אלוקי ישראל, רגלי חסידיו ישמור! סיפר השר לחסיד על מזימתו הרעה והבטיח לו כי לא ישוב לכסלה עוד.

סיים החזוה מלובלין ואמר: זהו הפירוש בדברי הפסוקים בספר תהלים (פרק קי"ז): 'הללו את ה' כל יומים בשבחיוהו כל האומים. כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה'. הגויים הם מהללים את שם ה' ואומות העולם הם המשבחים אותו, כי רק הם היודעים כמה רעות הם חושבים עלינו, שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצלינו מידם, ואילו אנו, בני ישראל, אין בעל הנס מכיר בניסו, ואין אנו יודעים מכמה וכמה צרות ומזימות רשע אנו ניצלים (נפלאות הרבי' אות שסו).

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

השיחה אצל אנשים רבים, אנשים עסקו בשאלה הגורלית: מי יצא: ניקסון או יוברט האמפרי.
באחד הלילות עמדה קבוצת בחורים, בישיבת בויאן בירושלים ולאחר הלימוד עסקו בהתלהבות בדיון: מי עומד לנצח. הדיון עלה לטונים גבוהים, וכל אחד החזיק בעמדתו בעקשנות.

עבר שם **החסיד רבי נטע צינורט** זצ"ל, וניגש אליהם כשחיוך על פניו. הבחורים חשבו שהוא עומד לגעור בהם, אך לא. רבי נטע אומר להם: יש לי עבורכם חידה: מי יודע היכן "יוברט המאפרי" מוזכר בסידור? הבחורים השתוממו. מוזכר בסידור? איפוא? אמר רבי נטע: שמישהו ירוץ ויביא סידור ואראה לכם. הסקרנות גברה יותר...
אחד הבחורים חזר ובידו סידור, רבי נטע מתחיל לדפדף לכאן ולשם לחפש את זה בסידור, ואז הוא אומר: הנה.
הבחורים מתכופפים לסידור ור' נטע מראה להם את הברכה: **'שלא עשני גוי'...**
אמר רבי נטע: אתם חושבים שהברכה הזו עולה רק על הגוי שמנקה כאן את הרחוב או הגוי שמוכר כאן "אלטע זאכן"? לא ולא. זה עולה על הגוי החשוב ביותר:
על נשיא ארה"ב!
היהודי הפשוט ביותר חשוב הרבה יותר מהגוי המכובד ביותר, וגם הוא מברך עליו 'שלא עשני גוי'.

בפרשת השבוע מאריך רבינו **האור החיים הקדוש** זיע"א בשאלה מעניינת: מדוע דווקא אצל בני ישראל יש טומאה ולא אצל הגויים. האם לא היה ראוי לכאורה שיהיה להיפך?
מביא האור החיים הקדוש משל, לאדם שהיו לו שתי חביות, חבית אחת מלאה בדבש משובח, וחבית אחת מלאה בלכלוך. להיכן יגיעו יותר זבובים? ברור שלדבש! הדבש הוא מושך את הזבובים.

לכן אומר האור החיים הקדוש: דווקא קדושת היהודי היא זו שמביאה עליו טומאות שונות, מה שלא קיים אצל הגוי שאין בו שום מעלה, ולכן גם אין בו את חסרון הטומאה. וכמה נפלאים הם הדברים. שהרי אצל יהודי - אין חילוק לגבי טומאה וטהרה בין היהודי החשוב ביותר לפשוט ביותר - וכך בדיוק גם אצל הגוי.

היהודי הפשוט ביותר נחשב כחבית מלאה בדבש, מול הגוי החשוב ביותר שנחשב כחבית מלאה בלכלוך.
אין בעל הנס מכיר בניסו
שבעה הסברים נותן רבינו **האור החיים הקדוש** זיע"א על הסיבה שנשוכי הנחש יביטו אל נחש הנחוש, וכמו שנאמר (במדבר כא ח-ט): **'ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשוך וראה אתו וחי. ויעש משה נחש נחשת וישמחו על הנס והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי. וההסבר השביעי הוא, כדי שבעלי הנס יכירו בניסם: 'כי חפץ ה' שיכירו בניסי אל בדרך פרט, שכל אחד מהנשוכים**

מתיבתא אור החיים

ועוד יתכן לפרש, שאין כוונת רבינו ש'וישב' העם בקדש' היינו אותו קדש שנאמר בדברים, אלא כמו ששם מצאנו לשון 'ותשבו' על התעכבות ימים רבים, כמו כן כאן הפירוש 'וישב' הוא שהתעכבו שם, אלא שלא נתעכבו שם כמו שנתעכבו בקדש שבמדבר פארן, ששם נתעכבו תשע עשרה שנה, ואילו כאן נתעכבו ארבעים יום, כמו שכתב החזקוני שעמדו שם ארבעה חדשים עד חודש אב שבו באו להר ההר.

וראה בגור אריה (בראשית יד ז) שכתב: כי הכל קדש אחד, בין קדש דמדבר פארן ובין קדש דמדבר צין, כי מדבר 'קדש' מדבר גדול היה נקרא 'מדבר קדש', כדכתיב (תהלים כט ח) 'חיל ה' מדבר קדש', אם כן מדבר גדול הוא, והכל נקרא בשם מדבר קדש, וקדש ברנע מקום פרטי ומיוחד במדבר קדש, נקרא 'קדש ברנע', וכן מדבר צין, מקום מיוחד הוא במדבר קדש, אבל שם 'קדש' כולל הכל וכו' הכל מדבר אחד נקרא 'מדבר קדש', לא כמו שחשב הרמב"ן והראב"ע. וזהו שאמרו בסדר עולם: 'ותשבו בקדש ימים רבים' י"ט שנים עשו בקדש, שנאמר 'כימים אשר ישבתם' בשאר מסעות, והם היו ל"ח שנה, י"ט מהם עשו בקדש, וי"ט היו חוזרין ומטורפין וחזרו לקדש, שנאמר (לעיל לב יג) 'ויניעם במדבר', עד כאן לשונו. וזה היה בודאי מה שחזרו לקדש בסוף שנת ארבעים שנה (כאן), אם כן קדש ברנע וקדש דמדבר צין הכל קדש אחד, אף על גב דהם שני מקומות. וכן כתבו התוספות בפרק ר' עקיבא במסכת שבת (פס. ד"ה מדבר).

שם עיר והוא מדבר צין וכו', ואין זה 'קדש ברנע', כי קדש ברנע מדבר הוא וכו'. ודע, כי ימים רבים ישבו בני ישראל בעיר הזאת ששמה קדש, הוא שכתוב (דברים א מו) 'ותשבו בקדש ימים רבים', ודרשו חכמינו ז"ל (סנהדרין קו). כל מקום שנאמר 'וישב' אינו אלא לשון צער, ולפיכך כתיב 'ותמת שם מרים', וסמך מיד ענין הסלע שהיה סיבה למיתת משה ואהרן במדבר ולא וכו' ליכנס לארץ. אלא שבהעמק דבר (שם) תמה על זה: אבל אם כן אינו מדויק הא דכתיב שם 'ויבואו בני ישראל וגו' בחודש הראשון ותמת שם מרים', משמע בראותה שנה של ביאה [לקדש] ובאותו חודש מתה מרים, וכמו שהקבלה בידנו (תענית ט). שמרים מתה בראש חודש ניסן, ואם כן היה ב"ט שנה לפני הכניסה לארץ, והרי שמענו מהקבלה דמרים מתה בשנת הארבעים, אלא משמע יותר דבאו לקדש של אדום בשנת הארבעים, וישיבתם תשע עשרה שנה היה בקדש ברנע, אותו מקום ששלחו מרגלים.

כתב רבינו (במדבר כ א): 'וישב העם בקדש'. בא להודיענו שנתעכבו שם ימים רבים כאמרו (דברים א מו) 'ותשבו בקדש ימים רבים', פירוש, 'וישב' לשון עכבה.

וכן כתב באבן עזרא: 'וישב העם בקדש', בעבור שישבו שם ימים רבים, כי כן כתוב. והקשה עליו הרמב"ן ז"ל: טעם 'וישב העם בקדש', לומר כי כאשר נכנסו במדבר צין עד קדש מתה מרים. וטעה רבי אברהם שאמר בעבור שישבו שם ימים רבים כי כן כתוב. כי קדש אשר כתוב בו 'ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם', הוא קדש ברנע והוא במדבר פארן, ומשם נשתלחו המרגלים בשנה השניה ושם חזרו. אבל קדש זה, הוא במדבר צין, ובאו שם בשנת הארבעים ושם מתה מרים, ומקראות מפורשים הם. וכן כתב החזקוני: 'וישב העם בקדש' עמדו שם ארבעה חדשים עד חדש אב שבו באו להר ההר ושם מת אהרן. ואין זה קדש שנאמר עליו 'ותשבו בקדש ימים רבים', שהרי אותו קדש איל פארן הוא. ונקרא קדש ברנע, וממנו נשתלחו המרגלים. וקדש זה שנאמר 'וישב העם בקדש' הוא במדבר צין בגבול ארץ אדום. וכן כתבו אבן עזרא (שם), ואברבנאל (כאן). ובסדר עולם (פרק ח) איתא להדיא: י"ט שנה היו חוזרין ומטורפין וי"ט שנה ישבו בקדש ברנע, שנאמר 'ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם'. והובא ברש"י שם וברבינו בחיי בפרשת מסעי (להלן לג ב).

ואפשר לתרץ דברי רבינו שהכתוב 'ותשבו בקדש ימים רבים' קאי על קדש הכתוב כאן, וכמו שכתב רבינו בחיי (כאן): 'וישב העם בקדש', קדש הוא

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

הבטחתי לפרסם ונושעתני!

מכתב מרגש שהגיע למערכת, ואנו מפרסמים אותו ככתבו וכלשונו:

לכבוד מערכת הישועות של האור החיים הקדוש!!

קיבלתי על עצמי לומר פרק שירה - עם פירושו של האור החיים שיצא על ידי עוז והדר, ואני קוראת בכל יום. הייתי צריכה לעבור ניתוח, חיכיתי כבר חצי שנה שיקבעו לי תור, ובגלל הקורונה הכל איטי ונסחב, ביקשתי ישועה שבזכות האור החיים הקדוש ינתחו אותי לפני חודש אלול.

ואכן, התקשרו אלי וזימנו אותי לתאריך ה' באב - לשמחתי הרבה. אבל יומיים לפני התאריך הודיעו לי שהניתוח מבוטל, ולא עושים כעת ניתוחים מהסוג שאני צריכה לעבור.

שבוע לפני חודש אלול, כשלא ראיתי ישועה באופק, התקשרתי להנהלת בית החולים והתלוננתי שאני מחכה כבר חצי שנה וזה לא הוגן, אבל הם התעקשו שניתוחים מהסוג שלי מבוטלים, המשכתי ללמוד אור החיים וציפיתי לישועה.

למחרת התקשרו מבית החולים וקבעו לי תאריך לניתוח בל' באב בחסדי ה' ובזכות האור החיים הקדוש ניתחו אותי בל' באב לפני חודש אלול כמו שביקשתי, וברוך ה' גם ניצלתי בנס כי היתה לי דלקת חריפה באותו מקום והבית חולים לא ידע מזה בכלל.

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו וברוך ה' אני מחלימה מהניתוח. הבטחתי לפרסם!!!

א.ח.

מחוברים להיום

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

גיליון ל"ד
פרשת חוקת
תשפ"ו

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזרניץ שליט"א
(נמסר בזמא דהילולא של
רבינו האור החיים הק' זצ"א,
אור לט"ו בתמוז תשס"ט)

לראות את השם המפורש

ראיית הדיבור הנאמר בנבואות בדיבור אחד

א

הסתלקות הנשמה מן הגוף

בענין הסתלקות הנשמה מן הגוף, מצינו בדברי רבינו האוה"ח הק' שני מאמרים יסודיים העוסקים בענייני הסתלקות הנשמה מן הגוף. בהקדם דבריו במאמרים אלו יש לומר בדרך אפשר דבר נפלא לפי שיטת רבינו אודות מה שאירע במי מריבה.

במאמר ראשון מבאר רבינו יסוד משמעות הדבר שהנשמה מסתלקת מן הגוף, דהנה הלא מצינו כי בעקבות חטאו של אדם הראשון נגזרה מיתה על כל הבריות, ולכאורה צריך להבין מה היה קורה אילולא אותו פגם, וכי היו חיים כל בני אנוש לעולם ולעולמי עולמים כפי שהם.

קודם חטא אדה"ר היה האדם משיג את העדן הנצחי ללא הפרדות הנשמה מן הגוף

להבין מה בעצם היה קודם חטא אדם הראשון ומה נשתנה לאחר החטא, ביאר רבינו בפרשת בראשית (ג) כי זולת החטא היה האדם משיג לעלות להתעדן בעולם הנצחי בדמות שהוא והיה דר בעליה ובחצר, כמו שמצינו באלהיו הנביא זכור לטוב שעלה בגופו השמימה, ולכן הניח הקב"ה את האדם בגן עדן, כי לפני שחטא היה האדם יכול לראות פירותיו הרוחניים גם כאשר היתה הנשמה בתוך הגוף, משא"כ לאחר החטא שנתערב רע בטוב, שוב אין האדם יכול להשיג את ההתעדנות הנצחית כאשר הנשמה היא בתוך הגוף, וגופו נפסל מעלות אל האלהים יחד עם הנשמה, ומעתה אם לא תהיה אפשרות היפרדות הנשמה מן הגוף, הרי הוא חסר השגת התעדנות הנצחי והערב המקווה, ומן ההכרח שתיפרד הנשמה מן הגוף כדי שיוכל אדם ליהנות מן הטוב הנצחי, ולאחר היפרדות הנשמה מן הגוף החומרי, תהנה היא מפירות מעשה ידיה. נמצא כי המיתה היא אמצעי על ידה יוכל האדם להשיג את ההתענגות הנצחית על טוב מעשיו מה שהכין לו לעת מצוא. כעין זה כתב השל"ה הק' (מסכת ר"ה תורה אור) לפרש הסיבה מדוע לאחר שעשה אדם הראשון תשובה גמורה, לא נקרע גזר דינו, אלא נותרה גזירת המות בעיה, לפי שמאחר שנתגשם בעטיו של נחש, מן הנמנע מצד הטבע מכח מסך חומרו להשיג הנצחיות כמו שהיה בכחו להשיגו קודם החטא, כי החומר הוא מסך מבדיל בינו ובין ההשגה.

טעם שגירש ה' את האדם מגן עדן,
לפי שהיה האדם סבור כי אבילתו בשוגג
לא תמנע ממנו את העדן הנצחי

וכתב רבינו עוד, כי לפי זה הגם שלא יצו האל להאדם

בלתי אכול מעץ החיים, האדם מעצמו יפרוש מחשש יום אוכלו מעץ הדעת, שאם היה אוכל מעץ החיים וחי לעולם, שוב אין לו מציאות לתקן הלאו של האכילה מעץ הדעת ונמצא האדם אבוד. לזה מבאר רבינו שם כי להיות שאכילתו מעץ הדעת היתה בשוגג, לכן חש הקב"ה לגרשו מאת עץ החיים שלא יאכל ממנו ויפסיד העדן הנצחי.

אלהיו זכור לטוב בהגיעו לגלגל חמה נפשט מגופו

גם בפרשת חוקת (במדבר כא יז) בפסוק 'ומבמות הגיא', מרחיב רבינו אודות משמעות מיתת גוף האדם, והסתלקות הנשמה מן הגוף, ומביא את ההסבר דלעיל, וכתב שם כך: **יתבאר על פי מה שקדם לנו, שיעיקר תכלית שכר האדם במצותיו ואושריו אינם אלא בעולם העליון, אבל בעולם הזה אינו מקום השגת אושר הרוחני, ומעתה הכרח הוא להסתלק האדם מן העולם הזה, להשתלם גמולו כי ה' הטובה, ומה שאנו רואים שהמיתה נסבבה על חטא האדם, שזה יגיד שזולת זה היה האדם חי תמיד, ותאמר אם כן יהיה האדם חסר גמולו הטוב, לזה אמרו בעלי הסוד כי זולת החטא היה האדם עולה לרקיע ודר בעליה ובחצר, וזה לך האות אלהיו הנביא שעלה השמימה להשתלם גמולו, ולא טעם טעם מיתה, והגוף הן אמת שאינו יכול לעמוד בעליה העליונה, הגם שזנדוך הגוף ועמד בגדר רוחני, אף על פי כן בערך רוחניות עליון יחשב לגשם, אלא שאמרו ז"ל (זוה"ק ח"א טו) במעשה אליהו ז"ל כי בהגיעו לגלגל חמה שם נפשט מגופו, והניח אותו בגלגל חמה, וכשהוא יורד למטה לובשו ויורד בו.**

אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים כל זמן שהם חיים

מאמר שני מצינו שכתב רבינו בענין דברי רז"ל (תנחומא תולדות ז) שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים כל זמן שהם חיים בעולם הזה, וזה לשון התנחומא: אתה מוצא כל מי שנתייסם בעיניו כאלו הוא את, כיצד אמר רשב"י אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהן אלא לאחר מיתתן, שנאמר (תהלים טו ג) 'לקדושים אשר בארץ המה' וגו', אימתי הן 'קדושים' כשהן קבורים 'בארץ', שכל זמן שהן חיות אין הקב"ה מייחד שמו עליהן, כל כך למה, שאין הקב"ה מאמין בהן שלא יטעה אותן היצר הרע, וכיון שמתים הקב"ה מייחד שמו עליהן. והרי מצינו שיחד הקב"ה שמו על יצחק הצדיק בחייו, שכן הוא אומר ליעקב (בראשית כח יג) 'אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק', רבי ברכיה ורבנן, רבנן אמרי וראה את אפרו כאלו הוא צבור על גבי המזבח, ורבי ברכיה אמר הואיל ונתייסם בעיניו כאילו הוא מת, לפי שהיה גנוז לתוך הבית ויצר הרע פסק הימנו, לכן כתיב 'יהיה כי זקן יצחק'.
על פי דבריהם ז"ל יצא רבינו לבאר בפרשת יתרו

(שמות כ א), מה שמצינו כי בעת מתן תורה כאשר שמעו בני ישראל את הדברות הראשונות מפי הגבורה, ייחד ה' שמו עליהם ואמר 'אנכי ה' אלהיך', ולכאורה הרי אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם.

א' במתן תורה נאמרו הדברות בנבואות בדיבור אחד, לכן ייחד שמו עליהם

ופירש רבינו שם בשני אופנים: א' יש לומר שמאחר שדברות אנכי ולא יהיה לך היו בתגבורת הדיבור, כמו שאמרו רז"ל (מכות כד) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, ופירש רבינו שם ע"פ דברי המכילתא דאיתא: מלמד שאמר עשרת הדברות בדיבור אחד, מה שאי אפשר לבשר ודם לומר כן, שנאמר 'וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר', אם כן מה תלמוד לומר 'אנכי ה' אלהיך', לא יהיה לך, אלא מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדיבור אחד, וחזר ופרטן דיבור דיבור בפני עצמו. שומע אני אף שאר כל הדברות שבתורה נאמרו כולם בדיבור אחד, ת"ל 'אלה', הדברים האלה נאמרו בדיבור אחד, ושאר כל הדברות שבתורה, דיבור דיבור בפני עצמו. עכ"ל. וכתב רבינו כי כאשר ידבר ה' בתגבורת המכונית לשם 'אלהים', ידבר דברים מופלאים אשר אין הפה יכול לדבר, והוא שיאמר הדברים שלמים וכן רבים בדיבור אחד כאשר עשה בבריאת עולם, כמו כן ביום מתן תורה דיבר בתגבורת 'את כל הדברים' בדיבור אחד. והרחיב לבאר הדבר בבריאת העולם בפרשת בראשית (א א אופן א) וזה לשונו: **לפי מה שהקדמנו כי הכל ברא בדיבור אחד, דרך שם נשכיל כי מי שידבר כמה דברים בדיבור אחד, גם בדיבור לא יצטרך להקדים אות לחברתה, ומעתה כשאמר ה' תיבת שמים וגם אותיות כל דבר ודבר, לא קדמה התחלת התיבה לסופה, וגם בכל אות ואות אין לה קדם תחילתה לסופה. ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת, אלה הם הדברים אשר הודיענו ה' בתיבת 'בראשית', פירוש, הכל הוא ראשית, כי לא היתה בבריאה חלק מאוחר, אלא הכל הוא ראשית. והבן. וטעם האדון אשר בחר לברוא בדרך זה, מלבד הטעם שאמרנו שרצה להודיע חלק מגבורותיו ויחבר, עוד תמצא כי כשידבר יתברך ב'גבורות' שהיא בחינה המתייחסת לשם 'אלהים', השם הוא להיות הדברים נדברים כסדר זה, ותמצא שרמזו ז"ל בנועם דבריהם וזה לשונם: 'אנכי ולא יהיה לך' מפי הגבורה שמענום. ע"כ. נתכווננו לומר במתק לשונם, הדברים הנאמרים מבחינה זו שהוא 'אלהים' המתייחסת לגבורה' תדבר כדברים האלה הרבה דברים יחד [זהו שאמרו 'מפי הגבורה', היינו לצד שבאו מבחינת גבורה, לכן נאמרו בדיבור אחד]. מעתה אחר שבתגבורת הדיבור המתייחסת את קולו ליסרם, להפריד מהם הזוהמא, בזה יהיו ראויים לייחוד שמו יתברך עליהם, הגם שהיו בחיים.**

ב' במתן תורה פרחו נשמתם, לכן ייחד שמו עליהם

ב' עוד פירש רבינו לפי דברי רבותינו ז"ל (שמו"ר כט ד) שלא היה בהם כח לעמוד, שכיון שבאו לסיני ונגלה להם פרחו נשמתם, כמו שבאמר (שיר השירים ה ו) 'נפשי יצאה בדברו'. ואיתא במסכת שבת (פג:): אמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתו של ישראל, שנאמר (שיר השירים ה ו) 'נפשי יצאה בדברו'. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתו, דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם. שנאמר (תהלים סח ו) 'גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה'. לדבריהם כתב רבינו: **נמצאת אומר כי כשיחד שמו עליהם היה זמן יציאת נשמה, אז אמר לכל אחד מהם 'אלהיך', והגם שהיה בחיים ושמעו גם כן 'לא יהיה לך' וגו', לא יתייחס לה איחור, כי הכל אמר ה' בדיבור אחד ולא קדמה אפילו אות לחברתה. עכ"ל.**

ב

והנה בענין מי מריבה (במדבר כ ח), כתב רבינו זה לשונו: **פרשה זו רבו עליה כל מפרשי התורה, ותרתי בה לאור באור החיים, וקודם שנעמוד על פשטן של כתובים נקדים להבין מה היתה שגגתו של משה בענין זה, אשר היה סיבה לגזירתו, וראיתי שנאמרו עשרה דרכים בענין בדברי מפרשי התורה וכו'. עכ"ל. ואחר שהביא עשרת הדרכים כתב עליהם: **הנה כל העשרה דרכים אינם מוציאים אותנו ידי חובת האמת.****

ארבע שגגות במי מריבה

ויצא לפרש בענין אחר שבמי מריבה היו ארבע שגגות, וזה לשונו: **ותרתי לי מנוחה בדברי הראשונים ז"ל, ואמצא במדרש (ילקוט רמז תסד) וזה לשונם: 'עני לא האמנתם' וגו', ארבע חטאות כתובים כאן, לא האמנתם, 'לא קדשתם' (דברים לב נא), 'מעלתם' (שם), 'מריתם' (פסוק כד), 'לא האמנתם' - שלא אמרתי לכם להכות והכיתם, 'לא קדשתם' - להביא מים מכל סלע שרוצים, 'מעלתם' - שאמרתם 'המן הסלע הזה', 'מריתם' - שאמרתם לכם 'אדברתם אל הסלע', שנה עליו פרק אחד, ועברתם על דברי. עכ"ל. ועל פי מדרש זה נעמוד על פירוש אמרי קדוש במאמר 'קח את המטה' ו'דברתם אל הסלע' וגו' 'הוצאת להם מים מן הסלע'. ויש להעיר, א' למה יצו ה' לקחת המטה, כיון שהוצאת מים הוא בדיבור לבד. ב' למה חזר לומר 'הוצאת להם מים' אחר שאמר 'נתן מימיו'. ג' למה הוצרך לומר פעם שנית 'מן הסלע', ולא הספיק בזכרונה בסמוך.**

שני דרכים במאמר ה' 'קח את המטה', להכאה או להורמנותא דמלכא

מפרש רבינו: הנה לפי המדרש נגלה לנו כוונת הכתוב למפרע על נכון, כי מה שאמר 'קח את המטה' הוא להורמנותא דמלכא והוראת היות בידו כח עליון, ולא להכאה, ולא חש לטעות שהוא להכאה, ממה שאמר בפירוש 'דברתם', ומאחר שאמר לו ה' 'דברתם אל הסלע', לא יתכן שהמטה נועד להכאת הסלע. וכנגד זה אמר ל'א האמנתם'. ומשה לא עשה כן והכה את הסלע בטה, והוא חטא הראשון שגמר בעל המדרש. ומאמר 'דברתם אל הסלע' הוא שישנה עליו פרק אחד, והוא לא עשה כן, והוא חטא השני. והוא מאמר 'מריתם'.

ומאמר 'הוצאת להם מים מן הסלע', ונתכוון במאמר זה לומר אפילו מסלע אחר כשהם חפצים להוציא להם ממנה, הוציא להם מאיזו סלע שירצו, ולזה גם כן הזכיר פעם שנית 'הסלע', ולא סמך לזכרון הראשונה, כי לא זאת היא מה שהזכיר. והוא לא עשה כן, אלא חיפש דוקא אחר סלע מיוחד. והראיה ממה שאמר להם 'שמעו נג המורים', זה יגיד שהיו מורים איזה דבר, וממה שגמר אומר 'המן הסלע' וגו', יגיד כי היו מורים בסלע לומר מסלע זו. כנגד זה אמר 'לא קדשתם', להוציא להם מים מכל סלע שרוצים. והוא

אמר 'המן הסלע הזה' וגו', פירוש, שסלע זה אינו ראוי להוציא מים. וזוה שגג עוד שגגה רביעית שעשה להם החלט האפשריות כאילו בלתי אפשר שיוציאו מים מסלע זה, וכנגד זה אמר 'מעלתם'. נמצאו ביד משה שתי שגגות אחרים, אחת שה' אמר הוציא להם מסלע שיחפצו והוא לא עשה כן, שנית שעשה להם החלט האפשריות באומרו 'המן הסלע' וגו', והם השתי חטאות שמהן בעול המדרש שני ושלישי. כלומר, מה שמנה רבינו שגגות שלישית ורביעית, הם השגגות שמנה במדרש שני ושלישי, כדאיתא שם: 'לא קדשתם' - להביא מים מכל סלע שרוצים, 'מעלתם' - שאמרתם 'המן הסלע הזה'.

משה פירש 'קח את המטה' להכאה

עתה מוסיף רבינו ומבאר כי חל עלינו חובת גברא לתת טעם לאיש האלהים על ארבע השגגות, אשר אינו ראוי לאחת מהנה. ומפרש רבינו כי משה הבין כי במאמר ה' 'קח את המטה' אפשר לפרש שני דרכים, אחד להכאה, ואחד להורמנא ולכח בידו, שבאמצעות המטה שבו חקוק שם המפורש יעשה פלא. וסבר כי יותר צודק פשטן של דברים שהכוונה היא להכות במטה, כי לטעם השני הוא צד רחוק קצת, בפרט שבא אליו מאמר ה' בסמוך 'הוצאת להם מים מן הסלע', שלא היה צריך לומר אחר שאמר 'ודברתם וגו' ונתן מימיו', אלא הבין משה כי כוונת ה' היא לומר לו שלא דיבור לבד יספיק, אלא כח המעשה שיעשה שבו יוציא מים, וזוה גילה סופו על תחילתו כי לקיחת

שעיקר תכלית שבר האדם במצותיו ואושריו אינם אלא בעולם העליון

המטה היא לעשות בה מעשה להוציא המים מן הסלע. ולפי שפירש כי כוונת ה' היתה להכות במטה, לכן היה סבור כי במאמר 'ודברתם אל הסלע' כוונת ה' היתה שמלבד ההכאה במטה, עוד צריך שידברו לה בפירוש 'הוצא מימך', ולא עלה על דעתו לפרש מאמר 'ודברתם', שישנו עליה פרק אחד.

משמעות מאמר 'ודברתם' ישנתה כפי כוונת מאמר 'קח את המטה'

וכותב רבינו כך: והמשכיל בעין השכל יראה, כי השתנות משמעות מאמר 'ודברתם', ישנתה כפי כוונת מאמר 'קח את המטה', כי הדעת נותנת שאין הסלע בעלת חי שתבין דיבור בני אדם כשידבר אליה משה, אלא באחד משני דרכים: או באמצעות הכאה במטה אשר בו שם המפורש חקוק יעורר כח המחיה שבה, כמו שפירשתי במקום אחר שאין לך בצמחים שאין לו חלק חייוני כפי תכונתו, ואותו יעיר בהכאת מטה שבו חקוק שם עליון, כמו שכן הבין משה. או על ידי שישנה עליו פרק אחד של תורה שהוא חיי עולם מפה קדוש, יעורר כח שבדומם, כי הכח החיוני שבסלע הדומם, יתעורר באמצעות התורה שהיא חכמה עילאה ובה נמשך אורו יתברך, ומזה יתעורר לתת מים. לזה אם נפרש קיחת המטה שהיא על ההכאה, אין צורך לשנות פרק אחד שזה הוא הערתו, ואם נפרש קיחת המטה אינה להכות, נצטרך לפרש 'ודברתם' לשנות עליו פרק אחד. ולזה דעת עליון כשאמר 'קח את המטה' שהיתה כוונתו קיחה לבד, היתה כוונתו במאמר 'ודברתם' לשנות פרק אחד, מה שאין כן משה שהבין קיחת המטה להכות, פירש 'ודברתם' כפשטו, שהכוונה לדבר אל הסלע שיוציא מימיו.

משה רבינו חש שלא יתחלל שם שמים לכן פירש 'קח את המטה' להכאה

וכתב רבינו שם: ועל כל פנים לא נעלמו מעיני משה שני הדרכים במאמר ה' 'קח את המטה', אבל פירוש 'ודברתם' שהוא לשנות עליו פרק אחד אין זה פשטן של דברים, שלא עלה על דעת משה פירוש זה. ודן בדעתו נביא ה' ואמר הנה לפני שני דרכים, ואם אני

עושה דיבור לבד ולא הכאה, אני חושש שמא הפירוש האמיתי הוא להכות, ומה גם שהוא יותר פשטי, ועוד שהוא דבר רחוק שהדומם יתעורר בדיבור בן אדם כמו שכתבתי בסמוך, לזה אם אני מדבר בלא הכאה שלא כדרך שאמר ה' אין הסלע נותן מימיו, ויתחלל שם שמים חילול גדול לעיני העדה אשר אני עושה הנס לעיניהם, ואתחייב ראשי למלך. לזה יותר אבחר להכות, ואתה פירוש היותר צודק במשמעות מאמר 'קח את המטה', ויקוים גם כן מאמר 'הוצאת להם מים' וגו' כמו שפירשתי, ולא הכאה בלבד עשה אלא בשיתוף הדיבור הכה, ואמר לסלע תן מימך, וזוה אין מיחוש שלא אתן הסלע מימיה ולא יתחלל שם שמים. גם הטה לפרש כוונת המאמר 'הוצאת להם מים' שהוא על ההכאה, הגם שונכנס אצלו בגדר ספק, שהכוונה הוא מסלע שיהיו חפצים מהטעם עצמו כי חש לפירוש שהבין שהוא להכאה, כלומר, מאותה סיבה עצמה שחש לפרש שכוונת ה' בלקיחת המטה להכאה, מסיבה זו היה סבור כי יש להכות דוקא על סלע הידוע, כדמפרש ואזיל. ומה גם שהוא יותר מוטה כנזכר, פירוש, שיותר נוטה הפירוש לצד זה שהכוונה בלקיחת המטה היא להכאה כנ"ל. ואם כן כשיבא להוציא מסלע אחר אפילו על ידי הכאה לא יתן מימיו לכשנאמר שאין כוונת ה' אלא על סלע הידוע, וזוה יתחלל שם שמים ח"ו, לכן כמו שחש להכות את הסלע כדי שלא יתחלל שם שמים ח"ו אם לא יכה ולא יצאו מים, כך חש להכות על סלע שיחפצו, שמא לא יצאו ממנו מים ויתחלל שם שמים ח"ו. לזה אבחר להוציא מהסלע הידוע, וכמו שדייק אל עליון במאמר 'נתן מימיו', שזה יצדיק שעל סלע הידוע שבו מים הוא אומר, והוא בארה של מרים שמנע מימיו, שהפסיק ליתן מימיו לאחר שמתה מרים. והגם שאמר אחר כך 'הוצאת להם מים מן הסלע', ומשמע מן הסלע שבני ישראל חפצים ומדברים עליו. משה פירש 'מן הסלע' הידוע, שהכוונה דוקא לסלע הידוע המיוחד להוציא מים האמור בסמוך, ונמצא שכל כוונת משה לא היתה אלא לחוש על דבר כבוד שמו יתברך, ויצתה השגה באונס.

אם היו משה ואהרן עושים קידוש ה' הגדול היה נגרש מכני ישראל חלק הרע לדורי דורות

מסיים שם רבינו וכותב כך: ואחר שמצאנו טעם למעשה נביא, אשא עיני להבין מאמרו יתברך בהקפתו במאמר 'עני לא האמנתם בי להקדישני', פירוש, אתם עשיתם ההכרעה לצד חששא שהסלע לא תתן מים אלא אם תהיה הסלע הידוע, ודוקא על ידי הכאה, ולא הכרעתם לצד קדושת שמי להקדישני בהוצאת מים מסלע אשר ירצו הם ובלא הכאה, שבוה היה ה' מתקדש לעיניהם כשיראו שאפילו הדומם כל שהוא מפליא לעשות בדיבור לבד, ובהערה בשנות עליה פרק אחד, והיה לכם לבטל המיחוש בעוצם האמונה שהייתם צריכים לעשות.

ועומק הדברים הוא, שאם היו משה ואהרן עושים קידוש ה' הגדול באמצעות שהיתה העדה גם כן כולה שלימה וצדיקים, היו מחליטים אמונת ה' בלבם שלימה, והיה נגרש מהם חלק הרע, והיה כח בהם להעמיד אמונתם לדורי דורות. ומעתה היו משה ואהרן נכנסים לארץ, והיה משה בונה בית המקדש, ואין חשש להשלכת חמתו על ישראל כשהיו חוטאים כאמור בדבריהם (מדרש תהלים עט) בפסוק 'מזמור לאסף' וגו', וכתבנוהו במקומות אחרים. וכיון שבא תוספת הדבר על ידיהם ולא עשאוהו, נחלט הדבר, ואמר ה' 'לכן', פירוש בשביל זה, גם לכן הוא לשון שבועה, כדאיתא בשמות רבה (ו ד): 'לכן אמור לבני ישראל', אין לכן אלא לשון שבועה, שנאמר (שמואל א ג) 'ולכן נשבעתי לבית עלי, וכן כאן נשבע ה' שלא יביאו וגו', כי ראה ה' מה שעתידין לעשות באחרית הימים בארץ ישראל, וכמו שאמר להם משה עצמו ידעתי 'כי השחת תשחיתו' (דברים לא כט), ולזה אם יכנס משה לארץ ויבנה בית המקדש, יצטרך ה' להשליך עליהם חמתו כשירשיעו ולא על בית המקדש, ויכלו כל ישראל חס ושלוים, לזה אמר 'לכן לא תביאו' וגו'. עכ"ל.

אם היה נכנס משה לארץ ובונה את בית המקדש לא היה הבית נחרב

וכוונת רבינו למה שביאר בכמה מקומות בחיבורו הקדוש, ומבואר היטב בפרשת דברים (א) על דברי משה שאמר 'גם בי התאנף ה' בגללכם וגו', וביאר רבינו לפי דברי חז"ל שאם היה נכנס משה לארץ והיה בונה את בית המקדש לא היה הבית נחרב, כי לא היתה כל אומה ולשון יכול לנגוע בבית המקדש שנבנה ע"י משה רבינו ע"ה. והרי מצינו שדרשו רז"ל בפסוק 'מזמור לאסף אלהים באו גוים וגו', דלכאורה קשה מהו 'מזמור לאסף', וכי זמר הוא שבאו גוים בנחלתך, ולא היה לו לומר אלא 'קינה לאסף'. אלא אמר 'מזמור' על השליך חמתו על עציים ואבנים. מעתה אם היה נכנס משה לארץ והיה בונה בית המקדש, הרי להשליך חמתו על בית המקדש לא היה אפשר, שהרי משה רבינו בנה אותו, וחלילה היתה נגזרת גזירת כליה ח"ו, לכן היה מוכרח שימות משה במדבר, כדי שיהיה באפשר להשליך חמתו על עציים ואבנים.

אם משה היה מקדש את שמו יתברך כמי מריבה היו ישראל חוזרים לטהרתם שהיו בו קודם חטא המרגלים

זהו שאמר משה לבני ישראל 'גם בי התאנף ה' בגללכם, כלומר, בגלגול דברים שלכם, כי לולא עון המרגלים גם אם היה נכנס משה עמהם ובונה את בית המקדש, אין מקום לחוש, היות שלא נתגבר בחינת הרע, והיו עומדים בצדקם בארץ. וכמו כן, אם משה היה מקדש את שמו יתברך במי מריבה, באמצעות קידוש ה' הגדול, היו ישראל חוזרים לטהרתם שהיו בו קודם חטא המרגלים, והיה ה' מתיר שבועת משה, והיה נכנס לארץ ובונה בית המקדש מכוון לשבתו עולמים. נמצינו למדים מדבריו הקדושים דברים נפלאים, שאילו היה משה מקדש את שמו יתברך בדקדוק לפי האופן שהיה רצון ה', לעולם לא היה מתגבר עוד בחינת הרע אצל בני ישראל עד למצב שיהיה מן ההכרח להחריב את בית המקדש.

צריך להבין כיצד דיבור פרק אחד על הסלע היה תלוי כל טהרתם של ישראל לדורי דורות

אכן גם אחר שנתבאר דברי רבינו בענין מי מריבה והשגגה שהיתה שם, צריך להבין לכאורה הכיצד זאת שבמה ששגגו והכו את הסלע תחת אשר היה רצון ה' לשנות עליו פרק אחד, אירע עד כדי כך שנשתנו הדברים עד שלא היה בידי משה להשיב הדבר לקדמותו, הכי בדיבור פרק אחד על הסלע בזה היה תלוי כל טהרתם של ישראל לדורי דורות, עד שבאמצעותו היה נגרש מהם חלק הרע לנצח, ובזולתו נגזר עליהם מה שנגזר לדורי דורות. ולכשתבונן בדבר היה הוא פלא עצום, כי לפי מה שמתבאר בפרשה זו נמצא כי במידה והיה משה רבינו ע"ה מקיים רצון ה' בשלימות, היה נחסך מעם ישראל כל הגלויות הנוראה, חורבנות בתי המקדש והעם, וכל סאת היסטורים והצרות, הרדיפות הנוראות והגזירות במשך כל השנים שהיו מנת חלקנו מאז היותינו לעם, כולם היו נחסכים אילולא מה שאירע במי מריבה, אם כן צריך להבין איך יתכן הדבר שמחמת זאת שלא דיבר נמנעה מאתנו גאולת עולמים.

נוטעם אלימלך פירש שמשה רצה לפעול לכולם, לכן אמר מוטב אעשה פעולה גשמיות

בטרם נבוא לבאר עומק הענין לפי קט שכלנו, מן הראוי להביא עוד דברי הנוטעם אלימלך (פרשת בלק) בענין מי מריבה, שהקשה למה נענש משה רבינו ע"ה במי מריבה, הלא הסכים הקב"ה על ידו, כמו שנאמר 'יצאו מים רבים', ואם עשה שלא כהוגן לא היה להסלע להוציא מים, וכי עבד רחמנא ניסא לשקרא (ראה ברכות נח). וראה דברי רבינו האוה"ח הק' במדבר י"ג. וכתב בנוטעם אלימלך כי בוודאי חלילה לו לאיש האלהים שלא לעשות רצון הבורא ברוך הוא, אלא שדרך הצדיק תמיד לחזר אחר טובות ישראל, ואף שנראה

לו איזה דבר קצת עבירה בעשותו הדבר ההוא אך שיהיה לטובת ישראל, עושהו הצדיק ויקבל עליו אף להיות בגיהנם עבורם, כי כל תשוקתו להטיבם. ובאמת הצדיק יכול להמשיך השפע על ידי דיבורו הקדוש בלי שום פעולה גשמיות כלל, אלא שלפעמים צריך הצדיק לעשות פעולה גשמיות דווקא, כי בדיבור אינו יכול לפעול כי אם לבני אדם המאמינים בזה שהצדיק יכול לפעול בדיבור, אבל אותם שאין מאמינים בזה צריך הצדיק להמשיך להם בדרך הטבע. למה הדבר דומה, לחולה שאינו יכול לקבל הרפואות הטובות לו מחמת שהם חריפים ביותר, וצריך לבקש לו רפואה קלה לפי טבעו שיהיה יכול לסבול, ואף על פי שאם היה לוקח את הרפואה החריפה היה יותר בריא, אין כיון שאינו יכול לסבול. כמו כן היה במי מריבה, משה רבינו ע"ה גם הוא היה סבור כי אם ידבר אל הסלע יהיה כרצון הבורא ברוך הוא, אלא שבדרך זו לא היה יכול לפעול כי אם לאנשים הצדיקים. לכן אמר מוטב אעשה פעולה גשמיות ויהיה טוב לכולם והכל שוין בטובה, והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו בראותו כוונתו הטובה מאד, ולזה כתב 'יצאו מים רבים', פירוש 'רבים' שהיו בשביל רבים.

יזל מים מדליו וזרעו במים רבים

בכך מפרש בנוטעם אלימלך את הפסוק (במדבר כד ז) 'יזל מים מדליו', פירוש, הצדיק יכול להמשיך השפע על ידי דיבורו, כי הדיבור נקרא 'דל', לפי שמי שרוצה לפעול בדיבור צריך להיות מוכנע כדל ואביון, כמו שמצינו בדוד המלך ע"ה שעשה עצמו לעני בעת התפלה, ואמר 'תפלה לעני'. וזרעו במים רבים,

שאם היו משה ואהרן עושים קידוש ה' הגדול באמצעות שהיתה העדה גם כן כולה שלימה וצדיקים, היו מחליטים אמונת ה' בלבם שלימה, והיה נגרש מהם חלק הרע, והיה כח בהם להעמיד אמונתם לדורי דורות

פירוש, הפעולות הגשמיות שעושה שהם נחשבים כמו זריעה, הם בשביל מים רבים, פירוש בשביל ריבוי השפע שיהיה גם כן לאותן שאינם יכולים לקבל על פי הדיבור.

על הסלע הך יוצאו מים

לפי דברי הנוטעם אלימלך נמצא כי משה רבינו ע"ה לגודל צדקותו וחסדו עם בני ישראל, היה נכון להכות את הסלע, הגם שנצטוו לדבר אליו, כדי שיהיה יכול להשפיע ולפעול אף למי שאינו בעל מדרגה וא"א לפעול עבורו בדיבור. ואף שנראה בזה קצת עבירה, מ"מ חשב משה אך לטובת ישראל. כפי זה יש לפרש מה שאומרים בשבחו של משה רבינו בתפילת גשם 'על הסלע הך יוצאו מים', ותמהים המפרשים איך מזכירים מי מריבה כשבח למשה רבינו ע"ה. אכן לפי מה שפירש בנוטעם אלימלך, אדרבה מעוררים בכך זכותו של משה רבינו ע"ה שמחל על כבודו ושכרו, למען בני ישראל באהבה, ומתוך שחפץ היה בטובת כל בני ישראל, פעל גם בדרך גשמית יותר, וכך השפיע לכל בני ישראל טובה וברכה.

בספר הזכות פירש שרצה ה' שבוני ישראל יראו את הדיבור בעיניהם

בספר הזכות מהחידושי הרי"ם כתב דבענין חטא מי מריבה נאמרו פירושים רבים, ואין מיושב היטב על הלב, והגם כי הוא חוצפה לעיין במה שנחשב חטא למשהו ואהרן, עכ"ז מאחר שעשה השי"ת מזה תורה ונתנה לנו, ניתן רשות להתבונן לכל אחד מישראל,

ובכל דור מתגלים פירושי תורה כפי הדור וכפי הצורך להנהגתם. ולאחר שהביא שם דברי רש"י ורמב"ן כתב זו"ל: לזאת אכתוב אשר חנן ה' יתברך וכו', שהשי"ת אמר 'ודברתם וגו' לעיניהם', מה זה שייך על דיבור 'לעיניהם', בהכאה שייך זה הלשון, אמנם כתוב 'רואים את הקולות', שראו את הנשמע, שעל ידי שהקדימו נעשה לנשמע זכו לבוא למעלה מהתחלפות החושים לראות וכו' שהוא גבוה וכו'.

הלב שמחה מפרש שרצון ה' היה שיראו את שם המפורש יוצא מפיהם

בספר הזכות לא נמצא סיום הדברים. אמנם בלב שמחה כתב לפרש דבריו על פי המובא בתרגום יונתן שתרגם 'סב ית חוטר ניסיא וכנס ית כנישתא אנת ואהרן אחוך ותומון תריכין ית כיפא בשמא רבא ומפרשא כד הינון חמיין ויתן מוהי ואין יסרב לאפוקי מחי אנת לחודך ביה בחוטרא דבידך ותהנפק להון מיא מן כיפא ותשקי יש כנישתא ויש בעיריהון'. תרגום הדברים: קח את מטה הניסים ואסוף את העדה אתה ואהרן אחיך ותשביעו שניכם את הסלע, בשם גדול ומפורש, כאשר הם רואים, ויתן מים. ואם יסרב להוציא הכהן, אתה לבדך בו במטה שבידך, ותוציא להם מים מן הסלע ותשקה את העדה ואת בהמתם.

על פי זה פירש הלב שמחה כי משה ואהרן שנצטוו להשיב בעיניהם את הסלע בשם המפורש, רצו שלא להזדקק להשיב את הסלע ולהזכיר בפיהם את השם המפורש, והיו סבורים שדי להראות לסלע את המטה אשר עליו חקוק השם המפורש וממילא הוא יתן מים, וכאשר לא נתן הסלע מים גם אחר שהראהו את השם שעל המטה, עשה משה כפי שנצטווה והכהו במטה. אולם לא כן היה רצון ה' יתברך, כי רצון ה' היה שמשה ואהרן יזכירו את השם המפורש בפיהם להשיב את הסלע כמבואר בתרגום יונתן, וכאשר ישביעו את הסלע יראו בני ישראל את השם המפורש יוצא מפיהם כמו שהיה במוטן תורה, בבחינת 'וכל העם רואים את הקולות', וזה היתה כוונת ה' במאמר 'ודברת אל הסלע לעיניהם'. והנה גם לדברי הלב שמחה צריך להבין עדיין מה הטעם שרצון ה' היה שיראו את השם המפורש יוצא מפיהם.

יתכן לפרש כי אם היו משה ואהרן אומרים בפיהם את השם המפורש היו בני ישראל רואים זאת בעיניהם בדיבור אחד בתנבורת

וחשבתי כי על פי כל האמור לעיל, אחר ההקדמה מדברי רבינו האוה"ח הק' שהבאנו לעיל בראש הדברים בענין עשרת הדברות, אפשר לפרש באופן יותר מחודש. ואם כי דברי הלב שמחה אצל לפי דרכו של רבינו האור החיים הק' שפירש כי החטא היה במה שהכה על הסלע ולא דיבר אליו, עם כל זה בשילוב דבריהם יש לפרש עומק הדברים על זה הדרך: הנה בפרשת יתרו הלא פירש רבינו האוה"ח הק' שכאשר ידבר ה' בתגבורת המכוננת לשם 'אלהים', ידבר דברים מופלאים אשר אין הפה יכול לדבר, והוא שיאמר הדברים שלימים וכן רבים, בדיבור אחד כאשר עשה בברייאת עולם ובמתן תורה שדיבר בתגבורת את כל הדברים דבור אחד, וכפי שהגדיר זאת רבינו שמי שידבר כמה דברים בדיבור אחד גם בדיבור לא יצטרך להקדים אות לחברתה. לפי זה נמצא כי כאשר ראו בני ישראל בעיניהם את הקולות הללו יוצאים מפי הגבורה, כמו שנאמר 'וכל העם רואים את הקולות', לא די ששמעו את כל הדיבור בבת אחת מבלי שתקדם אות אחת לחברתה, אלא גם ראו פלא זה בעיניהם, וראו בעיניהם את הקולות כפי שהם בדיבור אחד ממש.

מעתה על פי שני דיבורי קודש אלו, מה שכתב רבינו האור החיים הק' בפרשת יתרו, ומה שביאר הלב שמחה בענין מי מריבה, חשבתי בדרך אפשר לשלב בין שני המאמרים ולהוסיף ולומר בזה דבר נורא מאד, שאילו משה רבינו היה מקדש שמו יתברך

הטעם שהיה הדבר כשבאו להשיב את המים לבני ישראל, להיות המים מסמלים הכנת הכלי לקבל את התורה באמצעות השפלות

עוד נראה לבאר שייכות הענין שנתגלגל כל המעשה הנורא של מי מריבה דייקא עם באר מרים, אחר שנסתלקה מרים, הוא על פי הא דאיתא בתענית (טו) רבי יוסי ברבי יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן: משה, ואהרן, ומרים. ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן: באר, וענן, ומן. באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה. מתה מרים נסתלק הבאר, שנאמר 'ותמת שם מרים', וכתוב בתריה 'ולא היה מים לעדה', וחזרה בזכות שניהן וכו'. הרי לנו שהמים היו בזכות מרים וחזרו בזכות משה ואהרן. והנה כבר הבאנו בפרשת חוקת במה שמצינו שהתורה נמשלה למים, לפי שהם סמל הענוה והשפלות, וכדאיתא בתענית (י): אמר רבי חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב (ישעיה נה א) 'הוי כל צמא לכו למים', לומר לך, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. לפיכך כדי שיהיה האדם ראוי לקבל את התורה עליו להיות כלי מוכן להמשיך עליו את הארת התורה, והכנת הכלי היא באמצעות עשיית המצוה כמבואר בספ"ק, ומאחר שתיכף אחר עשיית המצוה מתנסה האדם בנסיון הגבוהות, וכמו שהבאנו שם בשם הבעש"ט שמקודם המצוה מפתה הוציא את האדם בנסיון השפלות וממעט בערכו, ועל האדם לגבור עליו ולגבוה לבו בדרכי ה', ואילו לאחר קיום המצוה מנסה את האדם בנסיון הגבוהות לרומם לבו על מה שזכה לקיים את המצוה, לכך נמשלה התורה למים, ללמדנו כי רק אם ינמיך עצמו וינהג בהכנעה, יזכה להיות כלי הראוי לקבל את התורה. והנה במעמד זה אחר שנעדרו המים שמסמלים את קבלת התורה מבני ישראל, ובאו משה ואהרן להחזיר להם את המים, היו אז בני ישראל בבחינת המעמד של מתן תורה, והיתה זו שעת הכושר מצידם לקבל את התורה מאהבה גמורה, ולתקן כל מה שנפגם בחטא העגל ולשוב ולהפריד מהם הזוהמא. לכן אילו היו אומרים בפיהם את השם המפורש כציווי ה' היו זוכים לראות את הקולות בגבורות כמו במתן תורה ולבוא לתיקון השלם.

ביאור 'נוציא לכם מים'

ויש לסמוך לדברים מה שמצינו פירושו של רבינו חננאל בחטא דמי מריבה, והביאו הרמב"ן ורבינו האוה"ח הק', שהחטא היה במה שאמר משה 'שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים', ולא אמר 'נוציא לכם מים', שמזה טעו ישראל וחשבו כי הם בחכמתם עושים את המעשה, כי לא היה להם רמז כי ה' הוא העושה הנס, ולזה הקפיד ה' ואמר 'לא האמנתם בי להקדישני'. והוא פלא עצום לומר כן על משה רבינו ע"ה שהתורה מעידה עליו 'והאיש משה עניו מכל האדם'. ואם כי יפרש המפרש כי הקפיד ה' על משמעות הלשון, עם כל זה קשה שכונת משה יהיה כן.

אכן לפי האמור נראה לומר כי בודאי היה פשוט לכל שאין כוונתם במאמרם שבחכמתם עושים הם את המעשה, שהרי דור דעה היו, וזכו לנבואה על הים וראו כל מה שראו, ובודאי לא טעו בכך. אלא פירוש הטענה על מאמר 'נוציא לכם מים', היינו כאמור לעיל, שאחר שלא אמרו שם המפורש בפיהם כרצון ה' נחשב להם הדבר שאמרו 'נוציא לכם מים', וזהו שאמר הכותב 'ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים', כלומר, דיבורם היה לאמר 'המן הסלע הזה נוציא לכם מים', אבל לא אמרו שם המפורש לגלות ולברר מלכותו בגבורות כאמור.

המתינו ישראל למשה ולא היו עושים אותו מעשה לא היתה גלויות, ולא מלאך המות שולט בהן, וכן הוא אומר (שמות לב טו) 'והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות', מה 'חרות', רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר חירות מן גלויות, ורבי נחמיה אומר חירות ממלאך המות. וכן הוא להדיא גם בזה"ק פרשת חיי שרה (ח"א קלא): דאיתא: רבי אלעזר פתח ואמר (תהלים קיט יח) 'גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך', כמה אינון בני נשא טפשיין דלא ידעין ולא מסתכלין לאשתדלא באורייתא, בגין דאורייתא כל חייין וכל חירו וכל טוב בעלמא דין ובעלמא דאתי וכו'. חירו בעלמא דין חירו דכולא, דכל מאן דאשתדל באורייתא לא יכלין לשלטה עלוי כל עמין דעלמא, ואי תימא אינון בני שמד, גזרה היא מלעילא כגון רבי עקיבא וחבריו וכך סליק במחשבה, חירו דמלאך המות דלא יכל לשלטה עלוי, והכי הוא ודאי דאי אדם הוה אתדבק באילנא דחיי דאיהו אורייתא לא גרים מותא ליה ולכל עלמא, ובגין כך כד ייהב קודשא בריך הוא אורייתא לישראל מה כתיב בה 'חרות על הלוחות', והא אוקמוה, ואלמלא אינון לא חטו ושבקו אילנא דחיי לא גרמו מותא לעלמא כמלקדמין, וקודשא בריך הוא אמר (תהלים פב ו) 'אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם', חבלתון גרמיכון 'אכן כאדם תמותון' וגו'. עכ"ל הזוה"ק.

אם היו אומרים את השם המפורש בתגבורת הדיבור היו בני ישראל כמו קודם החטא ולא היו צריכים להיפרדות הנשמה מן הגוף

ועתה נראה לפי זה עוד כי אם היה משה רבינו ע"ה אומר את השם המפורש באופן שהיה רצון ה', היה המאמר בא בתגבורת הדין עד שהכל היה בדיבור אחד ממש, והיו בני ישראל משיגים בעצמם אותה בחינה

הצדיק יכול להמשיך השפע על ידי דיבורו, כי הדיבור נקרא 'דל', לפי שמי שרוצה לפעול בדיבור צריך להיות מוכונע כדל ואביון

כפי שהיו במתן תורה והיו נפרדים מהזוהמא בהחלט, עד שלא היה צריך שתהיה המיתה אמצעי כדי להשיג את הטוב הנצחי, וגם כאשר הנשמה עודנה בתוך גוף האדם, היתה היא יכולה להשיג את שלימות הטוב, וכמו שאכן מצינו במתן תורה שהשיגו השגה גבוהה זו וזכו לראות את הקולות בעיניהם באופן שהכל היה בדיבור אחד ממש. ואפשר עוד כי הטעם שאם היה מתקדש שמו יתברך באופן נורא זו, לא היה להם שוב שייכות לחלק הרע כלל, לפי שאז היו משיגים לשמוע ולראות את הקולות בדיבור אחד ממש ואהרן, והוא חידוש גדול יותר מבמתן תורה, ואחר שהיו מקושרים בהם היו זוכים שתשמר להם טהרה זו לנצח. נמצא כפי זה כי אמנם לצד משה רבינו ע"ה אין בכאן אפילו חטא [ועל אחת כמה וכמה לפי מה שהבאנו בשם הנועם אלימלך ע"ה שכוונתו היתה לטובת ישראל], אלא שבעצם מה שלם אזו לראות ולשמע דיבורי הגבורה הללו יוצאים מפי משה ואהרן, שוב לא זכו לתקן פגם החטא הראשון, ונתורתו כפי שהם.

שנה עליו פרק אחד

ויתכן עוד כי זו גם כוונת המדרש שהביא רבינו האוה"ח הק' כי ציווי ה' 'ודברתם אל הסלע', היה שישנו עליו פרק אחד. ולכאורה מה הענין במה שישנו עליו פרק אחד. אלא י"ל דכוונת המדרש כי מה שישנו על הסלע יהיה בבחינת 'פרק אחד', היינו שהכל יהיה בדיבור אחד ממש. ואם היו עושים כן, היו זוכים להשיג את התיקון השלם.

באופן שהיה אומר את השם המפורש אל הסלע וכפי שביאר הלב שמחה, היה הדיבור יוצא מפיו באופן נורא מאד כפי שהיה יוצא מפי הגבורה במתן תורה כאשר כל הדיבור נאמר כאחד בתגבורת הדין ללא שתקדם אות אחת לשניה, כמו כן כאשר היו משה ואהרן מזכירים את השם המפורש בפיהם ומדברים אל הסלע כפי שהיה רצון ה', היה השם המפורש נראה במוחש לעיני כל העדה כשהוא נאמר בדיבור אחד ממש ללא שתקדם אות לחבירתה.

מאחר שהיו זוכים לתגבורת הדיבור ולהפדת הזוהמא מוכן הטעם שלא היה מתגבר עליהם בחינת הרע

לפי זה מובן מה שכתב רבינו האוה"ח הק' שאילו היו עושים כרצון ה', אזי לא היה מתגבר עליהם עוד בחינת הרע לעולם, כי אכן באופן זה אם היו אומרים את שם המפורש בדיבור אחד וכל העם היו רואים זאת, היתה טהרת בני ישראל שלמה, והיא באים לידי תיקון השלם, עד שלא היה הרע יכול להתגבר עליהם עוד, כי היו נפרדים מהזוהמא (כמו שכתב רבינו בפרשת יתרו שכן היה במתן תורה כאשר הדרתו הראשונות היו בתגבורת הדיבור), וממילא לא היה בית המקדש נחרב לעולם. ואלו דברים נפלאים. [וכבר מצינו בדברי חז"ל שדיבורו של משה היה גבוה מעל גבוה, וגם אמרו כי הנביאים נתנבאו בכה אמר ה', מוסיף עליהם משה שנתנבא בלשון 'זה הדבר', כמו שכתב רש"י ריש פרשת מטות. וראה עוד בדברי רבינו ריש פרשת וילך (דברים לא א) מה שכתב על רבינו שביים פטירתו היה בו כח היכול דבר כל הדברים הנאמרים עד סוף הספר, מה שאין כח בזולתו עשות כן, בין בכח הגופני בין בכח השכל].

גם במתן תורה זכו לחירות ממלאך המות

ועם הדברים הללו, נבוא עוד ונתנה ראש לשוב אל הראשונות, כי הנה הזכרנו שני מאמרים בדברי רבינו האור החיים בענין הסתלקות הנשמה מן הגוף, ראשונה מה שנאמר אודות אדם הראשון, שלאחר החטא שוב לא היה יכול להשיג את העידון הנצחי על ידי שתיפרד הנשמה מן הגוף, אם כן המיתה היא האמצעי היחיד שתוכל הנשמה להשיג את הטוב הנצחי. ושנית מה שנאמר בענין מתן תורה שבעת שאמר ה' את הדברות הראשונות 'אנכי ולא יהיה לך', שהיו בתגבורת הדין, בכח זה הפריד ה' מהם את הזוהמא. והיו ראיים בני ישראל שה' ייחד שמו יתברך עליהם אפילו כאשר הם חיים.

והנה לפי המבואר לעיל, הרי אם היה משה רבינו ע"ה אומר את השם המפורש באופן שהיה רצון ה', והיה המאמר בא בתגבורת הדין עד שהכל היה בדיבור אחד, ללא קדימת אות אחת לחבירתה, היו בני ישראל נפרדים מהזוהמא, כפי שהיה במתן תורה כדברי רבינו האוה"ח הק', ולא היה בהם עוד בחינת הרע. וכן כתב רבינו האוה"ח הק' עוד בפרשת חוקת (במדבר כא יז) בפסוק 'ומבמות הגיא', וזה לשונו: ואמרו ז"ל עוד שנתנת ה' תורה לישראל בהר סיני נעשו ישראל בני חורין מהמיתה, וחזרו להיות כאדם קודם שחטא, דכתיב (שמות לב טו) 'חרות על הלוחות', ואמרו ז"ל (שמו"ר מא ז) אל תקרי 'חרות' אלא 'חירות', חירות ממלאך המות. וכיון שכן בעת הגיע תכלית שלימותם היו עולים גוף ונפש, ופושטים גופם בגלגל חמה כאליהו. והוא מאמר הכתוב כאן 'ומבמות הגיא', פירוש, ממדרגה העליונה שהשגנו באמצעות התורה, יש עוד השגה אחרת, מצד דבר זה שהוא הגיא, שהיא ירידת גשמונו בגיא שהיא הקבר, 'אשר בשדה מואב', שהארץ תקרא שדה. ואמרו 'מואב', שבראה אב העולם.

וכן איתא בשמות רבה (לב א): 'הנה אנכי שולח מלאך', וה"ד (תהלים פב ו) 'אני אמרתי אלהים אתם', אלו

ספרי זהרונים

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי ענחם מעדל פערנץ שליט"א
פרשת חוקת

שבת קודש

אכסוף ענחם שבת
בקדושת השבת וסגולתה

אמנם גם אם נאמר שעקילס הוא אונקלוס, יתכן שאדם אחד חיבר שני תרגומים שונים, בארמית וביונית. כיום מצויים בידינו תרגומים נוספים המפרשים את פסוקי התורה, כתרגום ירושלמי, או תרגום יונתן בן עוזיאל, אך תרגום אונקלוס מתייחד מביניהם בכך שהוא מפרש ברובו לפי הפשט הפשוט בלבד, בשונה מתרגומים אחרים, המוסיפים נופך משלהם על פירושים הפשוט של הפסוקים. כפי הנראה מסיבה זו נדפס תרגום אונקלוס בחומשים שבידינו, ואותו אנו קוראים בעת אמירת 'שנים מקרא ואחד תרגום' בכל שבוע מחדש.

זהה כפי השכינה
בטרם נאריך אודות מהות התרגום, ראוי לברר מי הוא אותו 'אונקלוס' מחבר התרגום, אשר על שמו נקרא 'תרגום אונקלוס'?

התליך התגירותו של אונקלוס, כפי המספר במדרש תנחומא (משפטים ה), ללא ספק גרם בשעתו סערה גדולה ברחבי העולם הגדול, וכשנדע את שרשיו ואת המקום ממנו הגיע, נבין מה מיוחד באונקלוס על פני רבים אחרים שהצטרפו לעם ישראל במשך כל הדורות.

היו אלו שלחי ימי תקופת התנאים, ברומא שלטה האימפריה הרומית בשיא תפארתה. בתקופה זו נולד אונקלוס כבן אצולה לאביו קלוניקוס. משפחתו היתה חשובה ומיוחסת, כיון שדודו של אונקלוס מצד אמו היה אדריאנוס קיסר רומא, שבשל רעותו מכונה בפי חכמינו 'שחיק-טמיא' - 'שחקו עצמותיו'. דעה אחרת יש במסכת גיטין (נז:), שהיה אונקלוס אחינו של טיטוס הקיסר, המוכר לנו כמי שהחריב ברעותו את בית המקדש השני.

כעגלד הילד והפך לגער, הכיר בטיבם של בני ישראל, ועובדת היותם עם מובחר על פני האומות האחרות הקסימה את אישיותו, עד שהחליט ללבו לעוב את בית אביו ולהצטרף לבני ישראל.

ידע אונקלוס, כי אם תשמע תכניתו הנועזת בבית המלוכה, אחת דתו להמית, ולכן נהג בערמה, ובבואו לפני דודו הקיסר הציג את תכניתו לצאת לעולם הגדול לעסוק בסחורה, כך הפליג ממקומו עד שבא לארץ ישראל, התגיר, ולמד תורה מרביתו רבי אליעזר ורבי יהושע.

במסכת עבודה זרה (א:), מסופר, שלאחר התגירותו נשמע הדבר בבית הקיסר, שמיהר לשלוח אחריו דודים של חילים

והיה משנה
בין כל ההכנות לשבת, מקום של כבוד ישנו לקריאת פרשת השבוע 'שנים מקרא ואחד תרגום'. במסגרת זו משנן האדם פעמיים את פסוקי הפרשה, כשהקריאה השלישית שמורה לקריאת התרגום. מקור המנהג בדברי חכמינו זכרונם לברכה במסכת ברכות (ח:): 'לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום, שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו'.

להלכה משמע מדברי חלק מהפוסקים (רמב"ם תפילה פ"ג הכ"ה ושו"ע סי' רפ"ה) שחייב יש לאדם לנהוג כן, ואכן הפך מנהג זה לנחלת הכלל, ורק משום כך יש לנו להתבונן בפרטיו: מהו מקורו של התרגום שזכה להאמר בכפיפה אחת יחד עם פסוקי הפרשה, מי חברו ומה יחוסו.

מפרש - זה התרגום
במסכת מגילה (ג.) אמרו חכמינו, שהתרגום לפסוקי התורה נתקן על ידי אונקלוס הגר כפי שקבל מרביתו, התנאים הקדושים רבי אליעזר ורבי יהושע.

אמנם, מסקנת דבריהם היא, שאת התרגום מצאנו כבר בימי עזרא הסופר, וככתוב (נחמיה ח ה) 'ויקראו כספר בתורת האלקים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא', ו'מפרש' משמעו 'תרגום', שכבר אז מתרגמים היו את פסוקי התורה ומפרשים אותם לכל העם, אלא שבמשך הדורות נשתכח התרגום מבני ישראל, ובדור מאוחר יותר קם אונקלוס הגר ותרגם מחדש את פסוקי התורה לארמית, כפי שקבל מרביתו.

ובאמת, ממקורות נאמנים למדנו (רש"י קידושין מט:), שהתרגום ניתן בהר סיני בשעת מתן תורה, ולפי זה מקור התרגום קדום מאוד, ובמשך הדורות רק נתקן ונתפרש מחדש.

אמנם, בשונה מדעתם של חכמינו במסכת מגילה, שהתרגום נתקן על ידי 'אונקלוס הגר' כפי שקבל מרביתו רבי אליעזר ורבי יהושע, בתלמוד ירושלמי (מגילה פ"א מ"ט) מצאנו נוסחה שונה בדבר, שהתרגום נתקן על ידי עקילס הגר, שהרצה את דבריו לפני רבי אליעזר ורבי יהושע לשלוטו על כך.

מסתבר לומר, שאין קשר בין שני התרגומים, ומלבד התרגום הארמי שכתב אונקלוס הגר מפי רבותיו, היה תרגום אחר בלשון יונית אותו חיבר עקילס הגר לפני רבי אליעזר ורבי יהושע.

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
מפרשת השבוע

והוא השיבו כאשר ענה בראשונה. הפיל עליו אליהו תרדמה, וישב הסוחר לנוח מעט וירדם, בשנתו נטל ממנו אליהו את הכיס עם המעות, ולא חש הסוחר מאומה. את הכיס הניח בעובי היער היער באותו מקום אשר הניח את הכיס הראשון.

ויקץ הסוחר וירא כי אין לו המעות ויאמר: אין זה כי אם גנבים גנבו ממנו את כיסו. ושוב הלך אל ביתו בפתי נפש.

דרך עלה בדעתו של הסוחר כי יד ה' היא זאת, על אשר איננו מאמין בכל לבו בהשגחת הבורא יתברך שמו. והתיישב בדעתו כי מהיום והלאה יתחיל לומר 'אם ירצה השם' על כל דבר אשר ירצה לעשות.

ניסה הסוחר פעם שלישית, לקח איתו ארנק והלך ליום השוק לקנות שוורים. פגע בו אליהו בדמות נער עני המבקש עבודה, ושא: את הסוחר: להיכן אדוני הולך? השיב הסוחר: לשוק לקנות שוורים 'אם ירצה השם'. בירך אותו אליהו שיקנה בהצלחה, ואמר לו: אבקש מאדוני, שכאשר יקנה שוורים ויצטרך משרת שיעזור לאדוני להוליכם הביתה, אמצא נא חן בעיני לשכור אותי לעבודה זו, כי עני גדול אני ולכמה פרוטות אני נושא את נפשי.

הסכים הסוחר. ואכן, בבואו השוקה, מצא שוורים טובים בזול, ובשובו שכר את הנער העני, הוא אליהו הנביא להנהגת השוורים.

כאשר היו בדרך ועברו עם השוורים על יד היער הגדול שבאמצע הדרך, נבהלו השוורים וברחו לתוך עומק היער, ורפו העשיר והנער אחריהם והשוורים ברחו הלאה עד שנעצרו לפני שן הסלע שעליו היו מונחים שני הכיסים הראשונים עם מעותיו.

הגיע הסוחר וראה את שני הארנקים מונחים על הסלע, שמח מאד והודה לבוראו.

המשיכו השוורים במרדכ בהתענן שהגיעו לעירו של הסוחר בשלום, ובהגיעם, נעלם לפתע הנער, לפני שקיבל את שכרו.

אז נפקחו עיני הסוחר להבין כי אך ההשגחה העליונה היתה בכל זאת, ויקרא ועצמו הכתוב 'איש בער לא ידע וסכיל לא יבין את זאת'.

אם ירצה השם יתברך
פירש בעל ה'אמרי חיים' מויזניץ זיע"א 'זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר', אמונה ובטחון הם יסוד ושרש כל העבודה כמו שפירש זקני הרב הקדוש מקוסוב זיע"א, על האמור 'וידר יעקב נדר לאמר' (בראשית כח ה) כי בכל דבר שהולך האדם לעשות, יאמר 'אם יהיה אליהם עמדי', אם ירצה השם, כרגיל על לשון כל יהודי.

וזה שנאמר 'זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר', בכל דבר יאמר אשר צוה ה'.

כמו שכתב רבינו השל"ה הקדוש (פרשת בהעלותך) על הפסוק 'על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו' רמז מוסר בכאן, על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה, יאמר 'אם ירצה השם' או 'בעזרת השם'.

למשל, בלכתו בדרך יאמר: 'הגני נוסע בעזרת השם יתברך, ובדעתי לחנות במקום פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. וכשב למקום החניה אז יחזור ויתן שבת, ויאמר: 'הנה בעזרת השם יתברך באתי הנה, ובדעתי ליסע לזמן פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. נמצא שם שמים שגור בפיו בשעה שעולה במחשבתו, ובשעת מעשה, ככה בכל פעולותיו.

בספרו 'חדרי בטן' (פ' תולדות), הזכיר רבינו החיד"א מעשה שהובא במדרש:

מעשה באדם אחד עשיר גדול שהיו לו קרקעות הרבה, ולא היו לו שוורים לחרוש. מה עשה? נטל כיס המעות בידו והלך לעיר אחרת על יום השוק לקנות שוורים. אמנם היה האיש נדיב גדול בעל צדקה ומכניס אורחים, אבל לא היה לבו שלם כראוי באמונה של השגחה פרטית, ואמר תמיד בלבו לאמר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, כי הון מרבה עושר.

בדרך פגע בו אליהו הנביא זכור לטוב שהלך גם הוא ליום השוק. ונדמה אליהו לפני האדם ההוא כסוחר.

שאל אותו אליהו: להיכן אתה הולך? ענהו: לשוק אני הולך לקנות שוורים. אמר לו אליהו: אמור 'אם ירצה השם' או 'אם יגזור השם יתברך'. אמר לו הסוחר: הרי המעות בכיסי והדבר תלוי ברצוני. השיבו אליהו: אם כן, לא תהיה בזה הצלחה. אחר כך נפל הכיס עם המעות מחיקו, ולא הרגיש הסוחר. הגביה אליהו את הכיס והניח אותו על שן סלע בעובי היער במקום אשר אין אדם עובר שם. כאשר קנה הסוחר שוורים ורצה לשלם, ראה שאיבד בדרך את המעות וחזר לביתו בפתי נפש. שוב נטל מעות אחרים והלך על יום השוק לקנות שוורים, והנה פגע בו אליהו הנביא שהלך גם כן על יום השוק ונדמה כזקן. אמר לו: להיכן אתה הולך? השיבו הסוחר שהולך לשוק לקנות שוורים. אמר לו: 'אמור אם ירצה השם' או 'אם יגזור השם יתברך'.

אמר לו הרב הקדוש מסאווראן: קראסנער רב, וכי כך, מתוך דחק גדול שכוח, יכולים לעבוד את ה' יתברך?! והרי דוד המלך עליו השלום אמר (תהלים ס"ו) 'כמו חבל ודשן תשבע נפשי, ושפתי רננות יחלל פי', דהיינו, כאשר יהודי סועד את לבו בערבו של יום ובביתו חם ונעים ונפשו שבעה, ביכלתו לעמוד בחצות הלילה ללמוד תורה הקדושה ולהלל את הבורא בשפתי רננות. ענה לו הרב מקראסנא: אני מפרש את המשך הפסוק (שם פסוק ו) 'אם זכרתיו על יצועי, באשמורות אהגה בך' - כאשר יהודי קורא קריאת שמע על מיטתו כדת, יכול הוא לעמוד באשמורות ולעבוד את ה'.

קיבל ממנו הרב הקדוש מסאווראן ברכת פרידה ובקש לצאת את ביתו. אמר לו הרב מקראסנא: מאוד רציתי לקיים מצות לוי, אך אני ערום ועריה המוקור גדול למאוד, וקשה עלי היציאה מביתי. השיב לו הרב הקדוש מסאווראן: 'נו, הרי הנכם אומרים 'אם זכרתיו על יצועי', שמספיקה השתדלות רוחנית בשביל לעבוד את ה'...' ואין להביא ממרכבת בגדים ומנעלים חמים עבור הרב מקראסנא, כדי שיוכל ללוותו.

כאשר הכניסום פנימה לביתו, אמר הרב מקראסנא: 'ואין אוכל לשוב לביתי? הלא אצטרך להחזירם?'

הרגיע אותו הרב הקדוש מסאווראן, כי ישלה את משמיו וקחתם מביתו, אך למעשה הורה להם להותיר את המעילים ברשותו של רבי ישעיה לייב.

בעת הפרדם איש מעל אחיו, אמר רבי משה לרב מקראסנא: 'ובכן, מה אתם אומרים, איזו דרך טובה יותר לעבודת ה'?' השיב לו: 'יתכן שהצדק נכבד, אך לעת זקנותי לא אשנה דרכי שהורגלתי בה!'

הרי לפנינו כוחה הגדול של קריאת שמע שעל המטה. כוחות הקדושה הטמונים באדם מתחזקים ומתגלים על ידה, עד כדי שבכחו להתגבר כארי ולהשיג קום בכל לילה לעבודת הבורא עד אור היום, כפי שמצינו אצל הרב מקראסנא, וכל זאת למרות זקנותו והפולגת, ואפילו כשאין לו אמצעי קיום בסיסיים כגון בגדים מחממים בתקופת החורף!

ביאר הגאון הקדוש רבי יעקב אביחצירא ז"ע בספרו 'פתוחי חותם' את הפסוק (במדבר כא יד) 'על כן יאמר בספר מלחמות ה', בו מצא רמז נפלא לקריאת שמע שעל המטה:

תבת 'כן' עולה בגימטריא כחשבון 'ליל', שהוא חצי הלילה הראשון, שבו שולטים הסטרא אחרא וכוחות הטמאה, לעומת חצי הלילה השני שנקרא 'לילה', תוספת האות ה"א רומזת לשכינה ואז אין שלטון לסטרא אחרא.

וזו הווננה 'על כן יאמר'; בתחלת הלילה, כשהאדם עולה על משכבו, עליו לומר את התיקון הראוי לזמן זה, ומהו התיקון? 'בספר' - התיבה מתחלקת לשניים: ב' ספר, ותבת 'ספר' עולה בגימטריא כחשבון 'שם', נמצא שיש ארז רמז לשני שמות, השם הראשון מכוון לתיבת 'שמע' שתחילתה: 'שם', והשם השני מכוון לתיבת 'שם' שב'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. בקריאת שמע אנו מייחדים את שמו יתברך, כלומר מעידים שהוא יתברך אחד ואין שום דבר בלתו. יחוד זה הוא תיקון גדול ועצום ופועל גדולות ונצורות הן באדם והן בכל מעשה הבריאה.

ועיקר היחוד נעשה בשני הפסוקים 'שמע ישראל' ו'ברוך שם', אלא שבפסוק הראשון מוזכר בפירוש ה' אחד, ואילו בפסוק השני היחוד נרמז בתיבת 'ועד', שמכוונת כנגד

תיבת 'אחד' - ד' כנגד ד'; ואות ע' מתחלפת באות ח', ששתיהן מאותיות הגרוניות - אחה"ע; ואות ו' מתחלפת באות א', ששתיהן מאותיות הנקוד - אהו"י.

על כך ממשיך הכתוב: 'מלחמת ה', שעל ידי שהאדם מייחד שני היחודים הללו, הוא עושה מלחמות ה' ומכרית את המקטרגים. יתירה מכך, הפליא רבי יעקב אביחצירא דברי חכמינו ז"ל (הגיה"ב): שכל העוסק בלילה בתורה, חוט של חסד משוך עליו ביום, וכאן הוא בא ומגלה לנו חידוש עצום: חוט של חסד נמשך על האדם על ידי השכמתו לעסוק בתורה אחר חצות, אך אין נשמתו מתפשטת בו ומאירה בו כראוי עד שיקרא קריאת שמע!

חוט של חסד הוא אמנם דבר נפלא מאד, המשכה של חן שממיו שהאדם מקבל מן השמים, אך אין זה ולא כלום כנגד התפשטות הנשמה בגוף והארתה, שעל ידי כך האדם נחשב 'ח' ודבוק בקונו, בהיות נשמתו מאירה בו, בעוד גופו הגשמי רק טפל לה ומקיים את יעורו כמשמש ומסיע לה.

ביאר רבי יעקב, שבקריאת שמע יש מאתים וארבעים ושמונה תבות, כנגד מאתים וארבעים ושמונה איברי האדם, וכל תיבה מכוננת כנגד איבר אחד, הרי שעל ידי קריאת שמע כל איברי הגוף מזודככים ונטהרים.

וכשם שיש בגוף האדם רמ"ח איברים, כך נשמתו מורכבת ממאתים וארבעים ושמונה איברים ורוחניים, ולכן כבד קריאת שמע נעשה תיקון נפלא שנשמת האדם והשלמותה. וממילא, על ידי תיקון הנשמה נשלמת גם קומת השכינה, כידוע שגם בשכינה יש כביכול מאתים וארבעים ושמונה איברים, ותיקונם תלוי בתיקון איברי הנשמה, המכוונים כנגדה. וכשהשכינה מתגדלת, שוב חוזרים אור והשפעה על הנשמה, המכוונת כנגדה.

בזה התברר לנו הנהגתו של הרב מקראסנא בקריאת שמע שעל המטה, כי על ידי שהצדיק מייחד ומכוון בכל כחו בקריאת שמע, מוזכר את איברי גופו ואף מבייר בעצמו את הארת נשמתו, ומגיע הוא לדביקות נשגבה בשכינה הקדושה, עד כדי שכל המניעות שמצד הגוף והגשמיות בטלות ומבוטלות ואין להן שום כח לעכבו כלל מדביקותו ועבודתו הנפלאה.

תפילה בכל יום על הפרנסה

הסיפור הבא אירע עם המוקבל הקדוש רבנו נתן נטע שפירא ז"ע בעל 'מגלה עמוקות', שהיה מחשובי חכמי המקובלים בתקופתו וכיהן כרב הקהילה בקראקוב. יום אחד הודיע הרב לאנשי הקהילה, שבכוונתו לעזוב את העיר מטעמים, הכמוסים עמו. ההודעה נעלה על בני הקהילה שהיו מקושרים מאד לרבה האהוב, כרעם ביום בהיר, כשהם משתדלים מאד לשכנעו לחזור בו, אך לשווא.

אך, כשהתקרב המועד שבו היה אמור לעזוב, הודיע להם לפתע הרב, לתדהמתם ולשמחתם, כי החליט להשאר, וזאת בעקבות מעשה שהיה, וכך סיפר:

גני אנשים באו אלי לדין תורה, האחד שני מופלג והשני תלמיד חכם גדול, אותו תלמיד חכם היה נוהג לצאת כל יום אל השוק ולעסוק במסחר במשך כמה שעות לצורך פרנסתו ופרנסת בני ביתו. יום אחד פנה אלוהי העשיר ואמר לו: 'אין זה מכבוד התורה, שתלמיד חכם משכמו ומעלה שכמותך יכלה את זמנו בשוק. מהיום אתן לך מילגה חודשית, ואתה תוכל

לשבת בנחת ולשקוד על התורה מתוך ההנחת העתה."

ואכן במשך חודשים מספר פירנס העשיר את התלמיד חכם, שלא מש מאהלה של תורה. אולם יום אחד, התייצב התלמיד חכם לפני העשיר והודיע לו, כי חפץ הוא לבטל את ההסכם!

במענה לתמיכה העשיר, הסביר התלמיד חכם ואמר: "מכבר נוהג הייתי לשאת עיני למרום ולהתחנן לפני בוראי על הפרנסה ועל הכלכלה. יום-יום מדי עמדי לצאת אל השוק הייתי מבקש ממנו יתברך כי יצליחני בעסקי, יזכני לפגוש את האנשים הנכונים, לקנות את הסחורה המובחרת בזול, ולהצליח למכרה ביוקר.

מפרט הייתי כל פרט ופרט מהעסקאות שהיו לפני ובקשתי מאת ה' כי ינחני בעצה טובה וישלח לי ברכה והצלחה. תפילתי זכה היתה, ויצאה מקירי בכונה ובהשתפכות הנפש, שכן בכל נימני נפשי חשתי עצמי תלוי בבורא יתברך, כמאמרו של דוד המלך עליו השלום (תהלים כג א-ב, קלא ב) 'הנה כעני עבדים אל יד אדוניכם כעני שפחה אל יד גברתה כן ענינו אל ה' אלהינו עד שיחננו... כגמל עלי אמו'.

ואילו מאז שהחל הגביר לפרנסני, אמנם יכולתי לשבת ולשקוד בנחת על דלתות התורה, אולם אותה הרגשה של תלות בבורא כבר לא היתה עמדי. מאז כבר לא היתה תפילתי בכונה ובהשתפכות הלב כאשר היתה מאז. ועל הקשר הזה עם בורא העולם איני מוכן לתור!

גם אם הדבר כרוך בעמל הגוף, בהתרוצצות והתעסקות במלאכת השוק, ואפילו על חשבון זמן הלימוד. שכן אותו קשר נפלא עם קוני הוא עיקר חיי ומשול לבי! העשיר, שמדת יראתו קדמה למדת עשרו וידע שהוא היה המרויח העיקרי מההסכם, לא היה מוכן לוותר מצידו על הזכות הגדולה שנפלה בחלקו לפרנס תלמיד חכם גדול שכזה, ועל כן טען: "הסכם הוא הסכם, ומחייב את שני הצדדים!"

המגלה עמוקות' סיים את דבר המעשה באמרו: "באותם רגעים ששטחו הללו את טבעותיהם, חזרתי בי מבוזתי והחלטתי להשאר בעיר ולשבת על כסא הרבנות בלב שלם! אם ישנם כאן אנשים כה חשובים ורמי מעלה, אינם יאה חלקי ומקומי!"

בספרו 'רב ייב' (תהלים יג ב) הביא הרב הקדוש רבי יעקב יוסף מאוסטריה ז"ע מה שמעו מאור שבעת הימים רבנו הבעל שם טוב הקדוש ז"ע, על הזכות הגדולה שנפלה בחלקו של העני, כי מחמת דחקו, עליו לבקש בכל יום על מזונותיו מאת הבורא יתברך, והרי הוא זוכה לדבר עם הבורא יתברך בכל יום כבן העומד לפני אביו.

בנוסף, את העני זוכר הבורא יתברך בכל יום ויום להזמין לו פרנסתו, ואילו לעשיר נתן מזונות ברווח גדול לזמן רב, ולעתים אף נתן לו בפעם אחת עשירות גדולה שתספיק לו למשך כל ימי חייו, ואינו צריך לבוא ולבקש כלל.

נמצא שהעניות אינה קלה אלא ברכה היא, ואילו העשירות אינה ברכה אלא קלה! יוצא מן הכלל הוא עשיר הניחן בדעת ישרה ושכל טוב, ויודע שגם כשיש לו מזונות, הלא אם חס ושלום לא יתן לו הקדוש ברוך הוא גוף בריא, לא יעיליו לו המזונות מאומה.

כחולה שיש לו שפע מזונות אך חסר הוא שיגים לאכלם, או שאינו מסוגל לעכל אותם כראוי ולהיות נוון מהם. ולכן עשיר שיש בו דעת מבקש שיתמידו מזונותיו כל הימים, וכן שיהיה בהם כח להחיותו, ושיהיה בו כח להיות נוון מהם

בבריאות ובנחת.

רעיון זה מצינו גם בדברי הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב ז"ע בספרו 'קדשת לוי' (ראש השנה ד"ה וכוה), ששאל על הידוע בתורת הקבלה, שבכל יום יורד מהשמים שפע רוחני חדש להחיות את העולם, ומדוע אין הקדוש ברוך הוא מוריד את השפע בעת אחת?

וביאר על פי המעשה המובא במסכת יומא (ע"ו), שתלמידיו של רבי שמעון בר יוחאי שאלוהו: מפני מה לא יורד להם לישראל בכל יום? מן פעם אחת בשנה, ולמה הוצרך לרדת בכל יום?

השיב להם: אמשול לכם משל, למה הדבר דומה? למלך שהיה לו בן יחיד שהיה חביב עליו ביותר. מדי שנה היה הבן בא בעת קבועה אל בית המלך, והמלך העניק לו ממון שיסיפיק לו לכל השנה.

אלא שבעבור זמן לא רב גברו געוגי המלך לבנו, ולא היה די לו בפעם יחידה זו שבה הם נפגשים, ולפיכך קבע שמעתה יהיה על הבן לבוא בכל יום אל היכל המלך, ויקבל מזונותיו דבר יום ביומו.

מלבד שעל ידי כך רואה המלך את בנו בכל יום, כעת גם הבן לא יסיח דעתו מאביו ויחלה עליו בטחונה בתמידות, שהרי כל ארוחתו שלו תלויה בחסדי אביו.

על כן נתן השם יתברך שפע בכל יום מחדש, מחמת אהבתו ורצונו להשתעשע עם ישראל בניו בכל יום, ולקבל מהם תענוג כאב מבנו. ועוד זאת, כדי שדעו שאנו צריכים אליו תמיד, ולא נסיח דעתנו ממנו יתברך בכל יום ובכל עת ובכל שעה.

על הפסוק 'ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף ושים אותו על גס והיה כל השדוך וראה אתו וחי', פירש רבינו האור החיים הקדוש ז"ע"א שהבטתם לנחש תרמוזו לשבעה דברים, והרביעי שבהם הוא: להעירם בתשובה על מה שהתרעמו למה הביאם ה' דרך המדבר שאין שם סיפוק ולא היבאם דרך מקום אשר רגיל היות שם בר ולחם.

כי ה' חפץ שעניניהם יהיו תלויות לאלהים וישב בשמים על מחיתם ועל כל צורכיהם באין מבטח וזולתו, מהטעם עצמו שלא הסייר הנחשים והניחם לנושכם והיו מתרפאים כשיסתכלו כלפי מעלה לאביהם שבשמים, והוא מאמרם ז"ל (ר"ה טז), אלא שלא פירשו הערה שבהדרגה היא תשובה לדברי לשון הרע שדיברו למה הביאם אל המדבר, שה' חפץ בזה כדי שיהיה ליבם תמיד באין הפסק קרוב לה' כבן המצפה לשלחן אביו ערב ובוקר ובכל עת וזמן, ואם היה מביאם דרך ישר לא היתה להם הדביקות בתמידות כשיהיה מזונם לפנייהם סיפוקם, ומה מאוד יסובך דבר זה הרחקת הלב מהכרת השגחת הבורא ויראת רוממותו.

ובפירושונו על האור החיים הקדוש כתבנו לבאר, שעל כן העירם ה' לדבר זה על ידי שיביטו בנחשים, על פי המובא ביומא (ע"ה), תניא, אמר רבי יוסי בוא וראה שלא כמידת הקדוש ברוך הוא מידת בשר ודם, מידת בשר ודם מקניט את חבריו יורד עמו לחייו, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, קילל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה מזונותיו עמו.

והקשה בשם משמואל (ויקרא תרע"ד) בשם הרה"ק רבי יצחק מוואראק ז"ע, אם כן מה היא קללת הנחש בכך. ותיירץ שהקלה היא בכך שאינו צריך לישא עיניו השמימה בתפילה.

וזאת רצה להזכירם בהסתכלם על הנחש, שהשי"ת רוצה שישאו עיניהם אליו בתפילה דבר יום ביומו.

תפילה

פנינים וצרכניות בעניני עבודה שגלגל זו תפילה

דיבור מעורר כוונה

כמה חביבה היא התפילה לפני הבורא יתברך, וכמה כח יש בה לחולל ניסים ונפלאות, ובפרט כאשר היא נאמרת בכל פה ובכוונה רבה.

עד כמה יש להקפיד להוציא את המילים ולבטאן בשפתים, כשאנינה נותרת בלב בלבד, נלמד מפירושו של הרב הקדוש רבי אליעזר מטארניגרוד ז"ע, בספרו 'עם מגדים', על הפסוקים הפותחים את פרשת חוקת: 'וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר. זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל' (במדבר ט ב-א).

הקשה בעל ה'נעם מגדים', מדוע נכתבה המילה 'לאמר' פעם נוספת בפסוק השני?

וביאר, כי ישנם התוהים מפני מה צריך האדם להוציא את מלות התפילה בשפתיו, הרי ה' יראה ללבב והעיקר לפניו היא כוונת הלב, ומן הראוי היה שהאדם יוכל להתפלל במחשבה בלבד, בלי אומר ובלו דברים.

ואמנם, לאנשים פשוטים יש צורך להוציא את המילים מפיהם כדי לעורר את כוונת הלב, אך, הצדיקים והחסידים שמכוונים בתפלתם ללא דיבור, מדוע עליהם לבטא את המילים גם בשפתים ולא די שיתפללו בלב?

הסבר לדבר, נשמע מפי רבנו האר"י הקדוש, כי על הצדיקים להשמיע קולם בתפילתם, על מנת לעורר לב השומעים, ויבואו גם הם לכוון את ליבם כראוי.

לאור דברי האר"י הקדוש, הסביר בעל ה'נעם מגדים' את כפילותה של המילה 'לאמר' המיותרת בפסוק, כי משה ואהרן הם הצדיקים שיכולים באמת לכוון לבם כראוי גם בלי להוציא את המילים בפיהם, ועבורם, אכן אין צורך באמירת המילים.

וכך יבאר הפסוק 'וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר' - האמירה והדיבור בתפילה הרי הם בגדר 'זאת חקת התורה' עבור משה ואהרן, כחוק בכל טעם וסיבה, שהרי אין להם צורך בכל אולם עבור בני ישראל יש צורך באמירת המילים של משה ואהרן הצדיקים, והוא מה שנאמר 'לאמר דבר אל בני ישראל' - האמירה והדיבור בתפילתם של משה ואהרן, הם לצורך בני ישראל, כי על ידי שישמעו את תפילתם של משה ואהרן, יתעוררו לכוון ליבם בתפילה גם כן.

עמוד צלותהן דישאל

יפה כוחו של כהן תלמיד חכם, וכן כל העוסק בתורה, להעלות התפילות על ידי ורתו. כך מצאנו בתורתו של הרב הקדוש רבי יצחק אייזיק מספינקא ז"ע בספרו 'חקל יצחק' (פר' אמור).

ראה נפלאה הביא לכן, מדברי תרגום יונתן בן עזיאל ותרגום ירושלמי בפרשת חקת (במדבר כ טו), כי משה רבנו הספיד את אהרן ואמר 'צר לי עליך אחי אהרן, עמוד התפילה של ישראל'. שאל בעל חקל יצחק, מדוע קרא בתואר 'עמוד

התפילה דוקא?

וביאר על פי הכתוב (שם כא ז) 'עלי באר ענו לה', שלימוד התורה הקדושה מעלה את התפילות לפני כסא כבודו יתברך שמו, ועל כן לומדים קודם התפילה, כדי שהתורה הקדושה תעלה התפילה.

וכן יסד בעל האקדמות: 'צבי וחמדי ורגיג דילאון בלעותא, צלותהון בכך מקבל והניא בעותא', שתרגומו: רוצה ה' וחומד וחושק שיתגיעו בתורה, ותפילתם לכן מקבל ומועילות בקשותיהן.

הבאר היא התורה הקדושה, כמו שנאמר (ש"ה ט ד טו) 'באר מים חיים'.

וזה פירוש הכתוב 'עלי באר' - התורה שנמשלה לבאר תעלה את 'ענו לה' שתרגומו: 'שבחו לה', היינו התפילה.

ולכן אהרן הכהן שעליו נאמר (מלאכי ב ז) 'שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, בכח התורה שלמד, העלה תפילות ישראל לפני הקדוש ברוך הוא. לפיכך קראו משה: 'עמוד התפילה של ישראל', שהוא העלה תפילותיהן.

המשלים הנשכחים

יחד עם כל האמור, לימודנו רבותינו צדיקי עולם כי מוטל על האדם להתייגע בעצמו בעבודה בהשתדלות מיוחדת כדי שהתפילות יתקבלו.

וכמו שמצינו אודות תפילות יום הדין, מדברי הרב הקדוש רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה ז"ע ('תולדות יעקב יוסף' פר' אמור), שבאר זאת על פי משל ששמע ממורו ורבו, הבעל שם טוב הקדוש.

במדינה אחת היה בין אנשי הצבא איש חיל וגבור מאוד.

ענק היה האיש בקומתו וחזק מאוד, והיה מומחה בשימוש בכלי נשק. כה רבה היתה גבורתו, עד שאנשי העיר לא ראו צורך להכשיר לוחמים נוספים, מרוב בטחונם בו. ואכן, הלה לא הכזיב, ובכמה מלחמות שבאו עליהם יצא הוא בראשם, ואיש מהאויבים לא עמד בפני כחו העצום.

פעם אחת נתחכמו האויבים, ושלחו מרגלים אשר במבצע מתחכם נגבו את כל כלי יזנו של אותו גיבור. וממילא, באותה מלחמה נפל הוא וכל העם אשר בטחו בו יחד עמו נלכדו.

בזה, ביאר רבי יעקב יוסף את הכתוב 'אשרי העם יודעי תרועה' (תהלים פט טז), שכאשר בני העם אינם סומכין על הגיבור שבתוכם, אלא הם עצמם יודעי תרועת המלחמה ודרכיה, ויודעים כיצד להתפלל בכוונה ולעורר רחמים ביום הדין, מתקיים בהם המשך הכתוב 'באור פניך יהלכון', שהולכים הם בכחות עצמם לקראת המלך.

ובספרו 'בן פורת יוסף' (פר' תולדות) הביא רבי יעקב יוסף משל נוסף בענין זה, מהמדרש פרשת וישלח (ב"ר עה ז):

פעם אחת כעס האריה מלך החיות על נתיניו.

נתייעצו ביניהם בעלי החיים המפחדים מי תהיה החיה האמיצה והחכמה שתלך לפי פייס את המלך. למרבה הצער, אף

אחד לא היה מוכן להתנדב למשימה המסוכנת, ובאו במבוכה כי לא היו יודעים מה לעשות.

לבסוף קם השועל ואמר: "אני אלך עמכם לפייס את המלך, יודע אני שלש מאות משלים, וכשאספר אותם למלך, יתענג מדברי החכמה וכך תנוח דעתו וישבו מזעפרו."

שמחו כולם והלכו עמו ללוותו בדרכו אל המלך.

אולם באמצע הדרך נעצר לפתע השועל, ובסבר פנים רציני אמר לכל הסובבים: "אולי לא כדאי בכלל ללכת! כעת שמתי לב שבתוך כדי המסע שכחתי חצי מהמשלים שידעתי..."

הצטערו כולם לשמע הבשורה, אך מיד התעוררו ואף עודדו את רוחו של השועל באמרו אליו: "לא נורא! גם מאה ותמישים משלים הם כמות יפה מאד, ותוכל לפייס את המלך."

המשיכו בדרכם, אולם לא עבר זמן רב ושוב הוא נעצר, וכשפניו רעות ומכורכות אמר להם: "אני מצטער מאד, כנראה הפחד והמתח השפיעו עלי לרעה, כי בינתיים הספקתי לשכוח משלים נוספים, ובקושי אני זוכר כמה אחדים בודדים בלבד..."

כששמעו את דבריו פגה רוחם, אך מאחר שביריה אחרת לא מצאו, וכבר עשו עד שם דרך ארוכה, השיבו לו ואמרו: "נו, גם משל המלך..."

המשיכו בדרכם והגיעו עד לחצר גנת המלך, שם נתקבלו על ידי המשמר המלכותי וזכו לליווי עד מקום מושבו של המלך.

או אז גילה להם השועל, שכבר שכח הכל... ואין להם תקנה אחרת אלא שכל אחד ישתדל בעצמו לפייס את המלך לפי כחו ודעתו!

כאלו הרב הקדוש מפולנאה: מה היתה כוונתו של השועל? בתחילה מה סבר ולבסוף מה סבר? אם לא ידע שום מדוע היה מגלה זאת מראש, ואם ידע, מדוע לא פייס בעצמו את המלך?

אלא, מסביר רבי יעקב יוסף, השועל שהוא פקח שבחיות, היתה כוונתו שיכנעו כלם מפני המלך וילכו לפייסו. אלא שלולא היה אומר להם שיש לו במה לפייס, לא היו הולכים כלל אל המלך, מחמת האימה והמורא שיש להם מפניו.

כאשר היו בדרכם, ראה כי גס ליבם, מפאת ששמו בטחונם בשועל ובמשליו, ואז גילה להם ששכח חלק מהמשלים. כעת ירד מעט בטחונם בו, עד שתזרז והודיעם ששכח הכל, או אז נשבר לבם בהבינם שאין להם על מי לסמוך שיוכל לפייס המלך, ועל ידי הכנעה זו ראו כל אחד להשתדל בעצמו לפייס את המלך.

המשך בעל ה'תולדות יעקב יוסף' והביא משל ששמע ממורו ורבו הבעל שם טוב הקדוש:

היו פעם שני מלכים שנלחמו זה בזה. לאחד מהם היתה יחידת צבא מיוחדת ומובחרת עם חיילים מאומנים מאוד

המצוידים בכלי הנשק החדשים ביותר, ואילו למלך השני לא היו לוחמים כאלו ואף לא כלי נשק ברמה כזו.

מה עשה המלך השני? כנס את כל אנשי הצבא ואמר להם: "ידעו לכם, לנו אין יחידה מובחרת כמו שיש לאויבים. אבל חילינו מרובים בכמותם, ורוח לחימתנו איתנה יותר מהם. לפיכך, אל תשימו מבטחכם ביחידה כזו או אחרת, או בנשק החדש שברשותם, אלא תדעו כי אצלנו כולם הם יחידה נבחרת ומובחרת, ויראה כל אחד בעצמו כאילו כל נצחון המלחמה תלוי אך ורק בו..."

ואכן, מתוך הכרה זו נלחמו כל החילים בעוז ובגבורה עד שעלה בידם להביס את כל אויביהם ולהגיע אל הנצחון השלם! במסילה זו עלה ובא רבי יעקב יוסף לבאר את דברי חמנינו במסכת יומא (עא). על הפסוק (משלי ח ד) 'אליכם אישים אקרא' "אלו תלמידי חכמים שדומין לנשים, ועושין גבורה כאנשים".

תלמידי החכמים ראשי הדור קרויים 'אישים', כדרך שמצינו במשנה (יומא פ"א מ"א) 'אישי כהן גדול', ולמרות שהם בעלי כח ועושים גבורה כאנשים, בכל זאת עושים עצמם בפני העולם כאילו הם דומים לנשים והינם תשושי כח.

וכל זאת, כפי המבואר, על מנת שלא יסמכו וישימו עליהם את מבטחם. וזהו תכלית השלמות.

וכך מצינו אודות היום הקדוש בשנה, הוא יום הכיפורים, שבו המתפלל בכוונה זוכה להעלות התפילות הפגומות של כל השנה.

ומבואר בדברי הרב הקדוש רבי יוסף מסאטנוב ז"ע, מתלמידי הבעל שם טוב, בספרו 'גני יוסף' (ה"ב, ליום הכפורים עמ' רנד), כי יש כמה עבירות שמגדים עליהם ברקיע ואותם האנשים נעשו נזופים לשמים, וממילא אין התפילות שלהם עולות למעלה.

ולכן בפרוס החג הקדוש אנו מתיריים אותם בתפילת כל נדרי, כדי שתפילתם תוכל לעלות ולהתקבל בשמים.

ועל מנת שיוכלו אותן התפילות לעלות, אמר הרב הקדוש מסאטנוב, העיקר הוא להתחנן על גאולתנו ועל פדות נפשנו, כי מצינו שהקדוש ברוך הוא אמר (ב"ר עה): "אוי לי שנשבעתי על הגלות, ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי".

אם כן עכשיו אנו מבקשים שיתיר את השבועה, ולכן אומרים 'עשה למען שיכיתך', 'עשה למוענך' אם לא למענך, ומבקשים למען שמו יתברך והשכינה הקדושה שנמצאים במאסר וגלות.

וכמו כן אנו מתפללים על פדיון נפשנו, ותפילות אלו מועילות גם בעבור התפילות שעד כה לא היתה להן עליה והיו אסורות ביד מלאכים הממונים להחיותן בשבי.

כך, אותן התפילות המעורבות במחשבות זרות, כח השנה הן מסורות בשבי ביד הממונים, עד שיתעורר האדם ומתפלל תפלה הגונה, ואז מעלה התפילות הפסולות למעלה.

שישיבוהו לביתו. אונקלוס בחכמתו פעל להסביר לכל אותם חילים את טיבם ומעלתם של בני ישראל, עד שהתגיירו כולם, ונואש הקיסר מלשלוח אחריו.

על אחר שגילינו את המחוק הגדול שעשה אונקלוס, מביתם של אצילים ורוזני ארץ עד שהכניע עצמו תחת כנפי השכינה ודבק בבני ישראל, נבין מדוע היתה חשיבות מיוחדת בכל הדורות לתרגום שנתקן על ידו, וקדושה מיוחדת יחסה לו, עד שנתקן לאמרו בכל שבוע יחד עם פסוקי התורה.

השכל והדע אתו

דברים נפלאים כתב בהקדמת ספר החנוך לבאר טעם אמירת שנים מקרא ואחד תרגום: אחת המצוות העקרויות והחשובות היא מצות לימוד התורה, באמצעותה יוכל האדם לדעת את הדרך ילך בה, מה עליו לעשות וכיצד יתנהג.

מסיבה זו קבעו חכמים לקרוא בציבור בכל שבת פרשה מפרשיות התורה, כדי לעורר את לבבות השומעים על דברי התורה והמצוות, עד שכחלוף שנה יסיימו לקרוא את כל התורה כולה.

לכן אף קבעו חכמים לקרוא בציבור בכל שבת פרשה שנים מקרא ואחד תרגום מלבד הקריאה בציבור, כיון שבהיות האדם בביתו יוכל להשכיל ולהתבונן בפסוקים ולהבין את המצווה עליו בקיום המצוות.

כעין זה הסביר רבנו מרדכי יפה בעל ה'לבוש' (סי' רפה ס"א וס"ב), שטעם המנהג הוא כדי שכל אחד מישראל יקרא את התורה כולה בכל שנה ויהיה בקי בנאמר בה, וכך כתב גם בעל 'תרומת הדשן' (חלק א' סי' כג).

ונראה לבאר, על פי מה שפירש הגאון רבנו משה סופר בעל 'חתם סופר' (שו"ת אה"ע"י סי' קט) את טעם קריאת פרשת זכור בכל שנה, שהיות שזמן שכחה הוא שנים שש חודש, כמובא במסכת ברכות (נח: וברש"י שם ד"ה כלי אובי) שדבר שאדם לא ראה או שמע במשך שנה שלימה נשכח ממנו, לכן יש לקרוא את הפסוקים המצויים לזכור מעשה עמלק בכל שנה ושנה כדי שלא ישתכח, כי האיש החפץ אמרה 'לא תשכח'. מסבה זו צריך האדם לשנן את פסוקי התורה בכל שנה מחדש כדי שלא ישתכחו דברי התורה ממנו, כפי שאנו מצויים בתורה 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך' (דברים ד ט), ורבנו הרמב"ם נקט להלכה (הלכות תלמוד תורה) שיש איסור לשכוח את התורה.

ובספר 'התורה והחיים' (חלק א' עמ' 75) נתן טעם לכפילות הקריאה, שמרוב חביבות התורה אצל בני ישראל נהגו החכמים לקרוא ופרשה בביתם בכל שבוע, ולכן קוראים המקרא פעמיים, כיון שדבר החביב על האדם חפץ בו פעם נוספת, והתרגום מטרות להסביר לנשים שאינן מבינות את המקרא. בלשון השגורה בפה.ן, שרשם של דברים אלה נוכל למצוא בדברי רבנו הראב"ה (ה"א ברכות כג), שכתב שהטעם לנשים מקרא הוא להודיע את חשיבות המקרא, והתרגום כדי לפרש הפסוקים לעמי הארץ.

אודיאן תליא

טעם לקריאת הפרשה באופן של שנים מקרא ואחד תרגום דוקא, ביאר באופן נפלא רבנו המהר"ל מפראג בספרו 'נתיבות עולם' (נתיב העבודה פ"א), וכן הביא לפרש רבי משה מת בספרו 'מטה משה' (דיני שבת אות תסד):

חכמינו ז"ל אמרו (חגיגה ו'), ששלש פעמים נאמרה התורה לבני ישראל: בתחילה נתנה בהר סיני, ונשנית באהל מועד ופעם שלישית בערבות מואב.

אך בשונה משתי הפעמים הראשונות, בהן נאמרו הפסוקים כפי שהם, בפעם השלישית

ביאר משה את הנאמר בתורה לבני ישראל, כפי שכתוב בתחילת ספר דברים 'הואיל משה באר את התורה האת' (דברים א ה). בכך יעלה יפה להבין, מדוע קריאת הפרשה נאמרת על ידינו בפעם השלישית על פי התרגום; כנגד הפעם השלישית שבה ביאר משה את התורה לבני ישראל, שהלא אף התרגום נתקן כדי לבאר ולפרש את פסוקי התורה בשפה המובנת לכל העם.

הגאון רבי יחיאל מיכל הלוי עפשטיין מצטט בספרו 'ערוך השלחן' (סי' רפה ס"ד) את דברי המדרש (ילקוט איוב כח), שכל דבר ודבר מהתורה שהיה הקדוש ברוך הוא אומר למשה ברבו, היה אומר שתי פעמים בלבד, כביכול, ולאחר מכן היה אומר למשה. לכן גם אנו בקריאת הפרשה משלשים את אמירתה שלש פעמים.

ולדעת המקובלים, ענין גדול יש בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, שבזה זוכה האדם להמשיך על נפשו את אור השבת בנפש, ברוח ובגשמה, וכשיקדים לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום לפני כניסת השבת, יהיה מוכן לקבל את נועם שבת המלכה ולהתענג מזויה באופן הנעלה ביותר.

שנת היים

בדורנו, מרבים האנשים לתור אחר סגולות שונות, לזכות על ידן לברכה וישועה בכל עניניהם, וככל שנוקפים הימים והזמן חולף צצות סגולות חדשות ורבות, מהן אשר מקורן לוט בערפל ושרשן אינו ידוע.

אמנם, נאמנים עלינו דברי חכמינו ז"ל, שתלו את סגולת החיים בדברים מסוימים כפי שקבלו לנכון, בכח תורתם וצדקותם.

כפי שהובא בתחילה, על מנהג אמירת שנים מקרא ואחד תרגום, אמרו חכמינו במסכת ברכות (ה:): שהמשלום פרישתי עם הציבור 'מאריכין לו ימיו ושבתי', ומי האיש החפץ ימים לא יסור ממנהגו לקרוא בכל שבוע את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום.

רבנו יעקב אשך 'בעל הטורים', מצא בפירושו לתורה רמז לדברי חכמינו בפסוק הראשון של ספר שמות (א' א): 'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו'.

המילים 'ואלה שמות בני ישראל' הן ראשי תבות: 'ואדם אשר לומד הסדר, שנים מקרא ואחד תרגום, בקול נעים ישיר, יחיה שנים רבות ארוכים לעולם'.

ובספרו 'מטה יהודה' (סי' רפה) רמז הגאון רבי יהודה עייאש סגולה זו בפסוק (ויקרא י"ב) 'מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויקרא מאלהיך אני ה': ראשי התיבות של המילים 'מפני שיבה תקום והדרת' מרכיבים את המלה 'שמות', שהיא ראשי תבות של 'שנים מקרא ואחד תרגום', והורות שהקורא שנים מקרא ואחד תרגום, יזכה לעטרת שיבה ומאריכין לו ימיו ושבתי, כסיום הפסוק 'והדרת פני זקן'.

לחכימא ברמיזא

סיפור מעניין בהקשר לרמז שנים מקרא ואחד תרגום במלה 'שמות', מספר על רבנו החיד"א, רבי חיים יוסף דוד אזולאי:

ידוע כי רבנו החיד"א הסתובב בארצות רבות על פני תבל במסגרת מסעותיו, ואף כתב ספר שלם בשם 'מעגל טוב' בו גולל את כל המאורעות שקרו עמו במסעותיו.

באחת מנסיעותיו לאיטליה, נסע יחד עמו סוחר יהודי אשר הביא בכליו גבינות מיוחדות וטעמויות בכמות מרובה, במטרה למכרן באיטליה ולהרויח מהן ממון הרבה. כאשר הבחין כי עמו נוסע רבן של ישראל, פנה אליו בבקשה שיאיל להפקיד בידו 'כתב הכשר' על הגבינות, בידוע כי שם רבנו נכבד ונערץ בכל

תפוצות ישראל, ואם יזכה וסחורתו תעטר בכשרות שכזו, יוכל למכרה בבטחה ובקלות. אולם רבנו, שלא השגיח על הכנת הגבינות ועל יצורן, חשש שמא דבר אסור יש בהן, כי מי יעיד שנעשו כהלכה? ולא הסכים לתת הכשר לגבינות שבדי הסוחר.

אותו סוחר שלא היה ירא שמים, ניסה לפתות את רבנו ברצי כסף, ופעל לשכנעו בדברי חלקות וגם בתקיפות, וכאשר לא עלתה בידו, לא היסס, ושכר כמה בריונים מן הגוים אשר בספינה, שיתנפלו על רבנו באמצע הלילה ויאיימו עליו שאם לא יעשה כרצון היהודי ויתן תעודת הכשר לגבינות, ירצחוהו נפש וישליכוהו אל הים.

היה זה פיקוח נפש גמור, ומשום כך הוכרח רבנו לעשות כרצון הסוחר השפל, ולכתוב לו את התעודה המבוקשת. מה עשה? כתב לו מכתב בלשון זו:

"הנני להעיד כי הגבינה אשר מוכר איש פלוני כשרה היא. הכותב ביום פלוני לסדר 'וככה תאכלו אתו מתנייכם חגרים' בספר שמו"ת".

כך, שכתבת 'שמו"ת' חלוקה בגרשים, הטביע רבנו על גבי המכתב את חתימתו המפורסמת, ומסר את התעודה לסוחר.

כאשר הגיעו לאיטליה, פנה הסוחר לשכונות היהודים, ופרסם כי יש בידו גבינה כשרה למאדרין מן המהדרין, וכתב הכשר בידו מהרב הנערץ החיד"א, המפורסם לאיש גאון וקדוש בכל תפוצות ישראל.

שמעו זאת האנשים וחפצו לרכוש גבינות מסחורתו, אך כדי להיות בטוחים הביאוהו אל רב העיר שיבדוק אם אכן אמת בפיו.

נכנס הסוחר אל רב העיר, שביקש לראות את תעודת המסורת אשר הצהיר עליה והתפאר בה. הביט הרב בנכתב, עבר בעיניו על כל תיבה ותיבה, וראה כי אכן כתב ידו של החיד"א הוא זה, ללא שום פקפוק.

אולם דבר מה טרד את מנוחתו. הוא הרגיש שמשוהו אינו כשרה במכתב. לאחר דקות של התבוננות הבין מפני מה לא נחה דעתו: מדוע הוצרך החיד"א לכתוב שהפסוק 'מתנייכם חגרים' בספר 'שמות' הוא כתוב? הרי ידוע ללך שפסוק זה כתוב בפרשת בא (שמות יב א) בענין קרבן פסח, ופרשה זו בספר שמות היא? וביורתו התפלא, מדוע נכתבה תבת 'שמו"ת' עם מרכאות, כביכול ראשי תבות יש כאן?

לפתע, נזכר הרב ברמזו הידוע, שהמילה 'שמות' היא ראשי תיבות 'שנים מקרא ואחד תרגום', והבין שבדואי לא לחינם הכניס החיד"א רמז זה במכתב.

נטל הרב את החומש לידו, התבונן בתרגום על תיבות 'מתנייכם חגרים', ומצא שתרגם אונקלוס 'חריציון יהון אסירין', היות שבשפה הארמית 'מתנייכם' הם 'חריציון', ו'חגורים' תרגומו אולם תיבות אלו משמעות נוספת יש להן, כי חתיכות הגבינה גם הן נקראות 'חריצים' - חריצי גבינה, כפי הכתוב 'את עשרת חריצי החלב' (שמואל א' י ז), אלו הן הגבינות העשויות כחריצים. ותיבת 'אסירין' יש לפרשה מלשון אסור. אם כך, שמא התכוון החיד"א לרמז שחריצי הגבינה יהיו אסורים במאכל.

מיד צוה הרב על משמשיו שילאו את הסוחר ויניחוהו במאסר, ואחר שיסורו והקריחו הודה על האמת, שהוציא את כתב הכשר בדרכי רמייה והגבינה אינה כשרה.

כך הצליח רבנו החיד"א למלט עצמו בחכמתו, ולמנוע מכשול, שלא תצא תקלה מתחת ידו, והקדוש ברוך הוא שאינו מביא תקלה לידן של צדיקים היה בעזרו, שיקלוט רב העיר את הרמז ויאסור את הגבינות באכילה.

ואם לא התפלל תפילה הגונה, אזי ממתין למנוחה עד יום הכפורים, וכשיתפלל אז כהגון, אזי גם התפילות הפסולות של כל השנה עולות למעלה.

ומן מצינו לגבי חדש ניסן, שהוא זמן המסוגל להעלות התפילות, וכמו שגילה לנו הרב הקדוש רבי דוד יצחק אייזיק מסקאליע זי"ע, שדקדק 'חכימא ברמיזא' פרשת החודש אות יד) בפסוק (באשית כו כב) 'הקל קול יעקב', בו נכתבה תבת 'הקל' חסרה, בלא ו'. מדוע?

וביאר, שזאת משום שתפילה בקול מלא ובשלמות של הצדיק, יכולה להעלות תפילות של אלו שהם בחינת 'קל', שלא כיוונו בה כראוי.

ויסוגלה מיוחדת להעלות התפילות ישנה בחודש ניסן, כמובא בספר 'יצירה' (הובא בספה"ק 'בני יששכר' מאמרי ניסן מאמר א אות ה), כי עשר ספירות עליונות ברא הקדוש ברוך הוא, ובהן הוא מנהיג את העולם.

הספירות התחתונה מכולן היא ספירת המלכות, שדרכה מושפע כל השפע להחיות את העולם, וספירה זו שיכת לענין הפה והדיבור.

אותיות שם הוי"ה ברוך הוא רומזות לספירות העליונות. אות ה' האחרונה שבשם הוי"ה ברוך הוא היא כנגד ספירת המלכות, והיא כנגד חדש ניסן, נמצא שחדש ניסן ענינו דבור מתוקן.

גם רחל אמנו שייכת לספירת המלכות. נמצא אפוא כי ספירת המלכות ענינה תפילה, כפי שמצינו ברחל שהיו עיניה רכות מרוב תפילות שהתפללה, וכן נאמר בה (ירמיה לא לד): 'רחל נבכה על בניה'.

ולפיכך, מסיק הרב מסקאליע, שחדש ניסן שהוא בחינת פה מתוקן, מסוגל להעלות התפילות של כל ימות השנה שלא התפללו אותן כהגון וכראוי.

ולכן נאמר (שמות יב ב) על חדש זה 'החדש הזה לכם ראש חדשים'. 'החדש' אותיות 'חדש ה', כי חדש זה הוא בבחינת אות ה', מלכות, פה. 'ליכם ראש חודשים' נוטריקון רחל, בחינת דיבור ותפילה. והוא ראשון לחדשי השנה, כי ביכולתו להעלות התפילות של שאר החדשים.

בדומה לכך מצאנו בשבת חזון, שיש בה סגולה זו. כך כתב הגאון רבי שמואל מרדכי כהן שבדון - המהרש"ם מברז'אן זי"ע (תכלת מרדכי) ח"ב תהלים קטו ד"ה אהבת), בשם הרב הקדוש רבי אורי מסטרליסק זי"ע, שבשבת חזון צריך להזהר להתפלל בכונה, כי התפילות שביום זה מעלות את התפילות של כל השנה.

מכתלי בית ההוראה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות
מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"
בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

סיר לבישול איטי

פלטת של שבת

כיום משתמשים 'בפלטת של שבת' כדי למנוע 'איסור שהייה', שורש ההיתר בפלטת של שבת מצד שעצם הבחירה להעביר את המאכלים לפלטת שאינה 'דרך בישול' מורה שרצון המניח למעט את האש, וזה ממש כמו מעשה הגריפה והקטימה של הגחלים. ונוסף הרי אין בפלטת כפתורים לקביעת דרגות חום שונות ואין אפשרות לחיתוי. וכמבואר באגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד, בישול ס"ק לה) ובשמירת שבת כהלכתה (פ"א הערה פג) בשם הגר"ש"ז אויערבאך, וכן דעת רוב הפוסקים.

ואמנם דעת החזון איש (ארחות רבינו ח"א עמ' קצו) והגר"ש אלישיב (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק ב ס"ק י) שחז"ל התירו דווקא על ידי פעולה של גריפה וקטימה של האש, ולא באופנים אחרים אפילו בשיסודם מונח גם כן המעטה של חום האש.

ולדעת הגר"ש אלישיב כדי לקטום את אש הפלטה יש להניח על גביה ניר אלומיניום [מעט עבה] שימעיט מעט בחום הפלטה ורק בזה נחשב כגרוף וקטום. ודעת החזון איש (או"ח פרק לו ס"ק יא) לגבי אש רגילה שהנחת פלטה מתכת אינה מספיק ניכרת כשינוי שדרך לבשל כך, וגם אינה ממעטת מספיק בחום האש כדי להיחשב כגריפה וקטימה, והאחרונים דנו בשיטתו מה יהיה דין פלטה של שבת שאין דרך לבשל בה, וכבר מתחילה חומה מועט שמא יהיה די בכיסוייה בניר אלומיניום עבה שממעיט עוד בחום הפלטה ולגמרי אין דרך לבשל כך. (ארחות רבינו ח"א עמ' קב, חוט שני שבת סי' רנג סק"ו, ועוד).

איסור שהייה בסיר לבישול איטי

גם לדעת רוב הפוסקים שהתירו שימוש בפלטת של שבת אין להתיר שימוש בסיר לבישול איטי, שהרי כל טעם ההיתר בפלטת מצד שעצם מה שמניח על גבי המשך בעמ"ב

בשנים האחרונות נפוץ סיר לבישול איטי (cooker-slow). מדובר בסיר מכווד (בד"כ עשוי חרס) הראוי להגשה לשולחן. הסיר מתחמם כל השבת בתוך סיר חיצוני חשמלי, העוטף אותו מכל עבר, פרט למכסה.

הסיר מורכב משני חלקים: א. כלי קבול מחרס שעליו מונח מכסה ובתוכו מכניסים את התבשיל. ב. מכשיר חימום שבתוכו מכניסים את כלי החרס, ויש בו דרגות שונות של חום שאפשר לכוון אותם לפי הצורך. מכשיר החימום מקיף את כלי החרס בכל היקפו ובכל משך גובהו, אך לא מכסה עליו גם מלמעלה כדי שיהיה אפשר להוציא ולהכניס אל תוך הסיר הפנימי בקלות, וכלי החרס מונח בתוכו בסמוך מאד לדפנותיו. האם מותר לבשל בו חיש לחיטוב שבת קודש, באופן שהסיר מתחמם בתוך הסיר החיצוני כל השבת, או שיש לחשוב לאיסור בישול והטמנה?
תשובה:

איסור שהייה

כאשר מניחים את המאכל מערב שבת בתוך הסיר לבישול איטי, כמובן שאין מלאכת מבשל שהרי עשה כל מלאכתו מערב שבת, אלא שחז"ל אסרו להשהות מערב שבת דבר מאכל על הכירה כדי שתתבשל בשבת, ואפילו שאינו עושה כל מלאכה בשבת, לפי שיש חשש שמא יבוא לחתות בגחלים כדי לזרז את הבישול בשבת, ואיסור זה נקרא 'איסור שהייה'. כדי להתיר להשהות דבר מאכל על גבי הכירה מערב שבת, צריכים שהאש של הכירה תהיה גרופה (-שיגרוף את הגחלים) וקטומה (-שיכסה את מעט הגחלים שנותרו באפר), דכיון שגרפו את רוב הגחלים שוב אין כל כך חשש חיתוי, וכיון שטרחו במעשה לקטום ולהקטין את חום האש בוודאי יזכרו שלא לחתות באש לחזור ולהגדילה.

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

חולה סוכרת שנאלץ לאכול באמצע שמונה עשרה

חולה סוכרת הסובל לעיתים מירידה חדה ברמת הסוכר בדם, ועל פי הוראת רופא עליו לאכול או לשתות באופן מיידי כאשר הוא חש בתסמינים המעידים על כך. אירע שבאמצע תפילת שמונה עשרה חש כי הוא זקוק לאכילה או לשתיה דחופה כדי למנוע הידרדרות במצבו. האם במקרה כזה שהוא נדרש להפסיק

1 כמו שאין להפסיק שמו"ע לקיים מצות עניות קדיש וקדושה, כמו כן אסור להפסיק לברך ברכת הנהנין (ילקוט יוסף ח"א הל' קריאת שמע ס"ב, חשוך חמ"ב ברכת כ"ד). אף לדעת הראשונים דהאכל בלי ברכה איסורא עביד, מ"מ אין היתר להפסיק באמצע התפילה כדי למנוע איסור. וראה מהנאמר בשו"ע (י"ז ס"ה) היה עומד בתפילה והשתין תינוק בבית הכנסת, ישתוק עד שיביאו מים להטיל על מי הרגלים וכו' או יצא מנית הכנסת. וכתב על זה במשנ"ב (סק"ה) דכל זה לא מיקרי הפסק, אבל אסור להפסיק בדיבור להביא לו מים. כיון דאיסור מי רגלים אינו אלא מדרבנן אין לו להפסיק בדיבור שבבלי להודיעם. וכתב בחשוך חמ"ב (שם) דמאחר שאינו יכול להפסיק, יש שייך מה שאמרו שאם לא בירך מעל (בברכת לה), ובפרט כשעומד לפני המלך בשירות ותשבחות, וכי יש לך ברכת הודאה גדולה מזו, לכן אין בזה איסור. וגם

את תפילתו כדי לאכול או לשתות, עליו לברך את הברכה הראויה לפני האכילה או השתייה אף שהוא עומד באמצע תפילת שמונה עשרה, או שיאכל וישתה ללא ברכה בגלל ההפסק בתפילה?

ת. יאכל בלי לברך בקול, ויברך בהרהור!

חיתוך נייר טואלט בשבת

במהלך שבת נאלצנו לשהות בבית חולים גדול במרכז הארץ. מאחר שהגענו לשם באופן בלתי מתוכנן ובדחיפות, לא עלה בדעתנו להיערך מראש לכל צורכי השבת. במהלך השהות

מצינו באונן ובעל קרי שמותר להם לאכול בלי ברכה מאחר ואסור להם לברך. ובשם הגר"ח קנייבסקי כתב שצידד שיש לברך כיון שזהו לצורך התפילה, שהרי מאחר שחייב להפסיק ולאכול, חייב גם לברך דהוי צורך התפילה, דבלי לאכול לא יוכל להתפלל, לכן גם יברך. וכעין מה שכתב בברכות (פ"ב ובמשנ"ב סי' קג סק"ה), דאם יצא ממנו רוח אומר 'רבון העולמים יצרתנו נקבים נקבים', ואין זה הפסק, דהא מופסקת ועומדת כבר ע"י הרוח, ולכן יכול להפסיק נמי ולומר דבר זה באמצע (לשון רש"י שם), וכתב שיש לחלק, וצ"ע אם מותר לברך. ולכן למעשה נכון לברך בלב, דהגם א"כ מותר לברך. ודק"ל דהרהור לאו כדבור, מכל מקום תיקון פורתא יש בהרהור הברכה, ואולי אף תיקון גמור. ומצינו בפוסקים שיוצא בהרהור בשו"ע (או"ח סי' סב ס"ד) אם מחמת חולי קרא ק"ש בלבו יצא. והגם דהסכמת הפוסקים היא דאינו יוצא החיוב של 'זכרת ב',

דהרהור לאו כדבור, קיום פורתא יש בזה. וכך כתב הרמ"א (י"ז צ"ד ס"ד): ואם אי אפשר לו [לחולה] להתפלל מכל מקום יהרהר בלבו, שנאמר 'אמרו בלבבכם על משכבכם'. וכ"כ הט"ז (י"ז ס"ב סק"א): מי שצמא בלילה על מטתו שאי אפשר לו ליטול ידיו ולברך, יהרהר הברכה בלבו וישתה. ולגבי ברכת המזון כתב במג"א (י"ז סק"ה) אם מחמת חולי קרא בלבו יצא. 2 בשו"ע (או"ח סי' שם ס"ד) 'אין שוברין החרס ואין קורעין הנייר מפני שהוא כמתקן כלי'. ובמשנה ברורה (ס"ק מא) כתב דהיינו כשאינו מקפיד על המידה כשחותך, אך אם מקפיד לחתוך לפי מידה מסוימת עובר אף משום מחתך, ואם קורע הנייר כדי לקנות את עצמו או לשאר איהו תשמיש, חייב משום קורע, שהוא קורע על מנת לתקן. וכן טעם עוד לאיסור בסימן שיש (ק"ק). וראה בבאור הלכה (סי' שמ ד"ה אין) שדקדק מלשון השו"ע שאין בזה רק איסור דרבנן.

התברר שבבית הכסא אין נייר חתוך המוכן לשימוש, אלא רק גלילי נייר טואלט רגילים. במצב כזה, כאשר מדובר בשעת הדחק ובצורך בסיסי, האם יש פתרון ודרך להשתמש בנייר בשבת?

ת. אסור לקרוע נייר טואלט בשבת, בין אם קורע במקום המוכן לכך ובין אם קורע במקום אחר². במקום של כבוד הבריות וצורך הגוף, כאשר אין בנמצא נייר חתוך או אמצעי חלופי סביר, מותר לבקש מגוי שיחתוך עבורו את הנייר³. אם אין גוי, דעת כמה מהפוסקים שכאשר אין עצה אחרת, בשעת דחק גדולה ובמקום כבוד הבריות, יקרע את הנייר לאחר יד שלא במקום הסימוך⁴.

המשך בעמ"ב

וכן כתב בשו"ע הרב (סי' י). ועיי"ש בטעמו, לפי שאינו מתקן בחיתוכו את הנייר שמשם קרע וכן לא חתך בכלי, ומשום קורע אינו עובר מהתורה אלא בבגד שהוא עשוי מהרבה חוטים אבל בנייר שהוא גוף אחד אין בחיתוכו איסור מהתורה, ומשום מחתך אינו עובר כיוון שאינו מקפיד לחתוך לפי מידה מסוימת. 3 כמבואר בשו"ע (או"ח סי' שיש ס"א) שהתירו איסורים דרבנן משום כבוד הבריות, ובאופן זה שאומר לגוי לחתוך הרי זה רק שבות דשבות שמותר במקום כבוד הבריות.

4 שמירת שבת כהלכתה (פ"ב אות ט), לפי שהתירו לעשות איסור דרבנן משום כבוד הבריות, כמבואר בשו"ע (שם). וזהו שלא יחתוך במקום הניקוב שיש לחוש לאיסור מחתך מדאורייתא, שהרי חותך לפי מידה מסוימת. אך כשחותך שלא במקום מסוים אין בזה איסור תורה כיון שאינו מקפיד על מידה

פתיחת הברז בשבת כאשר המים עולים באמצעות משאבה חשמלית

אנחנו אנשים מבוגרים שרגילים לנסוע מידי פעם לאומן, ושוהים בבניין סמוך לציון בכלל מחתה. ולכן יש להקפיד לקרוע הנייר כלאחר דר על ידי שחיקת את הנייר במרפק, ויקרענו במרפקו השני. וראה בחוט שני (שבת פ"ח סק"א) שפתיחתה ראו של לקרוע הנייר ככל, אלא יקנה בגלל יוגלגלו לתוך המים בלא תבדיל.
5 יש פוסקים שכתבו להקל בפתיחת ברו מים אשר עלול לגרום להפעלת משאבות חשמליות המעלים ודוחפי את המים ממקום נמוך למקומות גבוהים. ועיקר היתרית שכתבו הפוסקים הוא משום שעל זה אלא ספק פסיק רישיה שעל ידי פתיחת הברז תחילת המשאבה לפעול, וכגון בבניינים שיש על הגג מיכל מים גדול וכזמן שהוא מתרוקן המשאבה ממלאת אותו, ונמצא שאין כאן פסיק רישיה שעל ידי פתיחת הברז תחילת המשאבה לפעול, שהרי רק פתיחת הברז המרוקנת את המיכל מפעילה את המשאבה, ובצירוף עוד כמה טעמים להקל (ראה שו"ת משנת ה'תש"ח סי' מו, שו"ת רבנות אפרים סי' ט' ורב הגב"ש הר"ם פ"ש פ"ש). אמנם במקרה שלפנינו שפתיחת הברז מפעילה את המשאבה בצורה ישירה, הדבר אסור.

ת. אין להקל בזה.⁵

חינוך ילדה להמתנה בין בשר לחלב

בתי בת עשר שנים, וברוך ה' הגיעה לגיל שבו היא מבינה היטב את משמעות ההלכה ומסוגלת להתרגל לקיום מצוות באופן מסודר. ברצוני לחנכה כראוי לדיני ההמתנה בין אכילת בשר לאכילת חלב, האם יש להחנכה כבר עתה להמתין את מלוא הזמן שנהוג להמתין לאחר אכילת בשר, או שמא די בהמתנה קצרה יותר לפי גילה ויכולתה?

ת. המנהג להמתין ששעות כמו בגדול, ויש שכתבו להקל במקום הצורך עד שנה לפני גיל מצוות.⁷

ציפוי דגים בפירורי לחם משניצלים בשריים

במהלך הכנת שניצלים השתמשתי בפירורי לחם לציפוי שניצלים בשריים, ולאחר מכן מהפירורים שנתרו בקערה השתמשתי לציפוי שניצל דג, האם מותר לאכול את הדגים?

ת. לכתחילה אין להשתמש עם אותם פירורי לחם, אולם בדיעבד מותרים באכילה.⁸

הכשרת משטחים באמצעות מגהץ

לכבוד שבת התארחנו בצימר וביקשנו להכשיר את המטבח לצורך בישול סעודות השבת. משטחי העבודה היו עשויים מנירוסטה, אולם חששנו לבצע הכשרה בדרך הרגילה של עירוי מים רותחים על גבי המשטח, הן מחמת הסרבול והן מחשש לכוויות. עלה בדעתנו להשתמש במגהץ חשמלי: להפעילו בחום מרבי ולהעבירו על פני משטח הנירוסטה, או להניחו על חלקי המשטח השונים עד שיתחממו היטב. האם ניתן להכשיר את המשטח בדרך זו, או שיש צורך דווקא בהכשרה המקובלת באמצעות מים רותחים?

ת. הכלל הוא 'כבולעו כח פולטו', ויש להכשיר על ידי עירוי מים רותחים מכלי ראשון.⁹ אך אין

דאפילו יש ששים להחמיר, אך הש"ך (נקודת הכסף ס"ט), כתב דאם יש ששים מותר וכן דעת רוב הפוסקים, וכ"פ בספר כנה"ג (י"ד סי' סק"ג אות כ"א), פ"ח (סק"ד), פרי תואר (סק"ד), בית לחם יהודה (ת"מ), שו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן ק"ד, ה"ד בפתיח תשובה סק"ג), שו"ת חתם סופר (י"ד סי' ק"א), חתם אדם (כ"ל סי' ס"א), שו"ת חוט השני (פ"מ סי' ט"ז), שו"ת חות איר (פ"מ סי' ט"ז), שו"ת בית שלמה (י"ד ח"ב סי' ר"ח), שו"ת צפת פענח (סי' רס"ד), שו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רפ"ח) פ"מ"ג (א"ח סי' ס' סק"ג) מ"ש"ו (סק"ג), ערוך השולחן (סי' ט"ז) כ"ף החיים (ש"ס סק"ג) ועוד.

9 ישיש מטבח דינו ככלי שתשימו בחמין וטעון הגעלה, ולדעת השו"ע (א"ח סי' ת"א ס"ג) הכשרתו בעירוי רותחים מכלי ראשון, אך במשנה ברורה (סק"ק ק"ד) הביא שכיין שפעמים מניחים עליו דבר גוש רותח יש להכשירו על ידי אבן מלובן, שישנו ככלי ראשון ממש. שורש מחלוקת זו הוא במחלוקת השו"ע והרמ"א (ש"ס סי' ט"ז) לענין הדין שהכשרת הכלים הוא כפי שתשימשם, ולדעת השו"ע והולכים אחר רוב שימוש הכלי, ולדעת הרמ"א יש להכשיר בכלי ראשון אף קערות שיש בהם שימוש הוא על ידי עירוי מכלי ראשון אף שהתשובה בו כן כעם אחת. והנה לדעת השו"ע (א"ח סי' ת"א ס"ג) שהולכים לעניינן הגעלה אחר רוב השימוש בכלי, וכפי רוב השימוש בו כך הוא הגעלתו, נמצא שהשיש שרוב השימוש בו הוא בצונן אינו טעון הגעלה כלל. וראה חסון איש (א"ח סי' ק"ט ס"ק טו) שכתב שכל מה שחזרוב השו"ע שהכלי נמדד כפי רוב תשימשו, הוא רק בכלי שהשתמשו בו לדברי איסור ברוב הפעמים בחמין, ובמיעוט פעמים ע"י אש, שבויה הולכים אחר רוב שימוש וניתן להכשירו בהגעלה ואינו טעון ליבון. אך כלי שהשתמשו בו רק לדבר היתר בחמין, ופעם אחת השתמשו בו לדבר איסור ע"י אש, טעון ליבון אף לדעת השו"ע, שהרי כל הכשרת הכלי באה מחמת השימוש ע"י אש. אמנם לכאורה אף זה אינו מספיק לעניין ישיש מטבח, שאף שהשתמשו בו בדברי איסור אך רוב השימוש הוא בצונן ומיעוט השימוש בחמין ואם כן אין צריך הגעלה אלא הדחה, וכמובאר בשו"ע (ש"ס ס"ב) לעניין כל שתינה שדי להם בהדחה כיון שרוב שימושם בצונן, אלא שבפרי שפעמים נותנים בהם חמץ רותח. אלא שבפרי מגדים (א"ח סי' ת"א ס"ב) כתב שאין הולכים אחר רוב שימוש במיעוט המצוי, ולפי זה השיש שטעון הגעלה אף לדעת השו"ע שהרי משתמשים בו בקביעות בחמין.

10 כפי שנתבאר לעיל אזי לדעת השו"ע השיש טעון הכשרה בעירוי מכלי ראשון, ולדעת הרמ"א השיש טעון הכשרה בעירוי מכלי ראשון והעברת אבן מלובן עליו. וכתב הרמ"א (י"ד סי' ק"א ס"ה) שכאשר אי אפשר להכשיר על ידי אבן מלובן מחשש לקלקול הכלי יש לסמוך על דעת השו"ע ולהכשיר באמצעות עירוי, וכן הביא השער הציון (סי' ת"א ס"ק נ"א). אמנם אף כפי שטעון הגעלה ניתן להכשירו על ידי ליבון, שהוא עירוי מהגעלה, וכתב הרמ"א (א"ח סי' ת"א ס"ג) שבאופן זה די בליבון קל,

הוא על ידי שמלבנים אותו עד שאם יונח קש או פשתן בצד השני של הכלי הוא ישרף. ושעור החום בליבון קל הוא 2500-2000 מעלות צלזיוס. אך דעת הלבוש (י"ד סי' ק"א ס"ד) וה"ט"ו (א"ח סי' ת"א ס"ה) והמגן אברהם (ש"ס ס"ק ט"ז) שאין צריך להרתיחו עד כדי כך, ודי ללבנו בצד השני שינתחמם כשיעור יד סולדת בו. [ובשו"ת יען יוסף (א"ח סי' י"ח) כתב שאין הכוונה ליד סולדת המבואר בהלכות שבת, שהוא כשיעור חום שכריסו של תינוק נכוה בו, אלא הכוונה לחום שהיד נכוות בו ללא מים, שהוא חם בהרבה משיעור יד סולדת בו עם מים, וכתב שכן נראה מדברי המרדכי (ע"ז ר"מ ת"ח) שמשם מקור דין זה, וכן המשמעות בדברי האחרונים שהשוו את שיעור קש נשרף בו ליד סולדת בו. אמנם בהלכות שלמה (פ"ג פי"ג הערה 12) נראה שסובר שהאש כשיעור יד סולדת המבואר בהלכות שבת]. וראה בשו"ע הרב (א"ח סי' ת"א ס"ט) שכתב שמכל מקום נהגו העולם להחמיר וללבן בשיעור קש נשרף עליו. ואף שיתכן ונבטע הדחק יהיה ניתן לסמוך על הפוסקים הג"ל וללבן בשיעור יד סולדת, מכל מקום כאן אין זה שעת הדחק שהרי יכול לכסות את השיש וכן להשתמש ולא כלל מגהץ מניעים לדירת חום של קש נשרף בו. ודרגת חום כזו על ידי מגהץ עלולה גם לקלקל את משטח הנירוסטה של בעלי הצימר. ועוד שלצורך הכשרת נירוסטה בהגעלה או ליבון, אין די בדיעת הטמפרטורה של המים, אלא יש לוודא שהחום עובר לכל עובי הממכת ובאיזה אופן נפלט הבלוע ממנה. לכן גם אין המגהץ מניע 200- מעלות צלזיוס אין להשתמש בו כדי להגיע לשיש או נירוסטה.

11 בשו"ע (י"ד סי' ט"ו ס"ב) מובאר שביצה שנמצא בה דם במקום הקשר [-החלק היבטור בביצה, המחובר בין החלמון לחלבון] אסורה באכילה מהתורה. ואף כאלו הדם נמצא במקום הקשר הביצה אסורה באכילה מדרבנן, והראשונים נחלקו באלו מקומות שביצה נמצא בהם הביצה אסורה, ולהלכה פסק בשו"ע (ש"ס ס"ב) שרק כאשר הדם נמצא בחלמון הביצה היא אסורה, אך כאשר הדם נמצא בחלבון והנה הרמ"א (ש"ס ס"ב) כתב שאם ביטל בסיר ג' ביצים ומותר. אך דעת הרמ"א (ש"ס ס"ב) שאף כאשר הדם נמצא בשאר מקומות הביצה כולה אסורה מחמת ספק. ורבים מניי ספרד גם נהגו כדעת הרמ"א שהביצה כולה אסורה מספק וכמובאר במתווק ברב (סק"ג) שנוהגים להחמיר ולאסור את כל הביצה כשיטת הרמ"א אף לבני ספרד, וכן כתב ה"בן אבי חי (ש"ב תורת אור סי' ה) שכך המנהג בבגדא. והנה הרמ"א (ש"ס ס"ב) כתב שאם ביטל בסיר ג' ביצים ונמצא באחת מהן דם לא נאסרו שאר הביצים כיון שמן התורה 'חד בתרי ביטלי' ומדרבנן הצריכו ששים, ובאופן זה אישנו אלא ספק לא החמירו להצריך ששים. אך באופן זה שביטל בסיר רק ב'

ההכשר באמצעות מגהץ.¹⁰

דם בביצה משילוח הקן

בסייעתא דשמיא זכיתי לקיים מצוות שילוח הקן. את שתי הביצים שהיו בקן נטלתי ובישלתי. כשפתחתי את אחת הביצים כדי לאכול אותה גיליתי בה דם. האם הסיר טעון הכשרה? והאם הביצה השנייה מותרת באכילה?

ת. הביצה השנייה אסורה באכילה, והסיר טעון הכשרה.¹¹

שליחת עיצוב פירות לשמחת ידידו שהלווה לו כסף

ראובן ידידי משכבר הימים גמל עמי טובה גדולה, והביא לי במסירות ובטרחו מזוודה ששנשכחה אי שם מחוץ לארץ. בנוסף לפני תקופה הוא הלווה לי סכום כסף גדול. כעת הוא אירס את בנו וברצוני לשלוח לאירוסין עיצוב פירות מפואר. האם יש בזה חשש ריבית?

ת. מותר לשלוח עיצוב פירות לבית המלוה אם אינו עושה זאת מחמת ההלוואה. אך יש לחשוש לאיסור ריבית כאשר שולח את עיצוב הפירות לאולם עצמו.¹²

המשך עמ' ד'

ביצים ונמצא דם באחת מהן, כיון שאין כאן ביטול מהתורה הביצה השנייה אסורה באכילה, ואף הסיר בכלל מחתה. ולכן יש להקפיד לקרוע הנייר כלאחר דר על ידי שחיקת את הנייר במרפק, ויקרענו במרפקו השני. וראה בחוט שני (שבת פ"ח סק"א) שפתיחתה ראו של לקרוע הנייר ככל, אלא יקנה בגלל יוגלגלו לתוך המים בלא תבדיל.
5 יש פוסקים שכתבו להקל בפתיחת ברו מים אשר עלול לגרום להפעלת משאבות חשמליות המעלים ודוחפי את המים ממקום נמוך למקומות גבוהים. ועיקר היתרית שכתבו הפוסקים הוא משום שעל זה אלא ספק פסיק רישיה שעל ידי פתיחת הברז תחילת המשאבה לפעול, וכגון בבניינים שיש על הגג מיכל מים גדול וכזמן שהוא מתרוקן המשאבה ממלאת אותו, ונמצא שאין כאן פסיק רישיה שעל ידי פתיחת הברז תחילת המשאבה לפעול, שהרי רק פתיחת הברז המרוקנת את המיכל מפעילה את המשאבה, ובצירוף עוד כמה טעמים להקל (ראה שו"ת משנת ה'תש"ח סי' מו, שו"ת רבנות אפרים סי' ט' ורב הגב"ש הר"ם פ"ש פ"ש). אמנם במקרה שלפנינו שפתיחת הברז מפעילה את המשאבה בצורה ישירה, הדבר אסור.

6 שו"ת באר משה (ח"ח סי' לו), שו"ת שבט וכו' (ח"ד סי' פ"ג), שו"ת משנת ה'ת"ח סי' ז' (ז' וכו' ברארות רבינו (ה"ג ע"ג ע"ג) שהגר"י קניבסקי הצריך בקטנים שהגיעו לחינוך המתנת ששעות. ובספר תנון לנוע (ב"מ ב"מ פ"ט הערה א) כתב לשער את המתנה לפי מה שדרכו לשהות בין סעודה לסעודה, שאם רגיל לשהות בין ארוחותיו וימנעו או ארבע שעות כן ימתין בין בשר לחלב. ובשם הפני מנחם שהנהגה הראייה לומר ליל' 'אנחנו מתמנים כך וכך שעות', וברוך זו לחנך.
7 הגר"י אלישיב (אש"י האש"י י"ד פ"ה ס"ד) הורה שעד גיל שמונה ימתין שעה, ומבן שמונה עד שתיים עשרה ימתין שלש שעות, ומבן שתיים עשרה ימתין כנדול שש שעות. וכ"כ בחוט שני (שבת פ"ח ס"ג) שרק קרוב לבר מצווה ימתין שש שעות שלמות. ובספר ליקוט יוסף (ב"מ פ"ט סי' ס"א) כתב שאפילו הגיע לגיל חינוך אפשר להקל לו מבלי אחר כך מאכלי חלב חזינים לצורך סעודה, אבל לשהות שש שעות מאכילת הבשר, ומותר אף לתת לו ולהאכילו בידים, מפני שיש צער לקטנים להמתין שש שעות, אבל אין להקל במתמנים ושוקולד שיש בהם תערובת חלב. בתוך שש שעות מאכלי בשר. ומכל מקום נכון לחנך את הקטנים שנה אחת לפני גיל בר מצוה, שאז הם בגדר מופלא הממוך לאיש, ולהזהיר על שאין יאכלו מאכלי חלב אחר אכילת בשר. עד שישוה שש שעות בתיבת חלב וכו' נוהגים להקפיד גם בקטן שהגיע לחינוך [קודם גיל י"ב], ומתחילים אותו להמתין שש שעות. אך במקום צורך אפשר להקל.
8 אופן הכנת השניצל הוא שמטבילים בביצה ואחר כך בפירורי לחם, והדך ככל לא נדבק בפירורים הבשר עצמו, ואף עם נדבק משהו בדרך כלל יש בו ששים נגד העשור, ואף שדעת ה"ט"ו (סי' ק"ט ס"ב ס"ג)

הפלטת הרי זה כקטימה של חום האש שהרי חומה מועט ואין דרך לבשל בה, אבל סיר לבישול איטי מיועד ומתאים לבישול. ועוד שבפלטת אין כפתורים לשינוי החום והרי זה כגרוף שאין בו חשש חיתוי, אבל בסיר לבישול איטי יש כפתורים לשינוי החום.

וכדי להימנע מאיסור שהיה צריך לבשל את המאכלים מבעוד יום באופן שיהיו ראויים לאכילה לכל הפחות על ידי הדחק כשיעור 'מאכל בן דרוסאי', והוא שליש הבישול של המאכל (שו"ע או"ח סימן רג סעיף א). [וראה בבאור הלכה (סי' רג ד"ה ונהגה) שכתב שלכתחילה טוב להחמיר כשיטת השו"ע ולא להשהות ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה אפילו נתבשל כל צרכו. אך בשו"ע הרב ובחזו"א (סי' לו סק"ג ד"ה במ"ב ס"ג ק) נראה להקל לכתחילה כדעת הרמ"א].

עוד יש אפשרות להפוך את המכשיר לגרופה וקטומה על ידי שעושים הפסק פח בין קדירת החרס לבין מכשיר החימום, אך בסיר שיש בו כפתורים לשינוי דרגת החום, צריכים גם להוציא את הכפתור שמוסות את החום כדי שלא יוכלו להשתמש בו בשבת ויהיה חשש חיתוי.

סגירת כפתורי החיתוי

בגמרא (שבת יח:) מצאנו עוד היתר לאיסור שהיה, להדביק את פי התנור בטיט, דכיון שכדי לחתות צריך לשבור הטיט שבפתח התנור ואינו מוכן לחיתוי אין חוששים שמוא יחתה. וכן פסק הרמ"א (או"ח סי' רנד סעיף א). ולפי זה לכאורה הוא הדין שיכול לעקור את הכפתורים ממקומם בשבת, או להדביק עליהם דבק שקשה להורידו, או להניח מנעול על הכפתורים, דכיון שאינו נוח לחתות שוב אין חשש שמוא יחתה, וא"כ מצאנו דרך להתיר איסור שהיה בסיר לבישול איטי שעקרו את הכפתורים ממקומם או להניח דבק חזק על הכפתורים. בחזון איש (או"ח סי' לו סק"ג, סי' לח ס"ב) אכן כתב להתיר עם מניח מנעול על התנור, אמנם יש שהחמירו (מהרש"ג ח"ב סי' ג, דברי יואל או"ח סי' ז) שאין מועיל רק באופן שכתבו חז"ל שטחו את פי התנור בטיט.

עוד יש לחלק שגם אם מנעול מועיל במקום לטוח בטיט, היינו דווקא בתנור שסגור בטיט ואינו רואה את הקדירה ואינו מתעורר לחתות בה, אבל בכיסוי הכפתורים של מכשיר חשמלי אינו מכסה את הקדירה, ועדיין יש חשש שיתעורר לחתות. וכן כתב לחלק הגר"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ב עמ' קכב).

גם הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה ח"ב סי' לד ס"ק כא) השווה לחשש שמוא יטה בנר, שאינו מועיל להניח את הנר במקום גבוה מאוד שאינו יכול להטות, וכתב שקשה להכריע להתיר איסור שהיה בעקירת כפתור הגז בכיריים. אמנם בנעילת חדר הסקה של מקוה הסכימו הגר"ש אלישיב והגרש"ז אויערבאך שיש להקל (שבות יצחק ח"ב עמ' קכה), וטעמם מצד שהיא טבילה של מצוה ואין בה כ"כ חשש שמוא יחתה. [ובארחות שבת (פ"ב סעיף יח) כתב להקל גם בכיריים ביתיות, וצ"ע].

איסור חזרה

עוד יש בשבת 'איסור חזרה', שאין להחזיר בשבת מאכל על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, כי בהנחה של דבר מאכל על גבי כירה רגילה שאינה גרופה וקטומה הוא נראה כמבשל, ולכן כל עוד שהמכשיר נידון ככירה שאינה גרופה וקטומה אסור להחזיר את הסיר בשבת לאחר שהוציאו אותו מהמתקן, ואפילו אם נתבשל כל צרכו מערב שבת ואפילו הוא מצטמק ורע לו, שהרי חזרה אסורה באינה גרופה וקטומה אף במבשל כל צרכו.

וגם באופן שיעשה הפסק פח בין הקדרה לבין מכשיר החימום, עדיין יש להסתפק לגבי חזרה, מאחר ועל אף שהמכשיר נחשב כגרוף וקטום, מכל

מקום כאן שהוא מחזיר לתוך הכירה [ולא על גבה כמו בפלטה שמניחים על גביה] הוא נראה כמבשל בשבת, וחזרה לתוך הכירה בשבת אסורה אף בכירה גרופה וקטומה, וכמבואר בשו"ע (סי' רג סעיף ב).

בנידון דומה נחלקו האחרונים אם מותר להכניס לתוך תנור שהומעט חומו למצב שהוא לא יכול לאפות אלא רק לשמור על החום (-מצב שבת), וגם אין בו כפתורים שאפשר לחתות בהם להחזיר למצב רגיל של התנור, ודינו הוא לענין איסור שהיה ככירה גרופה וקטומה, האם יש איסור חזרה מצד שנראה כאופה לפי שהוא מכניס לתוך התנור כדרכו בחול, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן כח) אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד ס"ק כז) הגר"ש אלישיב (שבות יצחק, שהיה וחזרה פ"ז אות ד) בשמירת שבת כהלכתה (פרק א סעיף יט), כתבו לאסור. אך בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן מח) כתב שדוקא במקום שאפשר לבשל גם מעל הכירה וגם בתוך הכירה, הבחירה של האדם להכניס לחמם בתוך הכירה מראה שהוא מבקש לבשל ממש, ודבר זה אסור חז"ל, ולא בתנור שאין בו הוכחה מיוחדת שמבקש לאפות, שהרי אין בו מקום לאפות גם מבחוץ לתנור. ועוד שלא מסתבר שחז"ל אסרו לגמרי חזרה למי שיש לו רק תנור, ודווקא בכירה שאפשר לבשל מעל הכירה ובתוך הכירה, הקפידו חז"ל שלא יבשלו בתוך הכירה. [וראה במנחת יצחק (שם) שהוא דן בתנור שיש אפשרות לחמם גם מעליו, ואין ראייה שאינו מודה בתנור חשמלי שאפשר לחמם רק בתוכו].

ולכאורה הוא הדין בסיר לבישול איטי, שאין בו אפשרות לבישול מעל הסיר, שיש את שני טעמי היתר שכתב שבט הלוי, אבל לדעת האגרות משה הגר"ש אלישיב ושמירת שבת כהלכתה אין להתיר. [בספר ארחות שבת (ח"א עמ' תקלח) כתב צד להתיר מחמת שהסיר הפנימי אינו מונח ממש על גבי הסיר החיצוני ואין זה נחשב שמכניס לתוך הכירה, אך דבריו צריכים ביאור שהרי טעם האיסור משום שנראה כמבשל כשמחזיר למקום הבישול, והרי כך מבשלים בסיר לבישול איטי, וכמו שהעיר בארחות שבת לחילוק זה].

אמנם אם יתקין הפסק פח בין הסיר הפנימי לסיר החיצוני שממעת את חום המכשיר, יש בזה היכר ויהיה מותר להחזיר אף לתוכה. וכענין מה שכתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד אות כז) שאם עושים הפסק של פח מכל צד שממעת את חום התנור מותר להכניס לתוכו. ובמשנה ברורה (סי' שיש ס"ק צד) כתב שדי במה שאינו מניח את הסיר על גבי קרקעית התנור אלא על גבי סיר אחר, ובחזון איש (או"ח סי' לו ס"ק ט) תמה על דבריו שהרי חום התנור אינו מגיע מקרקעיתו רק מחללו, ומה מועיל מה שמוניח על גבי סיר אחר, רק צריכים להרחיק בדפנות מכל עבר וכמו שכתב באגרות משה. וכתב בארחות שבת (שם) שנסתבר שגם לשיטת המחמירים, בסיר לבישול איטי אם כל גופי החימום נמצאים רק בתחתית הסיר הפנימי די במה שניח פח בתחתית הסיר הפנימי, ואין צריכים להבדיל בפח מהדפנות שאין בהם גופי חימום.

איסור הטמנה

עוד יש בערב שבת 'איסור הטמנה' שאסור חז"ל להטמין דברי מאכל מערב שבת בדבר המוסיף הבל, שמוא יטמין מערב שבת בגחלים, ויבוא בשבת לחתות בגחלים לחזק חום התבשיל, ובסיר לבשול איטי שיש בו גוף חימום הוא דבר המוסיף הבל, רק שיש אומרים שמואחר והצד העליון שיש עליו את מכסה הסיר לא טמון בתוך המכשיר, נמצא שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים (הו"ד בבית יוסף סי' רנג) לגבי הטמנה בקצת, ונחלקו בדבר הלהכה השו"ע והרמ"א (שם סוף ס"א) במניח את הסיר ישירות על גבי גחלים, ובני אשכנז נוהגים כרמ"א דהטמנה במקצת לא שמה הטמנה.

גם לדעת הרמ"א שהתיר במניח על גבי דבר המוסיף הבל היינו כאשר שאר הכלי מגולה, אבל אם שאר כל הכלי מכוסה אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל, על ידי הדבר המוסיף הבל נעשה כל ההטמנה מוסיפה הבל ואסורה, ורק אם אינו מכוסה מכל הצדדים מותר. והנה סיר לבישול איטי פתוח מלמעלה בצד של המכסה, ונמצא לכאורה שאין כאן הטמנה, ועל פי זה יש שנהגו להשתמש בסיר לבישול איטי עבור החמין של שבת, אלא שכאשר הגיעה השאלה לפני הגרש"ז אויערבאך (בשנה האחרונה לחייו) והביאו לפניו סוגים שונים של סירים אלו, לאחר שיקול הדעת קבע שיש בהם איסור הטמנה, והטעם לפי שכן דרך הבישול בהטמנה ותיכנון את ההטמנה באופן מדויק שתועיל ולא שייך לומר כי מחמת שצד אחד מגולה אין כאן הטמנה. וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' לד ס"ק ה), והיא תשובה להגר"מ רובין ונדפסה בספרו ארחות שבת (ח"א בירו"ם סי' ב).

גם הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סימן מג) כתב שהוא נחשב כהטמנה, הן משום שיש לחוש גם לדעת הפני מגדים (סי' רנט משבצות זהב סק"ג) שבמגולה מצד העליון נחשב כהטמנה, והן על פי מה שכתב בשו"ע הרב (מהדורה בתרא סי' רנד) שאם כוונתו להוסיף חום אין מועיל מה שמצד אחד הוא מגולה. ועוד כתב שיש לראות במכסה של הסיר המשך של הסיר החשמלי שיוצר את ההטמנה. ולכן כתב שיש להניח מטבעות או אבנים מתחת הסיר הפנימי ובכך להרחיק אותו וליצור חלל מהסיר החיצוני כדי לבטל את ההטמנה בתחתית, וכתב שבצירוף מה שעל ידי ההגבהה הסיר החיצוני יוצא החוצה מתוך הכלי החשמלי, שוב אין להחשיב את הכלי לבישול אלא כמצאיאות של הטמנה.

ולפי טעמו יש להסתפק אם התיר בהרחקה על ידי מטבע מתחתית הסיר כאשר יש גופי חימום גם בדפנות הכלי. ובארחות שבת (ח"א עמ' קיג) כתב בשם הגר"ש אלישיב 'לאסור בזה משום הטמנה כל זמן שרוב הקדרה מוקף בגופי חימום', וכיון שלפי תשובת הגר"ש הנזכרת אין טעם לקבוע שהאיסור דווקא כאשר יש גופי חימום גם בדפנות, נראה לבאר כוונת הגר"ש לאידך גיסא, שאם מגביהים את הסיר הפנימי בתחתית מהסיר החיצוני ושוב אין הטמנה מלמטה, ואז גם הדפנות של הסיר הפנימי יוצאות מתוך הסיר החיצוני, שוב רוב הסיר הפנימי אינו מוטמן בתוך הסיר החיצוני, ובה אין לאסור. וכן נראה דעת הגר"ש אלישיב ממה שהביאו בשם תלמידו הגר"מ קארפ בספר אשרי האיש (ח"ב פ"ד ס"ק ק"ז). וכיון שטעמו משום שרוב הסיר אינו טמון, בוודאי היתר מועיל גם כאשר יש גופי חימום גם בדפנות של הסיר החיצוני לבישול איטי.

ועיין בספר ארחות שבת (שם) שהגרש"ז נקט שאין לצרף את תחתית הקדרה לחשבון השטח שאינו מוטמן, כיון שהחום מגיע מלמטה, והגם שאין כעת בתחתית הסיר ולא מן הצדדים, או שהם נמצאים כאן מוסיף הבל צריכים שרוב הקדירה תהיה מוגלה לאוויר, וזה אינו נחשב מגולה לאוויר.

בספר ארחות שבת (ח"א בירו"ם סי' ב ס"ק כא עמ' תקלט) כתב ששמע מכמה תלמידי חכמים שמעו מהגרש"ז אויערבאך שבסיר שגופי החימום נמצאים רק בתחתית הסיר ולא מן הצדדים, או שהם נמצאים רק בצדדי הסיר ולא בתחתיתו, אפשר להקל לשיטת הרמ"א דהטמנה במקצת לא שמה הטמנה. אמנם לא הוברר טעם היתר בזה, אחרי שכן היא דרך פעולת ההטמנה שבסיר זה, ולפי טעמי הגר"ש אלישיב גם אין כאן טעם היתר, וצ"ע.

הגרש"ז אויערבאך כתב (מנחת שלמה שם) שניתן להקל לפי דעתו באופן שעושים הפסק של קדרה מפח בין קדרת החרס לבין מכשיר החימום באופן

השכרת דירה למגורי גויים

יש לי דירה באחת מערי הפריפריה. מתווך פנה אלי והציע שאשכיר את הדירה לפועלים זרים. האם מותר לי להשכיר להם או שיש בכך חשש איסור 'לא תחנם'?

ת. מותר להשכיר דירה לעובדים זרים שאינם עובדי עבודה זרה¹³.

איסוף בקבוקים למחזור כאשר יש מי שהחזיק בכך

לפני כעשר שנים נפטר בשכונתנו הרב א', ילדיו שרצו לתרום לזכרו ספר תורה וכסף כמובן לא היה בידם החלו ברעיון מקורי: איסוף בקבוקים ואריזות שביגן מובטח פיקדון לרוכשים לצורך מחזור, מכל בתי השכונה. במשך השנים התושבים התרגלו לרכוז את כל הראוי למחזור בשקיות נפרדות ולהניח בחצר מסוימת בשכונה, משם היו נאספות בידי קבלן מחזור שהגיע עם משפחת א' לסידור בעינין זה. כעבור כעשר שנים הצטבר בידי המשפחה סכום שהספיק לכחצי ספר תורה והמשך להצטבר. לאחרונה נפתח בפאתי השכונה בית כנסת לקראון לאברכים צעירים, הללו ברובם לא מבני השכונה ולא הכירו את מבצע הבקבוקים של משפחת א', לכן כאשר באישון לילה התפרסמו על לוחות המודעות בכניסות לכל בנייני השכונה מודעות צבעוניות המבשרות על מבצע דומה למטרת רכישת ספרי נביאים לקהילה החדשה, קיבל הגבאי והמארגן ר' שמשון, טלפונים בהולים מתושבי רבים שעדכנו אותו על המבצע הקיים והמתגנף. האם עליו להסיר את

הפרסומים ולבטל את היוזמה שלו?

ת. הגבאי יכול להמשיך במבצע, אך אסור לו לפנות ולבקש באופן אישי מאלו שעד היום נהגו לתת את הבקבוקים עבור כתיבת הס'ת¹⁴.

התחייב לשדכן ראשון כסף מחמת אי הנעימות

ראובן הציע שידוך לשמעון, לאחר מכן לוי הציע אף הוא את השידוך, ומשיקולי כדאיות העדיף שמעון להתעסק עם לוי, ומחמת אי נעימות שהיתה לו מול ראובן שניסה להתערב, הוא אמר לו שחלקו מובטח לו בכל מקרה. לאחר סגירת השידוך שמעון מסרב לשלם לראובן באומרו שהשדכן היה לוי, ומה שהבטיח לו תשלום היה מפאת אי נעימות.

ת. שמעון חייב לראובן כדין 'מציע ראשון', אך את מה שהבטיח לו מעות מחמת אי נעימות וכדי שלא יתערב, אינו חייב לשלם לו¹⁵.

מטבעות שנמצאו בשקית גניזה

בדרכי לבית הכנסת הבחנתי בשקית גניזה שהונחה במיכל המיועד לכך. כאשר פתחתי את השקית לצורך בירור תכולתה, מצאתי בתוכה מספר מטבעות של מדינת שווייץ. מסתבר שהמטבעות הוכנסו לשקית בשוגג, והאדם שהשליך את הגניזה לא שם לב לכך. מאידך, השקית כבר הונחה במקום המיועד לפנינו, וככל הנראה אילו לא הייתי מוצא את המטבעות היו מתפנים יחד עם הגניזה. האם ניתן להחשיב מטבעות אלו כהפקר וליטלם לעצמי, או שחובה לנסות לאתר את בעליהם ולהשיבם?

ת. לגבי כסף יש כלל 'אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה' (ב"מ כא:), לכן בדרך כלל אנו תולים שהבעלים הבחין בחסרונום והתייאש מהם, והרי אלו של המוצא. אלא שבנידון זה המטבעות הרי לא אבדו מכיסו בדרך, כי אם הושלכו יחד עם שקית הגניזה שהונחו שם בטעות, ויתכן שבשעת ההשלכה הבעלים כלל לא ידע שאיבד אותם, וממילא יש כאן יאוש שלא מדעת¹⁶. למעשה מאחר שהשקית כבר הונחה במקום המיועד לפנינו, נראה שהוא נחשב כזוטו של ים, שאפילו לא התייאש התורה התירה והרי אלו שלו¹⁷. ומכל מקום אם יש סימנים בשקית לדעת מי המאבד, לפנינו משורת הדין יש להשיב האבידה לבעליה¹⁸.

ילד השוכר ששברה כלי בדירה המושכרת

שכרתי דירה לתקופה קצרה, ובמהלך השהות בה שייח בני הקטן במטבח, ובשוגג נפל מידו אחד מכלי הבית ונשבר. מדובר בכלי שהיה שייך לבעל הדירה ונמצא בדירה כחלק מהציוד שהועמד לרשות השוכרים האם אני, כהורה וכשוכר הדירה, חייב לשלם לבעל הדירה את שווי הכלי שנשבר?

ת. השוכר חייב לשלם מדין שומר, מפני שהתחייב לשמור על הבית השכור¹⁹, ובפרט באופן שכתוב בחוזה שהשוכר צריך להשיב את הבית כמו שקיבל, כפי שבדרך כלל מופיע בכל החוזים, הרי הוא חייב לעמוד בהתחייבותו ויש לו לתקן כל דבר שנשבר²⁰. אמנם לולא דיני שומר, ממדיני מזיק לא היה מתחייב, לפי שאין האב חייב על נזקי בנו קטן.

חביתו חוזר וזוכה לו, וזה לא שייך כאן. ובספר זקן שמואל (על הטור שם) כתב שזהו מפני שבעל הדבש סבור שחברו שמומך כאן יציל. ועל"פ שלענין מצא כלים קטנים באשפה העשויה לפנותה נוסל ומכריו (רס ס"א), ולא אמרין דחשיב זוטו של ים, נראה שבזמננו היה באופן שעד שיפנו את האשפה היו אנשים אחרים העוברים יש או שבאים להתפנות מבחינים באבידה ואינה אבודה מן העולם. מש"כ בנידון זה שאין מדרך העולם לפתוח שקיות בתוך הגניזה. אמנם גם בזמננו ישנם אופנים שלא יהיה בגדר זוטו של ים כגון במקומות שלא מרוקנים את הגניזה אלא לעתים חרוקות ומצא את האבידה מחוץ למתקן הגניזה, מפני שזאת הדבר שאנשים מחטטים לראות אילו ספרים וכדומה יש בגניזה, ויהיה דינו כמוצא כלים קטנים באשפה ואם יש סימן של להכריז, אך בשאלה זו שכתב הייתה השקית בתוך המתקן נראה שאינו מצוי שיראוהו אנשים והוי זוטו של ים.

18 ואם יש סימנים במטבעות או בשקית שהונחו שם, לפנינו משורת הדין הטוב והישר להכריז על האבידה ולהשיב לבעליה. לדעת השו"ע (סי' רנ"ט ס"ה) הוא עניין של חסידות, ואילו הרמ"א (רס"ה) פת"ש י"ב סק"י בבבאור שיטתו) חובה להשיב לפנים משורת הדין וכופין על כך בדברים, אא"כ המוצא עני והמאבד עשיר שאז אין צורך לנהוג לפנינו משורת הדין.

19 ראה בהרחבה מכתלי בית הדין (ח"ג סימן כ"ד), שדמיון שומרים את הפטור של קטן שהזיק, מהרי קיבל את השמירה גם על כך שבני ביתו לא יזיקו שעל דעת כן השכירו לו. וכ"כ תוס' (ב"ק כא: ד"ה אהם) במפקדי ביתו אצל חברו לשמירה ויש שם חשש שוטו וקטן שיש לו להזהר שלא ידלו ויחטט למעלה וישברו כלים יערי"ש. וביאר בגמ"ק יוס"ק (ע"פ מ"ד ה"ה) דפושע הוא דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה דמדלגי בכל ענין בין מלמטה למעלה או איפכא. אמנם אם הזיק בגוף הבית או במה שמחובר אליו אין לחייבו מפני שאין שמירה למעלה או איפכא. אמנם אם הזיק בגוף הבית או בהקרקע ומחובר לקרקע, ולכן על נזקי הבית והדברים המחוברים לו פטור כיון דאין עליו חובי שמירה בהם ועל המטלטלים חייב. מלבד אם התחייב על כך בחוזה להדיא.

20 שכל שתנאי שבמכר קיים (סי' שס"ו ס"ב).

לאחר להזיקו. וראה בסמ"ע (סי' שפ"ו סק"י) שכתב שכל האיסור הוא דוקא במחזור אחריו, אבל אם הלוקח בא מאליו למכור מותר לו לירד למלאכה זו אפילו שנמשל את הראשון, ואף אינו נקרא רשע משום 'עני המהפך בחררה', וכן נקט לדינא התח"ס (ש"ת ח"מ"י ס' קע"ג), והובא בדברי פתחיה תשובה (סי' קנ"ט סק"ח). אמנם ראה בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ס"ג) שכל זה הוא רק כאשר הקונה הוא גוי, ולפי שגוי שייך הסכרה וראשון הם כהפקר ולא כממצא הישראל ברווח, אבל בלוקח ישראל אסור משום מעורפו"א אף כאשר הלוקח בא מאליו ועובר בגזל ולפני עוור, וכן כתב פתחיה חושן (נצי"ב פ"ט הגהה ב). ויש לציין שבשו"ת מהרש"ם שם מדובר בשו"ב שימיונה הקהל ולכן כתב שאפילו לדברי הסמ"ע כבר כפי שביעבודו ויש בזה איסור.

15 ראה בהרחבה בספר מכתלי בית הדין (ח"ג סי' כ"ד), כשמתחייב שכר עבור אי-הפרעה' דעת החתם סופר (ש"ת י"ד סי' ט), הכסף הקדשים (סי' קפ"ה סי"א) ותשובת בית דוד (ח"מ"י ס' ד, מנא בפ"ש סי' קנ"ו סק"ד) והחזון (אבה"ע סי' קמ"ח ל"ד נ"ב) שהתחייבות לא חלה. ואמנם גם לשיטת המחנה אפרים (שכירות סי' י"ח) דאם נתחייב לפועל שלא יתעסק במסחר חלה ההתחייבות, נראה שהוא דוקא באופן זה שהפועל הפסיד או שנמנע ממנו ריווח מחמת דברי בעל הבית, מש"כ בנידון שהשדכן שבלאו הכי לא היה ממשך עמו ונמצא שלא הפסיד כלום.

16 דקיימא לן כאביי (ב"מ ס"ה) דלא הוי יאוש, והיינו אף כאשר יודע לבעלי בוודאי יתייאש, כל שלא נתחייב בפועל ואמר בדעתו 'זו' לחסרון כ"ס' לא הוי יאוש. 17 באופן זה שמצא את המטבעות בתוך שקית, נראה שלא סביר שמטבעות אילו ימצאו שוב על ידי בני אדם ודינם כזוטו של ים המבואר בשו"ע (ח"מ"י ו' נ"ט ס"ז): המציל מהארי והדוב וזוטו של ים ושלוליתו של נהר הרי אלו שלו. ואמרו בגמרא (ב"מ כ"ד) דאפילו שהבעלים אינם יודעים שנאבד להם ונתשב יאוש שלא מדעת, מ"מ באופן זה זכה בה המוצא. לפי שהמציה היא בגדר הפקר. ומקור הדין שכל דבר שנעדין בוודאי ללכת לאיבוד חשיב זוטו של ים, מדברי הרמ"א (רס"ה סי' ס"ה) בנסדק הבית של דבש, שכתב שאפילו לא נשפך הדבש עדיין רק שנשבר הכל כך שהיה נשפך אם לא הציל, הוי הפקר. ואף שהולחן ערוך (שם) שחולק וס'ל שכל שהוא עדיין בתוך החבתי אינו הפקר, ראה בספר די המלך (על הרמב"ם גולה אבידה פ"ב ה"ה) שהשו"ע שאנ"פ שחשיב הפקר מ"מ

בשו"ת דברי יצ"ב (י"ד סי' מב), אמנם מכל מקום מותר להשכיר לגוי מוסלמי שאין דינו כעובד ע"ז או לגוי שיועד שאינו אדוק בע"ז. ובשם הגר"ש וואנר מובא שבשעת הדחק יש להקל להשכיר דירה לגוי כאשר העבודה זרה מונחת בתוך תיק השיך לגוי, לפי שמבואר בשו"ע (ח"מ"י ס' ס"ט) שכליו של אדם שמונחים במקום שיש לו רשות להניחם הם ריח כחצירו, ונמצא שאין המשכיר עובר בלא תביא תועבה אל ביתך' שהרי זה נמצא ברשות אחרת ולא בביתו. ויש לציין שכל זה כאשר אין דירות בבניין או באיזור שמושכרות לגוי, אך כאשר יש עוד ב' דירות המושכרות לגוי יש לחשוב למה שכתב השו"ע (שם ס"ט) שאסור למכור או להשכיר לגויים בשכונת היהודים.

13 במשנה (ע"ז כ"ג) נחלקו תנאים בין השכרת בתים לעכו"ם בארץ ישראל, לדעת רבי מאיר אסור להשכיר להם בתים שזוהו ולדעת רבי יוסי בתים מותר להשכיר להם בתים שזוהו אמרו (כ"א) שטעם האיסור הוא גזירה שמה ימכרו לו הבית או שהד בארץ ישראל יעבור על 'לא תחנם'. ופסקו הרמב"ם (עבודה זרה פ"י ה"ג) והטורש"ע (י"ד סי' קנ"א ס"ח) שבארץ ישראל אין מוכרים להם בתים ולא שדות, אבל משכירים להם בתים ולדעת רבי יוסי, אין משכירים להם שדות משום שמפקיע אותם ממעשר. ובס"ז (שם סק"ו) ביאר שמדאורייתא אין איסור להשכיר בית לעכו"ם בארץ ישראל משום ששכירות אינה נחשבת תנית 'זניה בקרקע', ורק בשדות אסור החכמים משום שמפקיע אותם ממעשר. אמנם כתב השו"ע (ש"ס ס"ה) שאף במקום שהתירו להשכיר לגוי, לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו אבל לא לדירה, ולפי שמכנים לתוכה עבודה זרה בקביעות ועובר על מה שנאמר (ויברכ' ז"כ) ו' לא תביא תועבה אל ביתך'. אך הרמ"א כתב שהאינא נהגו להשכיר אף לדירה כיון שהגויים אינם מכניסים ע"ז לבתיהם. והשו"ע (י"ד ה"ה) הקשה שהרי אנו רואים שהגויים מכניסים ע"ז לבתיהם, ותיירך ד' תירוצים א. שאין הגויים נקראים עובדי ע"ז והע"ז אינה של ע"ז, אך כתב שיש דוקח. ב. שבזמן הרמ"א לא הכניסו ע"ז לבית, ואח"כ התחילו להכניס. ג. שבדיני הגויים נחשבת השכירות כקנין גמור לזמן, ובארצות שיד הגויים זכים, דנים את הגוי השוכר מישראל כדיני הגויים, וז"ל המכור לגוי לזמן חטוב שבעל, ואין איסור בהכנסת עבודה זרה לתוכו. ד. שמאחר שישראל שבתות ארצות מוכרים בתשלום מן על בתיהם, אין הבתים מיוחדים להם, ואין איסור בהכנסת עבודה זרה לתוכם. וראה בשו"ע שנקט לעיקר כך ההיתורים האחרונים, וכיון שאין אף שייך בארץ ישראל נמצא שאסור להשכיר דירה לגוי כשיש חשש שיכניס בה ע"ז. ובשו"ת פני יצחק (ה"ה י"ד סי' א) האריך בעניין זה ומסקנתו שיש להקל ע"י שהישראל יפקר את הזכות שיש לו בבית בומן השכירות, ואז אינו עובר ב'לא תביא תועבה אל ביתך' כיון שאין זה ביתו, וכתב שיכול להפקירו בינו לעצמו וכמבואר בשו"ע (א"ח"ס י"ב רמ"א) לענין בהמה המושכרת לגוי בשבת. ועוד כתב להקל ע"י שיקנה לגוי את גוף הקרקע למשך כל ימי השכירות. אך ראה בשו"ת שיש מאין ש' שהקשה עליו שיש לחוש שעובר משום 'לא תחנם', ומסקנתו שיש להחמיר בזה, וכן נקט

למי שייכות שטרות הדולרים שנמצאו בבית הסבא הנפטר

יאוש מממון שאינו מסוים

מעשה שהיה. יהודי מבוגר מהעיר ירושלים תובב"א שבק חיים זקן ושבע ימים. לאחר פטירתו גילו בניו ובנותיו על תופעה מעניינת, עליה לא היו מודעים לפני כן; כסף רב - אותו הרוויח ביושר בדרכים מגוונות - נוהג היה להחביאו בביתו בשטרות של דולרים. כעת החלו היורשים בחיפושים בכל רחבי הבית, שטרות דולרים נמצאו בכל מיני חורים וסדקים, בין רהיטי המטבח, בארונות החדרים, כך גם במעבי הספרים שבסלון, במקומות צפויים ובלתי צפויים, הסכום שהצטבר היה גבוה מאוד. לאחר סריקות נרחבות וכשכבר ראו שאינם מוצאים דבר, חדלו מן החיפושים ועמדו למכור את הנכס.

ביום מן הימים מכרו היורשים את הבית ליהודי אמיד מחו"ל, כשזה מצידו סיפר שמתכנן לערוך שיפוצים כלליים בדירה, אולם אמר למוכרים כי עד שיתחיל בשיפוצים יקח עוד כחצי שנה, ובניתיים אינו דורש את פינוי תכולת הבית. לאחר כמה חודשים, הושארה הודעה בקו הטלפון המשפחתי כי כל נכד יכול לבוא לבית הסבא ולקחת חפצים או ספרים בהם יש לו חפץ או למזכרת, בטרם ישליכו את כל אשר הבית.

מספר אחד הנכדים, כי מאחר ושמע שהסבא החביא הרבה כסף בדירה, החליט לנסות את מזלו ולחפש בין דפי הספרים, בעודו מנפנף באחת הגמרות הגדולות, נפלה על הרצפה חבילת שטרות בסכום 2,700 דולר. כעת הוא בא לשאול למי שייך הכסף, האם יכול לקחתו לעצמו, או שמא הוא שייך ליורשים?

תשובה:

הנה שלושה בעלי דין נוגעים בספק זה, למי שייך הכסף הנמצא: א. היורשים. ב. בעל הדירה. ג. הנכד המוצא. לכל אחד מאלו השלושה יש דרא דמונא להסתפק אולי הכסף שייך לו.

שמא הכסף שייך לבני הזקן שהרי ירשו את ממנו, ומאחר ולא ידעו מקיומו, יש לומר שמעולם לא היה כאן יאוש מצידם. במידה וגאמר שכן היה כאן יאוש, עדיין יש להסתפק מי הוא זה ואיזהו שזכה בכסף במעשה קניין. האם זכה בו הנכד המוצא שהגביהו וקנה אותו בקניין הגבחה וקניין יד, או שמא קונה הדירה שכבר השלים את רכישתה, הוא זה שקנה את המציאה בקניין חצר עוד בטרם הגביה הנכד את המציאה.

ובמושכל ראשון יש לומר שלא היה כאן יאוש כלל, כמו שאכן ציין הנכד ששאל לרב מורה הוראה, וזה השיבו כי הכסף שייך ליורשים מפני שלא ידעו מקיומו כך שלא ניתן לומר שהם התייאשו ממנו, ואכן הוא מילתא דמסתבר, שהלא אילו היו יודעים שהכסף קיים וודאי לא היו מתייאשים ממנו ומחפשים אחריו, ועל כל פנים הוא "יאוש שלא מדעת" דקיימא לן כאביי (ב"מ כא) דלא הוי יאוש (ח"מ סי' רסב ט"א).

אכן זה ברור כביעתא בכוחא באופן שלא היו יודעים היורשים כלל מעצם ההיתכנות להימצאות ממון שהוריש אביהם ושהחביאו במקום נסתר, בוודאי לא שייך בזה גדר יאוש. אולם בעובדא זו נראה כי באמת הוי יאוש גמור.

אולם במעשה זה, אף שלא ידעו מדבר קיומן של אותן שטרות מסוימות אלו, מכל מקום הלא ידוע ידעו שהיה הזקן מחביא בכל מיני מקומות משונים ברחבי הבית, ולא חדלו מלחפש רק כאשר ראו שהחיפושים אפילו חרס אינם מעלים בידם, ולאחר שראו שכן הם פני הדברים הסיקו אחת מהשתיים: או שבאמת הצליחו למצוא הכל ולא קיים כסף נוסף, או שסברו כי אף אם יתכן וישנן עוד שטרות כסף מוצפנים אי שם, אך קצרה ידם מלהגיע אליהן. כך או כך, ברור שהתייאשו מלמצוא יותר והתקדמו הלאה למכירת הנכס. ההוכחה לכך, שהרי היורשים היו נכונים ומזומנים לזרוק כל תכולת הבית, וכבר עמדו כפסה לקראת פינוי כל רהיטי הבית לזבל וכן את הספרים אחר כבוד לגניזה הכללית, וכיון שהסכימו בדעתם לכך וודאי כבר התייאשו מלמצוא עוד אף אם באמת יש עדיין כסף. [לאחר שייזרקו לזבל הרי זה בוודאי בגדר "זוטו של ים", אמנם כעת אינו בגדר זה ומצד יאוש אתנין עלה, שבוודאי כבר התייאשו ממנו].

אלא שיש לדון האם שייך גדר יאוש מממון שמעולם לא הייתה לבעליו ידיעה עליו, כי לכאורה יאוש משמעותו שאומר 'וי לי לחיסרון כיס', והיינו שהמאבד את התקווה מלמצוא את הממון שאיבד, לא כן בנידון זה שלא שייך לומר שהתייאשו מהממון, שהרי לא נודע להם אי פעם שיש להם אותו בכדי לומר שמתיאשים ממנו. אך נראה להוכיח שביאוש אין צריך ידיעה גמורה על החפץ כדי להתייאש ממנו, אלא מספיק שיודע שיתכן ויש לו ממון אך שהוא מתייאש למוצאו, ואף שלא ידע מדבר קיום המעות, שייך בו יאוש.

בהקדם יש להביא את סוגיית הגמרא בפרק אלו מציאות (ב"מ כה: כז:) במי שמצא בגל ובכותל ישן מטמון ישן שהעלה אבק וחלודה, שהדין הוא "הרי אלו שלו" ויכול לקחתם לעצמו, והטעם אמרו שם דאמרין של אמוריים הם, והיינו שזו אבידה ישנה מאוד שבוודאי המאבד כבר התייאש ממנה, וכן נפסק בשו"ע (ח"מ סי' רס ט"א), מטמון ישן בכותל ישן הרי אלו שלו.

והראשונים עמדו על הקושיא מדוע לא אמרו שבעל הכותל זכה באבידה בקניין חצר, ומצינו כמה מהלכים בזה: תוס' (שם כז. ד"ה דשתין) תירץ מפני שאין האבידה הווה לימצא, והיינו שאין קונה בקניין חצר דבר שיתכן ולעולם לא ימצאו, וכע"ז כתב הרמב"ם (גזילה ואבידה פט"ז ה"ח) שאבידה זו אבודה ממנה ומכל אדם, וברא"ש (ב"מ פ"ב סי' ט) כתב שלא קנה אותה מפני שהגיע לחצירו לפני יאוש, ובמרדכי (ב"מ סי' רנח ו"ט) תירץ, מפני שאין קונה בקניין חצר דבר שאינו רגיל לבוא.

עוד כתב המרדכי (ב"ב סי' רנט) בשם רבינו ברוך דבר מחדש: דלא אמרינן חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אלא הפקר גמור, אבל לא אבידה אפילו היכא דאיכא יאוש, כיון דאילו הוה ידע ליה לא היה מפקירנו. ובנתיבות (סי' רס סק"א) תמה על הסמ"ע (סק"ב) שהביא להלכה את המרדכי

המשך בעמ' ו'

שיתמעט קצת החום, והוסיף שטוב שהפח יהיה בולט לחוץ וניכר, ואין די בנייר אלומיניום, ובאופן זה אפשר להקל שאין כאן הטמנה אסורה. אך גם זאת לא התיר אלא בתנאי שהתבשיל יהיה מבושל כל צרכו מערב שבת, כדי לצרף את שיטת המרדכי שבתבשיל המבושל כל צרכו לא גרו איסור הטמנה במוסיף הבל (כן ביאר דברי בארחת שבת שם).

והנה לבני עדות ספרד, הרי דעת השלחן ערוך (סימן רנ"ג סעיף א') שאפילו הטמנה במקצת שמה הטמנה, וחומר האיסור גדול יותר, אך מכל מקום כתב הגר"ע יוסף שמוטר להשתמש בסיר בישול איטי לצורך חמין הנאכל בשחרית של שבת, מכח ספק ספיקא, שמא הלכה כהדעות שכל שמטמין לצורך מחר אין איסור הטמנה, ושמא כל שאינה מכוסה למעלה בבגדים לא נחשב הטמנה.

גם דעת האגרות משה להתיר (מסורת משה ח"א א"ח אות רטז, ח"ג אות קמט) וכן דעת הגר"ח פ"י שיינברג (אוצרות השבת עמ' תקיט), וכתב שם שמהות הכלי הוא כלי לבישול ואין מהותו כלי של הטמנה, וסברא זו להקל הזכיר גם הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ב פ"ד ס"ק ז'). גם הגר"ש וואזנר השיב להגר"מ רובין (ארחות שבת ח"א עמ' תמג, שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' נב) כי הגם שיש מקום להחמיר בוודאי שיש מקום למקלים לסמוך להתיר. ועוד כתב (שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' נג) 'ופשיטא דמאן דמיקל כתורה עשה, אלא דמי שהחמיר לעצמו יש מקום להצדיק חומרתו'. וכן העלה בתשובות והנהגות (ח"ג סי' קו) שיש לסמוך על המנהג להתיר, והמחמיר יחמיר לעצמו.

תרמוסט

באופן שגוף החימום עובד על תרמוסטט, בסיר כזה צריך להיזהר גם מלגרום את חידוש הזרם החשמלי בשעה שהתרמוסטט ניתק אותו, לכן במצב כזה ברגע שנטל לידיו את הסיר הפנימי והדפנות הצטננו אסור להחזירו, משום שהתרמוסטט יחדש מיד את הזרם החשמלי.

להלכה:

א. סיר לבישול איטי כיון שהוא כלי בישול שאינו גרוף וקטום, יש בו איסור שהייה מערב שבת ויש לבשל את החמין לפני שבת לפחות עד למצב ראוי לאכילה (כמאכל בן דרוסאי", שלישי בישולו), או להניח בו (סמוך לשבת) בשר חי שמתבשל באיטיות, ולא יספיק להיות מוכן לאכילה בליל שבת.

ב. לקראת שבת יש להעביר את הכפתור למצב 'איטי' (LOW) או 'מהיר' (HIGH), אך לא מצב אוטומטי (MED) הפועל לפי תרמוסטט. הסיבה לכך: הוצאת הסיר כולו להגשה גורמת מיידית לקירור הדפנות, וקיים חשש סביר להפעלת החימום מייד.

ג. אין לכסות את מכסה הסיר במגבת וכדומה משום הטמנה.

ד. בארץ ישראל נהגו להחמיר בסיר לבישול איטי כדעת הגר"ש איערבאך והגר"ש אלישיב החוששים להטמנה גם במכסה גלוי, ולדעת הגר"ש אלישיב יש עצה שיגביהו מעט את הסיר הפנימי, ע"י הנחת כמה אבנים או מטבעות מתכת וכיו"ב מתחתיו, כך שהייה חלל בין תחתית הסיר הפנימי לסיר החיצוני ויתבטל שם ההטמנה, וגם על ידי זה יחרוג הסיר הפנימי מעבר לדפנות הסיר החיצוני, ובזה עיקר הסיר אינו מכוסה ושוב אין חשש להטמנה. אולם הגר"ש איערבאך סבר שכיון שהתחתית אינה גלויה לאוויר העולם אין זה נחשב שרוב הסיר גלוי ואינו מוטמן.

בחוץ לארץ יש רבים שהתירו שימוש בסיר לבישול איטי, וכן הייתה דעת האגרות משה להיתר, ודעת שבט הלוי ותשובות והנהגות שמעיקר הדין מותר, והמחמיר יחמיר לעצמו.

ה. מאחר ומדובר בסיר לבישול ולא ב'פלטת של שבת', אין להחזיר את הסיר הפנימי אל המעטפת החיצונית החמה בשבת עצמה מצד 'איסור חזרה'. [יש מי שכתב שאם גופי החימום רק בתחתית הסיר די לענין איסור חזרה במה שיניח שם פלטת מתכת להבדיל מגוף החימום שבתחתית, אך לשיטת המחמירים עדיין צריך לחוש לאיסור הטמנה וכנזכר].

בדין המברך בטעות ברכה אחרונה

חיים ושלום בער ישוב זה לצד זה בשמחה השולעם - זוכער, כשסיים חיים לברך ברכת בורא נפשות ככוונה מתוך סידור, בטבעיות וללא כוונה לקח ממנו שלום בער את הסידור ובירך גם הוא, כשסיים במילים "חי העולמים" הוא שם לב שהוא מברך בטעות וכלל לא היתה ככוונתו לסיים! וכעת נותר בשאלה האם מותר לו להמשיך ולאכול בלי ברכה מכיון שלא היה היסח הדעת או מכיוון שברך ברכה אחרונה התחייב לברך שוב ברכה ראשונה גם בלי היסח הדעת?

תשובה:

בשו"ע (אורח סי' קצ"ט) כתב אחר ששתה כוס של ברכת המזון יברך ברכה אחת מעין שלש. וכתב הביאור הלכה (ד"ה יברך) ואם דעתו לשתות עוד לא יברך אחריו אלא לבסוף (טוה), וכתב המגן אברהם דאם טעה ובירך אחריו אין צריך לברך בתחילה, כיון שהיה דעתו לשתות עוד.

ועיין בחידושי רעק"א מתשובת קרית מלך רב שדוקא אם טעה בדין כגון דחשב שצריך לברך ברכה אחרונה אע"פ שרוצה לשתות עוד, אבל אם שכח שיש לו לאכול עוד ובירך ברכה אחרונה צריך לברך על מה שיאכל אחר כך. והאליה רבה מסתפק בדינו של המגן אברהם. והבגדי ישע ומאמר מרדכי חולקים על המגן אברהם ודעתם דברכה אחרונה הוא סילוק גמור בכל גווי ועל כן למעשה צריך עיון. ע"כ דברי הביאור הלכה.

(ומחמת דברי האליה רבה כאן כתב המשנה ברורה (סימן קל"ז ס"ק י"ג) לגבי מי שקרא בתורה רק שני פסוקים וכבר בירך ברכה אחרונה, שכשחזרום לקרוא ג' פסוקים יחזור ויברך לפניה דלא כמגן אברהם)

בשולחן ערוך הרב (סי' קצ"ט) כתב: ואם היה בדעתו לשתות עוד וטעה ובירך ברכה אחרונה אין צריך לברך ברכה ראשונה כיון שהיה בדעתו לשתות עוד ובירך בטעות. בחיי אדם (כלל מ"ט ס"ד) מחלק בין ברכת המזון דהוי היסח הדעת וסילוק מוחלט אפי' בטעות לבין שארי ברכה אחרונה, אבל בשאר פוסקים לא מצינו חילוק בין הברכות.

בכף החיים (סי' קצ"ח) כתב שכיון שיש בזה מחלוקת לא יאכל עוד עד שיהיה לו היסח הדעת גמור כגון לצאת מהמקום ושהיית זמן מה, או שיבקש מאחר שיוציאונו בברכה, ואם אי אפשר לו לעשות עצות הללו, לא יברך שוב, דספק ברכות להקל ויהרהר את הברכה בליבו ויאכל.

העולה לדינא:

א. אם בירך ברכה אחרונה לאחר אכילתו הרי זה היסח הדעת מוחלט, ואם נמלך ורוצה להמשיך לאכול צריך לחזור ולברך.

ב. אך אם בירך ברכה אחרונה בטעות, והיה בדעתו להמשיך לאכול, יש אומרים דהוי כהיסח הדעת, ויש אומרים דלא הוי ורשאי להמשיך לאכול בלא ברכה, ומכיון שדינו שנוי במחלוקת, ראוי שלא יאכל עד שיהיה לו היסח הדעת גמור, ויברך שוב ברכה ראשונה, או שיבקש מאחר שיוציאונו בברכה.

בשם רבינו ברוך דאין דברים אלו הלכה, שהרי הוציא דין זה מכח הקושיא מדוע בעל הכותל לא קנה בקניין חצר, ומכל הראשונים שתירצו תירוצים אחרים מוכח שאינם סוברים דין זה, והרי רוב בנין ורוב מנין חולקין על סברא זו.

עוד הוסיף הנתיבות להקשות על הסמ"ע, דלכאורה הוא תמוה, דהא הטעם דהוא של מוצאו משום דתלינן דשל גוים הוא, ונכסי גוים הרי הם כמדבר והפקר גמור הן, ואם כן אף לפי דברי המרדכי הוי לקנות בקניין חצר, דזה הפקר ולא אבידה, ועל כרחך צריך לומר דסובר המרדכי כמ"ש הרא"ש (שם) דשלל של אמוריים זכו בו כל ישראל רק שנתיאשו והוי אבידת ישראל, וכתב המרדכי שפיר. וסיים הנתיבות קושייתו, דעל כל פנים לדברי המרדכי עולה דדין זה אינו נוהג רק בארץ ישראל ולא בחו"ל דשם הוי אבידת גוים הפקר ולדעת המרדכי אכן יזכה בו בעל החצר, וכל הפוסקים סתמו וכתבו דין זה דהמוצא בגל שהוא גם בחו"ל, ועל כרחך שאינם סוברים את הטעם שכתב המרדכי, ולהלכה קונים בקניין חצר גם אבידה.

מבואר בנתיבות ששלל האמוריים חשיב "אבידה" ולא "הפקר", וזהו מפני שכל ישראל זכו בממון האמוריים כשנכנסו לארץ והתייאשו ממנו לאחר מכן. ולכאורה יש לשאול, מתי ואימתי היה רגע הייאוש, הלא מאז באתן לארץ לא ידעו ולא הכירו בממון שכתול, אלא על כרחך, שיאוש הוא עניין כללי, שכאשר יודע שיתכן ויש מציאה ולא מצא כבר נתייאש מלמוצאו חשיב יאוש ואין לבעליו שליטה ממונית עליו, [סברא זו י"ל גם בהני תמרי דזיקי (ב"מ כב:) דו"ק. וראה בגדר יאוש בדברי החזו"א כלים סי' לא סק"ב].

עכשיו נפנה לדון מי מבין השניים - הנכד ובעל הבית - הוא שזכה באבידה על ידי קניינו. ולכאורה יש לומר שבעל הבית קנאו בקניין חצר, ואם כן על הנכד להחזירו לו, ואף שאינו יודע מזה כלל, הלא חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, ושלא כדעת המרדכי שאינו קונה רק מידי הפקר כמו שכתב הנתיבות שאין דבריו להלכה.

אלא שיש לדון בזה בשני אופנים. א. בשעה שעוד היה הכסף מוחבא בין דפי הגמרא, ובזה יש לומר כי בוודאי באותה שעה לא זכו בו לא בעל הבית בקניין חצר ולא הנכד שהגביה את הגמרא - בקניין יד, והטעם הוא, שכל עוד הכסף מוטמן בתוך הגמרא הרי הוא בגדר "אין הווה לימצא".

[זה שבקניין "יד" קונה שלא מדעתו כ"כ המהר"ט (ח"א סי' קנ) וכ"כ הש"ך (סי' ערה סק"ג), וראה בקצוה"ח (סי' רסח סק"ב) שכתב דזה במחלוקת רש"י ותוס' (כתובות לא.) והנתיבות (שם סק"ב) השיגו דלכו"ע מה שבתוך ידו קונה שלא מדעתו, וכ"כ הנתיבות בס"ר (סקט"ו). אמנם תמהו על הש"ך הנתיבות (סי' ערה סק"ב בקיצור) והשער משפט (שם סק"ב) מדברי התוס' (ב"ב ד. ד"ה אדעתא דציבי) שכתב שאינו קונה בחצר רק כשאינו יודע ואילו היה יודע היה רוצה לקנות אבל אם יודע ואינו מתכוין לקנות לא קני, אך בנידון זה שהתפץ מכוסה אינו יודע ממנו, ובלי סברת הווה לימצא הו"ל לקנות, ובסתירת משנת הנתיבות צ"ב, וראה בערך שי (סי' רסח) מה שהוכיח נגד המהר"ט, ועיין שו"ת באר יצחק (י"ד סי' טו) בהרחבה].

ב. אולם יש לדון שיקנה בעל הבית בקניין חצר לאחר שהנכד נפנף את הגמרא ונפל הכסף לארץ, כי לאחר שכבר הכסף נמצא ומונח על רצפת הבית לעיני כל חי, עכשיו הוא כבר בוודאי בגדר "הווה לימצא", ובעל הבית כבר קנה את הכסף באותה שניה בקניין חצר עוד בטרם הגביהו הנכד, ועליו ליתנו לידי בעל הבית שזכה בו בקניין חצר שלא מדעתו.

אמנם דעת הרמ"א בכמה מקומות כתירוץ המרדכי בבבא מציעא הנ"ל, דדבר "שאינו רגיל לבוא" אינו קונה בחצר שלא מדעתו, (כ"כ סי' קפג ס"ז, לענין שליח בטעות הגוי, סי' רלב ס"ח לענין סרסור שמכר בדיל, סי' רסח ס"ג לענין מציאה, סי' יעה ס"ח לענין נכסי הגר), אמנם רבינו הנתיבות (סי' רסח סק"ג) האריך לתמוה על כך שהרמ"א פסק כן, דמקור הדין הוא כאמור מהמרדכי, והוציאו ממצא בגל ובכותל ישן וממצא בחנות (שם כ"ד), ואם כן על כרחך שהרמב"ם התוס' והרא"ש לא סבירא להו סברא זו, שהרי כולם כתבו תירוצים אחרים כנ"ל.

ודחק הנתיבות בכונת הדרכי משה והרמ"א שכונתו במה שכתב אבל בדבר שאין דרכו לבוא, היינו דמחמת זה אפשר שלא יבוא לידו כלל, והיינו שאין הווה לימצא כתירוץ התוס', וכו', עוד כתב בדרך אחרת, להגיה ברמ"א תיבות "יש מי שאומר", דדעה זו רק דעת יחיד שהיא דעת המרדכי, וכל הראשונים חולקין על דעה זו, והעיקר תלוי אי הוה הוא להימצא, כן נראה לי ברור, ע"כ. אמנם הרמ"א עצמו סתם כן בעוד מקומות כנ"ל בלי לכתוב "יש מי שאומר", וגם הנתיבות בכמה מקומות סתם להלכה כדברי הרמ"א, (סי' קפג סק"ב, סי' רצא סק"י).

ולהלכה במחלוקת זו כתב רבינו הקצות (סי' קפג סק"ט) לענין שליח שקיבל בטעות מגוי והשליח לא ידע והעבירו לידי המשלח, כי מידי ספיקא לא נפקא, ואם תפס השליח אח"כ מיד בעה"ב לא מפקינן מיניה כיון דאיכא דעת כמה פוסקים דחצירו וידו זוכה לו שלא מדעת אפילו בדבר שאינו רגיל לבוא.

ולפי זה הוא הדין כאן שהנכד מוחזק עתה במציאה יכול לומר קים לי כרמ"א שאינו קונה בחצירו דבר שאינו רגיל לבוא ואינו צריך להחזירו כלל לבעל הבית.

לעניין הלכה:

בנדון זה שידעו היורשים כי קיימת היתכנות להימצאות כספים נוספים המוחבאים בין רהיטי הבית, אולם בכל זאת כבר עמדו היורשים לזרוק את כל תכולת הבית, נחשב הדבר יאוש מצד היורשים, וזאת אף על פי שלא ידעו בממון ממש, מספיק יאוש כללי מעניין הממון שהיה יכול להימצא.

בנדון מי מבין השניים קנה את המציאה, האם בעל הבית בקניין חצר או הנכד בקניין הגבהה ויד: נתבאר, כי כל עוד הכסף היה מוחבא בתוך הגמרא אין כאן צד לא לקנין חצר ולא לקנין יד. ולאחר שהכסף נפל על הארץ, הדין תלוי במחלוקת הראשונים האם בעל הבית קונה בקניין חצר שלא מדעתו דבר שאינו רגיל לבוא, והמוחזק זוכה בממון.